

Marja-Leena Perälä
Marke Hietanen-Peltola
Nina Halme
Outi Kanste
Marjaana Pelkonen
Heidi Peltonen
Taina Huurre
Jussi Pihkala
Pia-Liisa Heiliö

Monialainen opiskeluhuolto ja sen johtaminen

Monialainen opiskeluhoolto ja sen johtaminen

*Marja-Leena Perälä, Marke Hietanen-Peltola, Nina Halme,
Outi Kanste, Marjaana Pelkonen, Heidi Peltonen,
Taina Huurre, Jussi Pihkala, Pia-Liisa Heiliö*

Terveyden ja
hyvinvoinnin laitos

© Kirjoittajat ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Kannen kuva: Bigstock ja Tiina Kuoppala
Graafinen suunnittelu: Seija Puro ja Tiina Kuoppala
Taitto: Tiina Kuoppala

ISBN 978-952-302-291-1 (painettu)
ISSN 1798-0097 (painettu)
ISBN 978-952-302-292-8 (verkkojulkaisu)
ISSN 1798-0100 (verkkojulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-292-8>

Opas 36

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy
Tampere, 2015

PROJEKTIRYHMÄ

Marja-Leena Perälä, tutkimusprofessori, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Marke Hietanen-Peltola, ylilääkäri, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Nina Halme, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Outi Kanste, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Marjaana Pelkonen, neuvotteleva virkamies, Sosiaali- ja terveysministeriö

Heidi Peltonen, opetusneuvos, Opetushallitus

Taina Huurre, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Jussi Pihkala, opetusneuvos, Opetus- ja kulttuuriministeriö

Pia-Liisa Heiliö, neuvotteleva virkamies, Sosiaali- ja terveysministeriö

SAATTEEKSI

Lapset ja nuoret kasvavat ja kehittyvät vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. He viettävät suuren osan ajastaan ikävaiheensa mukaisessa koulutuksessa: esiopetuksessa, perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa tai ammatillisessa koulutuksessa. Opiskeluympäristöllä ja oppilaitosyhteisöllä on suuri merkitys lasten ja nuorten terveydelle ja hyvinvoinnille sekä mahdollisuuksille oppia omien kykyjensä mukaisesti.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain tarkoituksena on edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta. Lisäksi tarkoituksena on varhenta tuen ja avun saantia ja ehkäistä ongelmien syntymistä sekä luoda edellytykset opiskeluhoitopalveluiden yhdenvertaiselle saatavuudelle. Lain tavoitteena on turvata opiskelijoille terveellinen ja turvallinen toimintaympäristö, joka samalla tukee jokaisen mielenterveyttä ja psykososiaalista hyvinvointia.

Opiskeluhoollon toiminnan painopistettä on laajennettava yksilöistä ympäristöön ja koko yhteisöön. Uudistuvalla opiskeluhoollolla on paitsi laajat mahdollisuudet edistää pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointia ja oppimista myös ehkäistä syrjäytymistä nykyistä vaikuttavammin ja taloudellisemmin. Opiskeluhoollon ensisijaisia työmuotoja ovatkin yhteisölliset toimintatavat ja ehkäisevä työ. Tavoitteena on myös parantaa opiskelijoiden mahdollisuuksia saada tarvittaessa yksilökohtaisia palveluja.

Opiskeluhoollon johtamisella varmistetaan edellytykset opiskeluhoollon tavoitteiden toteutumiseksi siten, että kaikilla opiskeluhoollon toimivilla on mahdollisuus edistää ja tukea lasten ja nuorten tervettä kasvua ja kehitystä, hyvinvointia ja oppimista. Laissa säädetyt opiskeluhoollon johtamisen selkeät monialaiset rakenteet suunnitelmiseen ja ryhmineen antavat mahdollisuuden liittää opiskeluhoolto kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmiin ja osaksi ikäryhmän muuta peruspalvelujärjestelmää. Opetustoimen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön vahvistuminen yhtenäistää toimintatapoja oppilaitoksissa.

Lain toimeenpanossa on tärkeää, että kunnassa ja oppilaitoksessa arvioidaan nykytilanne ja suunnitellaan tarvittavat toimenpiteet. On huolehdittava opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa osallistumisesta opiskeluhoollon suunnitteluun ja toteutukseen, monialaisten yhteistyömuotojen aikaansaamisesta ja osaamisen vahvistamisesta. Tämä edellyttää toimintatapojen tarkistamista ja toimintakulttuurin muutosta sekä muutoksen johtamista.

Tämän oppaan tarkoituksena on tukea lain toimeenpanoa ennen kaikkea johtamisen ja monialaisen yhteistyön vahvistamisen näkökulmista. Ohjeistus auttaa suunnittelemaan opiskeluhoitoa osana kuntien ja kuntayhtymien toimintaa ja palveluja. Opasta voidaan soveltaa myös yksityisen koulutuksen järjestäjän opiskeluhoitoon suunnittelussa. Paikallinen yhteistyö, asioista yhdessä sopiminen ja yhteiset koulutukset tukevat yhteisymmärryksen syntymistä ja sitoutumista opiskeluhoitoon tavoitteiden toteuttamiseen.

Helsingissä 28.8.2015

Veli-Mikko Niemi

Ylijohtaja

Sosiaali- ja terveysministeriö

Eeva-Riitta Pirhonen

Ylijohtaja

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Marja Vaarama

Johtaja

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos

Jorma Kauppinen

Johtaja

Opetushallitus

SISÄLLYS

SAATTEEKSI	4
1. JOHDANTO	11
1.1 Opas oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanon tueksi	12
1.2 Opiskeluhuollon ja sen johtamisen kehittämisen tarve	14
2. OPISKELUHUOLLON JOHTAMISEN LÄHTÖKOHDAT JA JÄRJESTÄMINEN	23
2.1 Opiskeluhuollon päämäärä, tavoitteet ja periaatteet	24
2.2 Opiskeluhuollon järjestäminen	25
2.2.1 Opiskeluhuollon kokonaisuus	25
2.2.2 Opiskeluhuolto osana lasten ja nuorten palveluja	28
2.2.3 Opiskeluhuollon järjestämisvastuu	29
2.2.4 Opiskeluhuollon ohjaus	30
2.3 Opiskeluhuollon johtaminen toiminnallisena kokonaisuutena	32
2.3.1 Opiskeluhuollon toiminnallinen kokonaisuus kunnassa	32
2.3.2 Opiskeluhuollon toiminnallinen kokonaisuus oppilaitoksessa	33
3. OPISKELUHUOLLON RYHMÄT JA SUUNNITELMAT	35
3.1 Opiskeluhuollon ryhmät ja niiden tehtävät	36
3.1.1 Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen johtoryhmä ja opiskeluhuollon ryhmät	37
3.1.2 Opiskeluhuollon ohjausryhmä	39
3.1.3 Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä	42
3.2 Opiskeluhuoltoa ohjaavien suunnitelmien laadinta	45
3.2.1 Opiskeluhuolto kunnan toiminnan ja talouden suunnittelussa	45
3.2.2 Opiskeluhuollon suunnittelun tietoperusta ja seuranta	47
3.2.3 Opiskeluhuolto lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa ja muissa kuntatasoisissa suunnitelmissa	51
3.2.4 Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitosuunnitelma	55
3.3 Opiskeluhuollon ryhmät ja suunnitelmat ammatillisessa peruskoulutuksessa	58

4. MONIALAINEN YHTEISTOIMINTA	61
4.1 Osallisuuden tukeminen	62
4.1.1 Osallistava johtaminen ja kehittäminen.....	62
4.1.2 Opiskelijoiden ja huoltajien osallisuus ohjaavana periaatteena.....	64
4.1.3 Tiedon saaminen opiskeluhollosta.....	65
4.2 Toimintatapojen yhtenäistäminen ja yhteistoiminta	67
4.2.1 Vaikuttavat ja yhtenäiset toimintatavat	67
4.2.2 Yhteistoiminnasta sopiminen	68
4.3 Osaava ja hyvinvoiva henkilöstö	70
4.3.1 Osaamisen tukeminen	70
4.3.2 Työhyvinvoinnin tukeminen	74
5. YHTEISÖLLINEN OPISKELUHUOLTO	77
5.1 Yhteisöllisen opiskeluholloin järjestäminen ja tavoitteet.....	78
5.2 Yhteisöllisen hyvinvoinnin edistäminen yhtenäisin toimintatavoin.....	80
5.2.1 Tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä mielenterveyden edistäminen.....	81
5.2.2 Kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäisevät ja vähentävät toimintatavat.....	83
5.2.3 Opintojen edistäminen poissaoloja ehkäisemällä.....	84
5.2.4 Opintojen ja työskentelyn hyvinvointia tukeva järjestäminen ja terveellisten elintapojen edistäminen.....	84
5.2.5 Oppilaitosympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin edistäminen ja tarkastaminen	86
5.2.6 Opiskelijoiden osallisuuden edistäminen	87
5.2.7 Huoltajien osallisuuden edistäminen.....	88
5.2.8 Opiskeluholloin yhteistoiminta oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen kanssa.....	90

6. YKSILÖKOHTAINEN OPISKELUHUOLTO	91
6.1 Yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestäminen	92
6.1.1 Opiskeluhuollon palvelut	93
6.1.2 Monialainen yksilökohtainen opiskeluhuolto –asiantuntijaryhmä	96
6.1.3 Opiskelijan itsenäinen asema opiskeluhuollon asiakkaana.....	99
6.1.4 Yksilökohtaisen opiskeluhoitotyön kirjaaminen	100
6.1.5 Salassa pidettävien tietojen luovutus yksilökohtaisessa opiskeluhoitotyössä	103
6.1.6 Konsultaatiot yksilökohtaisessa työssä.....	106
6.1.7 Oppimisen tuki ja yksilökohtainen opiskeluhoito	109
6.2 Yksilön hyvinvoinnin edistäminen yhtenäisin toimintatavoin	112
6.2.1 Opiskelijan terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen.....	113
6.2.2 Tuen tarpeen varhainen tunnistaminen ja selvittäminen	114
6.2.3 Opiskeluhuollon yksilökohtaisen tuen järjestäminen	116
6.2.4 Nivelvaiheyhteistyön varmistaminen	117
6.2.5 Opiskelijakohtaisen palveluprosessin sujuvuus	118
 7. MONIALAISEN OPISKELUHUOLLON JOHTAMISEN KRITTEERIT	121
7.1 Opiskeluhuollon ryhmiä ja suunnitelmia koskevat kriteerit	123
7.2 Monialaisen yhteistoiminnan kriteerit	130
7.3 Yhteisöllisen opiskeluhuollon kriteerit	133
7.4 Yksilökohtaisen opiskeluhuollon kriteerit	138
 LÄHTEET	145
 LIITTEET	153
Liite 1. Lainsäädäntö ja määräykset.....	154
Liite 2. Esimerkkejä hyvistä toimintakäytännöistä.....	157

KUVIOT

KUVIO 1. Oppaan sisältö päälukujen mukaan.....	1
KUVIO 2. Opiskeluhuollon johtamisen kehittämisen haasteet ja tavoitteet.	24
KUVIO 3. Opiskeluhuollon johtamisen periaatteet, tavoitteet ja päämäärä.....	25
KUVIO 4. Opiskeluhuollon kokonaisuus.	26
KUVIO 5. Esimerkki opiskeluhuollosta osana lasten, nuorten ja perheiden palveluja ja mahdollisista siirtymistä palveluihin.....	28
KUVIO 6. Opiskeluhuollon kansallinen ja paikallinen ohjaus esi- ja perusopetuksessa.....	31
KUVIO 7. Esimerkki perusopetuksen opiskeluhuollon toiminnallisesta kokonaisuudesta kunnassa.....	33
KUVIO 8. Esimerkki perusopetuksen opiskeluhuollon toimijoista oppilaitoksessa.....	34
KUVIO 9. Esimerkki opiskeluhuollon kytkeytymisestä osaksi lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kokonaisuutta kunnassa.....	37
KUVIO 10. Esimerkki esi- ja perusopetuksen opiskeluhuollon suunnitelmien keskeisistä sisällöistä.....	53
KUVIO 11. Esimerkki opiskeluhuollon ryhmistä ja niiden tehtävistä ammattillisessa koulutuskuntayhtymässä.....	59

ESIMERKIT

ESIMERKKI 1.

Lapsiin, nuoriin ja perheisiin suunnattujen interventioiden vaikuttavuus 46

ESIMERKKI 2.

Terveyden edistämisen vertailutietojärjestelmä TEAviisari koulujen ja oppilaitosten suunnittelun, kehittämisen ja johtamisen tukena 49

ESIMERKKI 3.

Kouluterveyskyselyn tulokset kuntien ja oppilaitosten hyvinvointityön tukena..... 50

ESIMERKKI 4.

Henkilöstökoulutuksella välineitä yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen opiskeluhoultotyöhön – lukion ryhmänohjaajien koulutus Vantaalla..... 72

Johdanto

1.1 Opas oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanon tueksi

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki tuli voimaan 1.8.2014. Laissa säädetään esi- ja perusopetuksessa olevan oppilaan sekä lukiossa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa olevan opiskelijan oikeudesta opiskeluhooltoon sekä opiskeluhoollon järjestämisestä (oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013; HE 67/2013; SiVM 14/2013). Lainsäädännön myötä myös muiden lakien opiskeluhoiltoa koskevia säännöksiä koskevia säännöksiä on muutettu¹. Vuoden 2015 alussa tuli voimaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain muutos, jossa säädetään yksityisten ja valtion oppilaitosten mahdollisuudesta järjestää opiskeluhoollon palvelut (laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta 1409/2014).

Lain tarkoituksena on edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä, hyvinvointia ja osallisuutta sekä ehkäistä ongelmien syntymistä ja turvata varhainen tuki sitä tarvitseville. Tarkoitus on edistää myös oppilaitosyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointia, terveellisyttä ja turvallisuutta sekä esteettömyyttä. Laki painottaa erityisesti yhteisöllisen ja ehkäisevän työn vahvistamista. Lisäksi lain tarkoitus on vahvistaa opiskeluhoollon toteuttamista ja johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä sekä varmistaa opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhoitopalvelujen yhdenvertainen saatavuus. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukainen opiskeluhoilto edellyttää monialaista johtamista ja hyvää yhteistoimintaa kaikkien siitä vastaavien tahojen kanssa.

Lailla vahvistetaan opiskeluhoiltoa ja sen johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä.

Tässä *Monialainen opiskeluhoilto ja sen johtaminen* -oppaassa tarkastellaan opiskeluhoollon moniammatillista yhteistyötä ja johtamista. Oppaan tarkoituksena on tukea oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanoa. Oppaasta hyötyvät opiskeluhoollosta vastaavat johtajat ja muut päätöksentekijät, opiskeluhoollossa toimivat ammatilliset oppilaitoksissa sekä heidän yhteistyökumppaninsa mukaan lukien opiskelijat ja heidän huoltajansa.

Opas on laadittu kunnallisen perusopetuksen ja lukiokoulutuksen näkökulmasta. Samoja periaatteita voidaan soveltaa esiopetuksen ja ammatilliseen peruskoulutukseen tai yksityiseen koulutuksen järjestäjään. Opiskeluhoollon eri ammattiryhmien rooleja ei kuvata yksityiskohtaisesti.

Tämä opiskeluhoollon opas perustuu oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin ja kansalliseen viranomaisohjaukseen sekä tietoon opiskeluhoollon nykytilasta. Oppaan kirjoittamisen tueksi haettiin tietoa koulu- ja opiskeluikäisten hyvinvoinnista, terveydestä ja oppilaitosten opiskeluhoollosta. Kirjoittamistyön eri vaiheissa haettiin palautetta kunnan oppilaitosten opiskeluhoollossa toimivilta ja fokusryhmältä, joka muodostui kansallisen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelman (Kaste) johtamisen ja

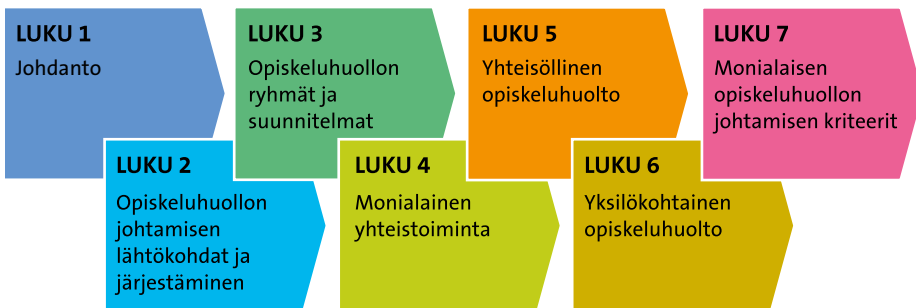
¹ Perusopetuslaki 628/1998, lukiolaki 629/1998, laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 630/1998, lastensuojelulaki 417/2007, terveydenhuoltolaki 1326/2010, laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta 1704/2009.

opiskeluhuollon oppimisverkostoihin osallistuneista. Lisäksi kommentteja oppaasta saatiin lähes kolmeltakymmeneltä asiantuntijalta eri puolilta maata. Edustettuina olivat kaikki opiskeluhuollossa toimivat ammattiryhmät ja tahot, koulutusasteet, kansallisen tason toimijat sekä huoltajat ja opiskelijat.

Tämän oppaan ilmestyessä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistaminen ja järjestämislain valmistelu on käynnistetty pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelman (2015–2018) mukaisesti. Uudistus tuo muutoksia opiskeluhuollon järjestämiseen.

Oppaassa käytetään *oppilas- ja opiskelijahuoltolain terminologiaa*. Siinä oppilas- ja opiskelijahuollosta käytetään termiä *opiskeluhuolto*, oppilaasta ja opiskelijasta termiä *opiskelija*, koulusta ja oppilaitoksesta termiä *oppilaitos* ja koulu- tai oppilaitoskohtaisesta opiskeluhuoltosuunnitelmasta termiä *oppilaitoskohtainen opiskeluhooltosuunnitelma*. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaista käytetään myös termiä *opiskeluhooltolaki*. Opetusta ja koulutusta tarkoittamaan käytetään termiä *koulutus* ja opetuksen ja koulutuksen järjestäjistä termiä *koulutuksen järjestäjä*. *Huoltaja*-termillä tarkoitetaan oppaassa opiskelijan väestötietojärjestelmään merkittyä laillista huoltajaa, joka useimmiten on lapsen toinen biologinen vanhempi tai molemmat biologiset vanhemmat. Termillä on erityinen oikeudellinen merkitys, kun huoltajalle on säädetty alaikäisen asiassa päätösvaltaa tai tiedonsaantioikeus.

Oppaan sisältö päälukujen mukaan on kuvattu kuviossa 1. Opiskelijoiden hyvinvoinnin ja opiskeluhuollon tilanteen sekä toimintaympäristön tunteminen on opiskeluhuollon ja sen johtamisen kehittämisen perusta. Seuraavaksi tässä luvussa (luku 1.2) käsitellään opiskeluhuollon toimintaympäristöstä heijastuvia kehittämisen tarpeita opiskeluhooltoon ja sen johtamiseen.

KUVIO 1. Oppaan sisältö päälukujen mukaan.

Opiskeluhuollon johtaminen on osa lasten ja nuorten palvelujen kokonaisuutta kunnassa. Luvussa 2 tarkastellaan opiskeluhuollon johtamisen lähtökohtia, päämääriä, tavoitteita ja niitä ohjaavia periaatteita, sekä opiskeluhuollon järjestämistä kunnassa ja oppilaitoksissa. Opiskeluhuollon tavoitteiden mukaisen toiminnan saavuttaminen edellyttää opiskeluhuollon strategisen suunnittelun vahvistamista sekä johtamisen kehittämistä (kuviota 2, luku 2.1). Opiskeluhuollon johtamisen kehittämisen painoalueita käsitellään yksityiskohtaisemmin oppaan luvuissa 3–6.

Kunnan strategia ohjaa toiminnan ja talouden suunnittelua sekä päätöksentekoa. Näillä turvataan opiskeluhoillon ja muiden lasten ja nuorten palveluiden voimavarat. Opiskeluhoilto lain mukaisten opiskeluhoillon ohjausryhmän ja oppilaitoskohtaisen opiskeluhoiltoryhmän toimintaa sekä opiskeluhoillon suunnitelmien laadintaa käsitellään luvussa 3. Osallisuuden edistäminen, yhtenäiset toimintatavat sekä osaava ja hyvinvoiva henkilöstö ovat hyvän monialaisen yhteistoiminnan edellytyksiä. Monialaista yhteistoimintaa tarkastellaan luvussa 4.

Opiskeluhoiltolain mukaan yhteisöllistä opiskeluhoiltoa kehitetään ensisijaiseksi tavaksi toteuttaa opiskeluhoiltoa. Yhteisöllistä opiskeluhoillon järjestämistä ja yhteisöllistä hyvinvoinnin edistämistä käsitellään luvussa 5. Yksilökohtaisen opiskeluhoillon palvelujen laatu, tarpeidenmukaisuus ja tasa-arvoisuus voidaan varmistaa sopimalla keskeisistä yksilökohtaisen opiskeluhoiltotyön periaatteista. Yksilökohtaisen opiskeluhoillon järjestämistä ja yksilön hyvinvoinnin edistämistä tarkastellaan luvussa 6.

Luvuissa 3–6 on esitetty opiskeluhoiltolain toimeenpanoa tukevia tavoitteita sekä muutamia kysymyksiä, joiden tarkoitus on ohjata hakemaan paikallisia keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi. Lukuun 7 on koottu tavoitteista ja kysymyksistä muodostetut kriteerit, joita voidaan käyttää toiminnan arvioinnissa ja kehittämisen seurannassa.

1.2 Opiskeluhoillon ja sen johtamisen kehittämisen tarve

Opiskeluhoillon kehittämisen haasteet voivat liittyä opiskelijoiden hyvinvointiin ja opiskeluun, opiskeluhoilttoon, koulutuksen sekä sosiaali- ja terveydenhoillon järjestämiseen, kansalliseen ja paikalliseen ohjaukseen tai muihin yhteiskunnallisiin tekijöihin.

Opiskelijoiden terveyttä ja hyvinvointia edistävien elämäntapojen vahvistaminen

Lapset ja nuoret voivat paremmin ja ovat aikaisempaa terveempiä. Myönteisestä kehityksestä huolimatta lasten terveys- ja hyvinvointierot ovat kuitenkin kasvaneet. Pienillä lapsilla on jo havaittavissa jonkin verran terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä eroja, mutta nuorilla, erityisesti lukiolaisten ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden välillä, sosioekonomiset erot ovat jo merkittäviä. (Laatikainen ym. 2013.)

Myönteisestä kehityksestä huolimatta lasten terveys- ja hyvinvointierot ovat kasvaneet.

Kasvuolosuhteiden ja kehityksen tiedetään vaikuttavan merkittävästi lapsen ja nuoren myöhempään kehitykseen, terveyteen ja terveystottumusten omaksumiseen (Huurre ym. 2003). Turvallinen läsnäoleva aikuinen, vastuullinen ja turvallisia rajoja asettava vanhemmuus, huolenpito, lapsen ja nuoren hyväksyntä, arjen ennustettavuus sekä rakkaus ja empatia

ovat esimerkkejä lasta ja nuorta suojaavista tekijöistä. (Kaltiala-Heino ym. 2010; Sinkkonen 2012.)

Valtaosa opiskelijoista on *tyytyväisiä elämäänsä* (Aira ym. 2014). Hyvät sosiaaliset suhteet ja henkilökohtaiset voimavarat vahvistavat hyvinvointia. Hyvä itsetunto on keskeinen mielenterveyttä vahvistava voimavara. Hyvä itsetunto ja seurustelusuhde suojaavat nuorta myöhemmältä masennukselta ja parantavat myös parisuhteen laatua aikuisuudessa (Mustonen ym. 2013). Yksinäisyys on puolestaan mielenterveysongelmien riskitekijä. Vaikka poikien yksinäisyys on lähes puollittunut 15 vuodessa, yksinäisyys on pojilla yleisempää kuin tytöillä. Kahdeksan prosenttia perusopetuksen kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista arvioi, ettei juuri koskaan pysty keskustelemaan vanhempiensa kanssa omista asioistaan. Jopa 11 prosenttia kahdeksannen ja yhdeksännen luokan pojista ja kuusi prosenttia tytöistä on vailla läheistä ystävää, jonka kanssa voi keskustella luottamuksellisesti omista asioistaan. (Kouluterveyskysely 2000/2001–2013.)

Eri-ikäisillä opiskelijoilla esiintyy jonkin verran toistuvaa *somaattista ja psyykkistä oireilua*, joka usein on yhteydessä koettuun stressiin. Tavallisimpia oireita ovat päänsärky, niska-hartiasäryt, väsymys ja uupumus sekä keskittymisvaikeudet, joiden yleisyyden on arvioitu olevan 10–17 prosenttia (Mäki 2012a). *Mielenterveyshäiriöt* ovat tavallisia jo lapsuudessa ja lisääntyvät nuoruuteen siirtymässä. Arviolta viidennes nuorista (15–25-vuotiaista) kärsii mielen toimintoihin tai käyttäytymiseen liittyvistä oireista ja toimintakyvyn heikkenemisestä kuten masennuksesta, ahdistuneisuudesta, käytös-, tarkkaavaisuus- tai syömishäiriöistä. Noin puolet mielenterveyshäiriöistä alkaa ennen 14 vuoden ikää. (Aalto-Setälä 2010; Marttunen & Kaltiala-Heino 2011.) Osa apua tarvitsevista ei saa tarvitsemaansa hoitoa tai ei hakeudu avun piiriin, vaikka varhainen tunnistaminen ja tuki parantavat oleellisesti oireilun pitkäaikaisennustetta (Aalto-Setälä 2010).

Opiskeluhoultotyöllä voidaan edistää opiskelijoiden *terveitä elintapoja ja tottumuksia*, kuten päihteettömyyttä, liikunnallista elämäntapaa sekä terveellisiä ravintotottumuksia ja vuorokausirytmää. Ravitsemus- ja liikuntatottumukset omaksutaan usein varhain ja peruskouluikäisillä liikunta-aktiivisuus onkin yhteydessä vanhempien liikunta-aktiivisuuteen. Vaikka liikuntaa harrastavien lasten osuus on lisääntynyt, aktiivisesti liikkuvien osuus pienenee opiskelijoiden varttuessa. Viidesluokkalaisista pojista kolmannes ja tytöistä viidennes liikkuu kuutena päivänä viikossa yhteensä tunnin, kahdeksaluokkalaisista enää 15 prosenttia. Myös ylipainoisten osuus on lisääntynyt, viidennes opiskelijoista on arvioitu olevan ylipainoisia. (Kestilä 2008; Mäki 2012b; Laatikainen 2013.) Lisäksi nuorten vuorokausirytmien häiriöt ovat yleistyneet. Merkittävä osa kärsii riittämättömästä unesta etenkin opiskeluvuoron aikana (Urrila & Pesonen 2012).

*Opiskeluhoultotyöllä
voidaan edistää
opiskelijoiden terveitä
elintapoja ja tottumuksia
sekä hyvinvointia.*

Päivittäin tupakoivien osuus on vähentynyt vuosituhatosen vaihteesta puoleen. Sekä peruskoululaisten että lukiolaisten viikoittainen alkoholinkäyttö ja toistuva humalaan juominen ovat vähentyneet 2000-luvun alkuvuosista. (Paananen ym. 2013.) Myös täysin raittiiden osuus on kasvanut, entistä harvempi nuori käyttää alkoholia ja juo itsensä humalaan (Nuorista Suomessa 2012). Humalakokemuksia raportoi useampi kahdeksaslukkalainen tyttö (18 %) kuin poika (15 %) (Mäki 2012c). Nuorten naisten humalaan juominen onkin lisääntynyt ja juomatavat lähenevät nuorten miesten juomatapoja (Simonen 2013). Myös kannabiksen käyttö on lisääntynyt (Nuorista Suomessa 2012; STM 2013:16).

Oppimisen ja opintojen etenemisen tukeminen

Kouluviihtyvyys vahvistaa oppimista ja hyvinvointia. Kouluviihtyvyyteen vaikuttavat kokemukset opiskelusta sekä oppilaitosyhteisön sosiaaliset suhteet. Opiskelijat, jotka kokevat koulunkäynnin myönteisenä, menestyvät myös opinnoissaan paremmin. Koulunkäynnistä pitävien nuorten osuus on lisääntynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana. Muihin Pohjoismaihin verrattuna suomalaiset opiskelijat sijoittuivat heikoimpaan kolmannekseen kaikissa ikäryhmissä, kun verrattiin koulusta pitämistä ja opiskelun kuormittavuutta. (Kämppi ym. 2012.)

Opiskelijat, jotka kokevat koulunkäynnin myönteisenä, menestyvät myös opinnoissaan paremmin.

Opettajien ja opiskelijoiden välinen suhde on kehittynyt myönteisesti ja opettajalta saadaan tarvittaessa tukea yhä yleisemmin (Kämppi ym. 2012). Opiskelijat kokevat opettajat oikeudenmukaisina, vaikkakin hieman etäisinä. Osa opiskelijoista kuitenkin kokee, ettei opettaja ole kiinnostunut heidän kuulumisistaan. (Kouluterveyskysely 2000/2001–2013; Kämppi ym. 2012; OPH 2012.) Pojat kokevat tulevaisuuden huominnon toimeen opettajien kanssa kuin tytöt (Perälä

ym. 2014; Halme ym. 2015).

Kokemukset opiskelun kuormittavuudesta ovat lisääntyneet viimeisen kymmenen vuoden aikana. Alemmilla luokilla opiskelu koetaan vähemmän kuormittavaksi kuin ylempillä luokilla tai toisen asteen opinnoissa. Lukion ensimmäisen ja toisen luokan ja peruskoulun yläluokkien opiskelijoista noin puolet piti työmäärää liian suurena, ammatillisen koulutuksen opiskelijoista noin neljännes. Koettu kuormittavuus liittyy koulutyön määrään ja sen laatuun, opiskeluun liittyviin psyykkisiin ja sosiaalisiin tekijöihin sekä oppilaitoksen ilmapiiriin. Mitä enemmän opiskelijat saavat tukea oppilaitoksessa toimivilta ammattilaisilta ja muilta koulun aikuisilta, sitä vähemmän esiintyy koulu-uupumusta. (Mustonen & Latvala 2008; Kouluterveyskysely 2012/2013; Kämppi 2012.)

Esi- ja perusopetuksessa opiskelijat ovat oikeutettu- ja saamaan *oppimisen ja koulunkäynnin tukea*, joka määritellään tuen keston ja laajuuden mukaan yleiseksi, tehostetuksi tai erityiseksi tueksi (kolmiportainen tuki) (laki perusopetuslain muuttamisesta 642/2010). Erityistä tukea saavien opiskelijoiden määrä on vähentynyt ja tehostettua tukea saavien opiskelijoiden osuus on kasvanut. Syksyllä 2014 tehostettua tukea sai perusopetuksen opiskelijoista 7,5 prosenttia. Tämä on 4,2 prosenttia enemmän kuin vuonna 2011. Erityistä tukea sai 7,3 prosenttia perusopetuksen opiskelijoista, mikä on lähes prosenttiyksikön (0,8 %) vähemmän kuin vuonna 2011. Tehostettua tai erityistä tukea saavista suurin osa on poikia. Vuonna 2014 tehostettua tukea saaneista poikia oli 65 ja tyttöjä 35 prosenttia ja erityistä tukea saaneista poikia oli 69 ja tyttöjä 31 prosenttia. Perusopetuksen 7.–9. vuosiluokilla tehostettua tukea annetaan hieman enemmän kuin alemmilla vuosiluokilla. (SVT 2015; OKM 2014:2.)

Oppimisen ja koulunkäynnin tukea saavat tarvitsevat usein myös opiskeluhuollon tukea.

Huoltajat ovat melko tyytyväisiä oppilaitoksen antamaan opetukseen ja yksilöllisiin tukimuotoihin. He haluavat kuitenkin saada enemmän tietoa lapsen tai nuoren koulunkäynnistä. Jotkut vanhemmat kokevat huolta enemmän tukea tarvitsevista opiskelijoista, jotka on sijoitettu yleiseen opetukseen. Yläluokkalaisten huoltajat ovat esittäneet huolen siitä, ettei opettajilla ole riittävästi aikaa tukea opiskelijoiden opiskelua. (OKM 2014:2.)

Koulutuksen *keskeyttäminen ja opintojen sekä työelämän ulkopuolelle jääminen* vaikeuttavat nuoren pärjäämistä. Perusopetuksen keskeyttäneitä on vain vähän (0,3 %). Lukiokoulutuksen läpäisyssä ja koulutuksen jälkeisiin jatko-opintoihin pääsemisessä tai työllistymisessä ei viime vuosina ole tapahtunut muutoksia. Lukion aloittaneista 80 prosenttia läpäisee tutkinnon vähintään kolmessa ja puolessa vuodessa. Ammatillisessa koulutuksessa koulutukseen osallistumattomia tai kesken jättäneitä on enemmän kuin esi- ja perusopetuksessa tai lukiossa. Vaikka ammatillisen koulutuksen läpäisyaste (kolmessa ja puolessa vuodessa tutkinnon suorittaneiden osuus) on noussut, on siinä edelleen parannettavaa 65,1 % vuonna 2013). (VM 2014; SVT 2013.) Eroamiset ja keskeyttämiset liittyvät usein alan vaihtoon, oppimisvaikeuksiin ja opiskelijoiden elämäntilanteeseen (Vehviläinen & Koramo 2013:5). Ammatillisen tutkinnon suorittaneista hieman yli 70 prosenttia työllistyy tai siirtyy jatko-opintoihin. Työllistymisessä ja jatko-opintoihin siirtymisessä on kuitenkin huomattavia alueellisia eroja. (VM 2014.)

Yhteisöllisyyden ja edistävän toiminnan vahvistaminen

Opiskeluhuollon toimintatapoja on monipuolistettu ja uusia ratkaisuja on haettu vastaamaan opiskelijoiden ja huoltajien tarpeisiin. Kansallisissa ohjelmissa ja strategioissa on painotettu edistävien palvelujen kehittämistä peruspalveluissa. Tästä huolimatta edistäviä ja ehkäiseviä palveluja sekä yhteistoimintaa oppilaitosten kanssa tulee edelleen kehittää. Kun tarkasteltiin paikallisen opetussuunnitelman opiskeluhuollon tavoitteita ennen opiskeluhoitolain voimaantuloa, havaittiin tavoitteiden painottuvan edelleen korjaavaan työhön ehkäisevän työn kustannuksella. Kolmannes kunnista ei ole maininnut ehkäisevää työtä lainkaan ja vain puolet kunnista on kirjannut varhaisen tuen opetussuunnitelmaansa. Oppilaitosyhteisössä toteutuva opiskeluhoitotyö on mainittu tavoitteeksi noin 60 prosentissa kuntia. (OKM 2014:2; Thuneberg ym. 2012.)

Opiskeluhoolto on ensisijaisesti yhteisöllisesti toteutettavaa ehkäisevää ja edistävää toimintaa.

Käytännössä toiminta on painottunut yksilökohtaiseen työhön, yhteisöllinen toiminta on jäänyt vähemmälle (HE 67/2013; Perälä ym. 2014; 2015). Yhteisöllisyyttä vahvistavien työskentelymallien ja osallistavan toimintakulttuurin kehittäminen on haaste opiskeluhoollissa. Erityiseksi haasteeksi on tunnistettu yläluokkien yhteisöllisyyttä edistävän toimintakulttuurin kehittäminen (OKM 2014:2).

Opiskeluhoitopalvelujen parempi saatavuus ja saavutettavuus

Opiskeluhoitolain tavoitteena on ollut palvelujen tasapuolisen saatavuuden ja laadun varmistaminen. Opiskeluhoitolailla turvataan nyt tasavertainen, myös toisen asteen opiskelijoita koskeva, oikeus opiskeluhoollon kuraattori- ja psykologipalveluihin. Opiskeluhoollon palvelujen saatavuus on viime vuosina jonkin verran parantunut sekä oppilaitosten että opiskelijoiden näkökulmasta. Kaikki opiskeluhoollon palvelut eivät kuitenkaan ole helposti ja kattavasti saatavilla (Hakulinen-Viitanen ym. 2014; VM 2014).

Opiskeluhoollon palveluiden saatavuus on ollut parhaita *perusopetuksessa*. Vuosina 2012–2013 kouluterveydenhoitajan palveluja oli lähes kaikissa (99 %) peruskouluissa. Kuraattoripalveluja oli 91, lääkäripalveluja 82 ja psykologipalveluja 84 prosentissa peruskouluista. Lukuvuonna 2013–2014 lähes kaikissa *lukioissa* oli terveydenhoitajapalveluja (99 %). Lääkäripalveluja oli 81, psykologipalveluja 75 ja kuraattoripalveluja 79 prosentissa lukioista. *Ammatillisissa oppilaitoksissa* opiskeluhoollon palveluja oli saatavilla muita oppilaitoksia heikommin lukuun ottamatta terveydenhoitajan palveluja (96 %). Lääkäripalveluja oli 73 ja kuraattoripalveluja 72 prosentissa ammatillisista oppilaitoksista. Psykologipalveluja oli vain 45 prosentissa. (Wiss ym. 2014; 2015a; 2015b; Peltonen & Honkasalo 2013.) Ammattiin opiskelevien tiedetään kuitenkin erityisesti tarvitsevan terveyden edistämistä ja hyvinvoinnin tukemista. Opiskeluhoollon palvelujen

saatavuudessa on eroja sekä alueellisesti että eri koulutustasojen ja oppilaitosten välillä (Peltonen & Honkasalo 2013; Hakulinen-Viitanen ym 2014; VM 2014).

Opiskeluhuollon työtapoja on yhtenäistetty. Paikallisia kirjallisia käytäntöjä on laadittu, esimerkiksi puolella terveystarkastuksista on kirjattu käytäntö terveystarkastuksista pois jäävien tuen tarpeen selvittämiseen ja neljäsosalla erityisen tuen tarpeen tunnistamiseen. Terveystarkastukset toteutuvat entistä kattavammin. (Hakulinen-Viitanen ym. 2014; VM 2014.) Vuonna 2014 kouluterveydenhuollon laajat terveystarkastukset toteutuivat 97 prosentissa terveystarkastuksista säästöjen mukaisesti (Wiss ym. 2014). Terveystarkastuksiin varatun ajan pituus vaihtelee paljon ja aiheuttaa siten väistämättä myös eroja tarkastusten sisällöissä. Opiskelu- ja nuoruuspalveluissa terveystarkastukset toteutuvat suhteellisen hyvin, mutta ammattiin opiskelevien tarkastukset toteutuvat huomattavasti huonommin kuin lukiolaisten. Positiivinen kehitys näkyy myös siinä, että koulu- ja oppilaitosympäristöjen terveellisyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksia tehdään entistä enemmän. (Hakulinen-Viitanen ym. 2014; VM 2014.)

Opiskeluhuollon palvelut ovat ammatillisissa oppilaitoksissa heikkomat kuin lukioissa.

Kuntaliiton touko-kesäkuussa 2014 tekemän selvityksen mukaan lähes kaikki kyselyyn vastanneet kunnat olivat jo käynnistäneet opiskeluhoitolain toimeenpanon. Yli puolet vastanneista kunnista arvioi, että lain myötä lasten ja nuorten tasa-arvoiset mahdollisuudet opiskeluun vahvistuvat, painopiste siirtyy korjaavista toimenpiteistä ehkäiseviin palveluihin ja palveluihin pääsy parantuu. Myös varhaisen tuen saamisen arvioitiin parantuvan sekä nuorten syrjäytymisen peruskoulun jälkeen vähenevän. Toisaalta odotetaan, että viranomaisten yhteistyön koordinointi helpottuu, minkä puolestaan odotetaan tehostavan opiskeluhoitoa kunnan monialaisena yhteistyönä. Toisaalta usea vastaaja epäili monialaisen yhteistyön toimivuutta. Usea vastaaja arvioi myös työmäärän lisääntyvän lain myötä. Lisäksi kritisoitiin lain toimeenpanoa nopealla aikataululla. (Kuntaliitto 2014.)

Opiskelijoiden ja huoltajien osallisuuden varmistaminen

Opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa rooli opiskeluhoollissa ja oppilaitoksen arjessa on muuttunut. Opiskelijalla on oikeus olla mukana suunnittelemassa, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Lisäksi opiskelijalla ja huoltajalla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa toimintaan, johon he osallistuvat. Opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus ilmaista mielipiteensä oppilaitoksen toimintaan liittyvistä, opiskelijoita yhteisesti koskevista asioista esimerkiksi oppilaskunnan kautta (mm. Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989; laki perusopetuslain muuttamisesta 1267/2013; laki lukiolain muuttamisesta 1268/2013; laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta 1269/2013).

Enemmistö nuorista uskaltaa ilmaista oman mielipiteensä luokassa ja kokee, että opettajat rohkaisevat heitä siihen.

Osallisuus, osallistumisen mahdollisuudet ja tieto vaikuttamismahdollisuuksista ovat viime vuosina parantuneet merkittävästi. Enemmistö nuorista uskaltaa ilmaista oman mielipiteensä luokassa ja kokee, että opettajat rohkaisevat heitä siihen. Perusopetuksen yläluokkalaisista useimmat (noin neljännes) kuin lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa (12–15 %) arvioivat, etteivät he tule kuulluiksi oppilaitoksessa

(Luopa ym. 2014). Opiskelijoiden ja huoltajien osallisuus on vähäistä opiskeluhuollon kehittämisessä. Opiskeluhooltolain odotetaan parantavan opiskelijoiden osallisuutta opiskeluhoollissa. Kuntaliiton kyselyn mukaan yli puolet vastaajista arvioi, että lain myötä opiskelijoiden samoin kuin huoltajienkin osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet paranevat oppilaitoksissa (Kuntaliitto 2014).

Perheen tilanteen ja vapaa-ajan merkitys lapsen ja nuoren hyvinvoinnille

Perheen tilanteella on keskeinen merkitys lapsen ja nuoren hyvinvoinnille (esim. Paananen & Gissler 2011; Kanste ym. 2015). Perherakenteet ovat monimuotoistuneet, ja työelämässä on tapahtunut perheiden arkeen heijastuvia muutoksia. Vieraskielisten perheiden sekä huostaan otettujen ja sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on kasvanut. (SVT 2014.) Perheiden haasteet ja pahoinvointi näkyvät myös oppilaitoksissa. Rehtoreiden mukaan opiskelijoiden pahoinvointi sekä oppimisvaikeudet ja häiriökäyttäytyminen ovat lisääntyneet 1990-luvulta lähtien. (Esim. Alava ym. 2012.)

Perheiden tilanne ja haasteet näkyvät myös oppilaitoksissa.

Sosiaalisen median ja teknologian kehittyminen on muuttanut lasten ja nuorten toimintakulttuuria ja erityisesti vapaa-aikaa. Sosiaalisessa mediassa vietetty aika on huomattavan suuri, ja sosiaalisten suhteiden ylläpito tapahtuu usein sen välityksellä. Tähän liittyy myös lieveilmiöitä, esimerkiksi kiusaamisen ja seksuaalisen häirinnän lisääntyminen sosiaalisessa mediasa. (Kouluterveyskysely 2000/2001–2013.)

Myös vanhempien tuen tarpeet ovat muuttuneet. Osa vanhemmista on huolissaan omasta jaksamisestaan vanhempana sekä perheen yhteisen ajan riittämättömyydestä, omista vanhemmuuden taidoistaan ja maltin menettämisestä ristiriitatilanteissa (Perälä ym. 2011b). Väkivallan ja kiusaamisen uhriksi joutuneiden määrä on suurempi kuin kahteenkymmeneen vuoteen. Suomalaisissa perheissä esiintyy Pohjoismaista eniten perheväkivaltaa ja runsasta päihteiden käyttöä. Vanhempien alkoholinkäyttö aiheuttaa haittoja neljännekselle opiskelijoista. (Nuorista Suomesa 2010; 2012.) Vanhempien vaikeuksien on todettu ennustavan vaikeuksia ihmissuhteissa, lisäävän psyykkisiä ongelmia ja vaikuttavan nuoren koulutus- ja ammatitiraan sekä terveystottumuksiin (Mustonen ym. 2013).

Toimintatavat yhtenäisiksi

Vaikka valtaosa opiskelijoista voi hyvin ja on tyytyväisiä elämäänsä, osalla on terveyteen ja hyvinvointiin, koulunkäyntiin ja oppimiseen, perheeseen tai vapaa-aikaan liittyviä ongelmia (Solantaus & Paavonen 2009; Paananen & Gissler 2011; Sotkanet). Avun tai tuen saaminen voi edellyttää useiden opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten, oppilaitoksen ulkopuolisten palvelujen (erityispalvelujen tai erikoissairaanhoidon) ja muiden tahojen yhteistyötä. Oikea-aikaisen ja riittävän avun ja tuen varmistamiseksi tarvitaan selkeitä yhdessä sovittuja pelisääntöjä.

Opiskeluhollossa toimivien keskinäisessä, samoin kuin koulutusasteiden välisessä yhteistoiminnassa on todettu puutteita. Myös opiskeluhollossa käytännössä ja työtavoissa yhteiskumppaneiden kanssa on ollut epäyhtenäisyyttä. Perusopetuksen opetus-suunnitelmissa nivelvaiheen yhteistyö oli mainittu noin kolmessa neljästä kunnasta. Hieman useammin oli kirjattu tavoite yhteistyöstä ulkopuolisten palveluiden kanssa. (OKM 2014:2; Wiss ym. 2014; Halme 2015.) Opiskeluholloissa säädettyjen koulutuksen järjestäjäkohtaisen opiskeluhollossa ohjausryhmän ja oppilaitoskohtaisen opiskeluhollostoryhmän keskeisiä tehtäviä onkin varmistaa opiskeluhollossa palvelujen ja tuen tasalaatuisuus ja yhdenvertainen saatavuus sekä selkeät yhteistyökäytännöt.

Opiskeluhollossa toimintatavat vaihtelevat huomattavasti oppilaitoksittain ja koulutuksen järjestäjäkohtaisesti.

Monialaisen johtamisen vahvistaminen

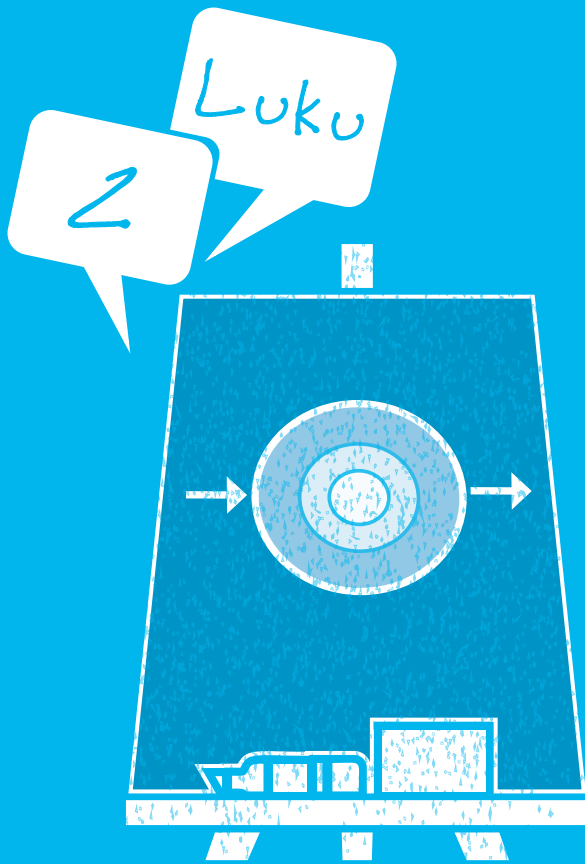
Oppilaitosten opiskeluhollostoryhmien kokoonpanot, tehtävä ja toiminta ovat vaihdelleet koulutusasteittain, koulutuksen järjestäjien välillä ja oppilaitoskohtaisesti ennen opiskeluhollostolain voimaantuloa (vrt. Saaristo ym. 2013; Wiss ym. 2013; 2014). *Esiopetuksessa* vain puolet opiskeluhollostoryhmistä on ollut moniammatillisia, valtaosa kokoontui kerran kuussa ja viidennes vain kerran lukukaudessa (Hujala ym. 2012; HE 67/2013). Vuonna 2013 jokaisessa *peruskoulussa* ja lähes jokaisessa *lukiossa* (99 %) on ollut moniammatillinen opiskeluhollostoryhmä (HE 67/2013; Wiss ym. 2013; 2014). Myös lähes kaikissa *ammattillisissa oppilaitoksissa* on ollut opiskeluhollostoryhmä. Niiden määrä, kokoonpano ja tehtävät ovat vaihdelleet ammatillisten oppilaitosten organisointitavan ja opiskelijoiden määrän mukaan myös saman järjestäjän ylläpitämissä yksiköissä. Ammatillisen koulutuksen opiskeluhollossa kokonaisuuden johtamisessa ja suunnittelussa on todettu puutteita. Samalla ammatillisen koulutuksen järjestäjällä voi olla usealla eri paikkakunnalla oppilaitoksia ja näissä voi toimia omia opiskeluhollostoryhmiä. (HE 67/2013.)

Ohjausryhmän toiminnan kehittäminen vahvistaa opiskeluhuollon suunnittelua osana koulutuksen järjestäjän muuta strategista suunnittelua.

Monialaisen opiskeluhuollon ohjausryhmän toimintaa kehittämällä voidaan vahvistaa opiskeluhuollon kokonaisuuden toteuttamista osana koulutuksen järjestäjän muuta strategista suunnittelua (HE 67/2013). Toimiva monialainen yhteistoiminta edellyttää myös osallistavan johtamiskulttuurin kehittämistä. Uusia monialaisen opiskeluhuollon johtamisen haasteita muodostuu valmisteilla olevan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä, kun sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestäminen ja tuot-

taminen siirtyvät alueellisille toimijoille (pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelma 2015–2018).

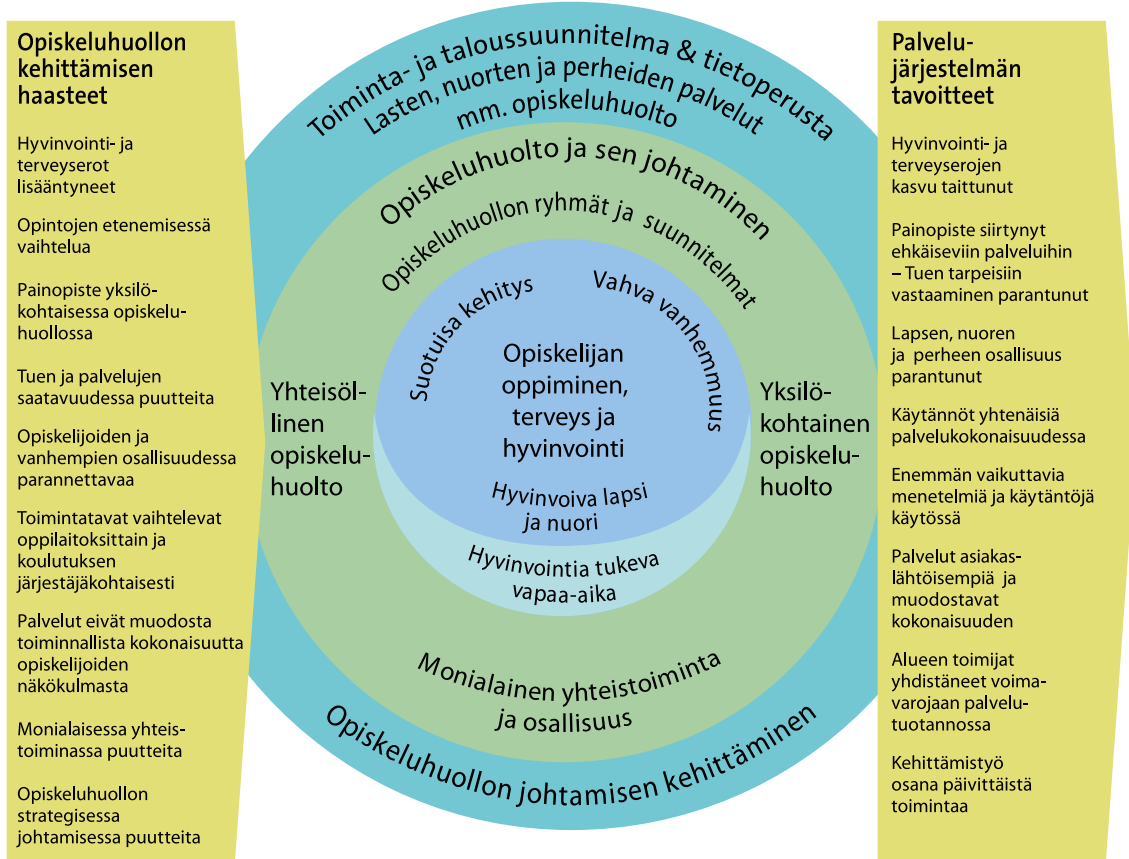

Opiskeluhuollon
johtamisen
lähtökohdat ja
järjestäminen

2.1 Opiskeluhoollon päämäärä, tavoitteet ja periaatteet

Kunnan ja oppilaitoksen toimintaympäristön muutokset heijastuvat opiskeluhooltoon ja sen johtamiseen. Opiskeluhoollon johtamisen vastuulla on varmistaa edellytykset, jotta tunnistettuihin haasteisiin voidaan vastata ja tavoiteltu muutos saadaan aikaan opiskeluhoollon kehittämisessä. Kuviossa 2 on kuvattu opiskeluhoollon johtamisen kehittämisen haasteet ja tavoitteet sekä opiskeluhoolto osana kunnan toiminnan suunnittelun kokonaisuutta (kuvio 2).

KUVIO 2. Opiskeluhoollon johtamisen kehittämisen haasteet ja tavoitteet.

Opiskeluhoollon johtamisen *päämääränä* on varmistaa, että oppilaitoksissa edistetään opiskelijan hyvää oppimista, fyysistä ja psyykkistä terveyttä, sosiaalista hyvinvointia ja osallisuutta sekä ehkäistään ongelmien syntymistä (kuvio 3). Päämäärän saavuttamista tukevat hyvinvoiva oppilaitosyhteisö ja esteetön opiskeluympäristö sekä hyvinvointia edistävä perhe ja lähiyhteisö (ml. kodin ja oppilaitoksen välinen yhteistyö) sekä hyvinvointia edistävä vapaa-aika. (Vrt. oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013; OPH 6, 94 ja 101/011/2014; OPH 2014:96; OPH 2014:94.)

KUVIO 3. Opiskeluhoollon johtamisen periaatteet, tavoitteet ja päämäärä.

Tuen oikea-aikaisuutta, yhdenvertaisuutta ja opiskelijälähtöisyyttä edistetään, kun vahvistetaan yhteisöllistä ja yksilökohtaista opiskeluhoollon sekä näiden edellytyksiä. Näitä ovat toimiva monialainen yhteistoiminta sekä opiskeluhoollon johtaminen toiminnallisena kokonaisuutena. Johtamisen tulee olla ennakoivaa ja perustua ajantasaiseen tietoon opiskelijoiden oppimisesta, terveydestä ja hyvinvoinnista, opiskeluhoollosta ja oppilaitoksesta toimintaympäristönä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.)

2.2 Opiskeluhoollon järjestäminen

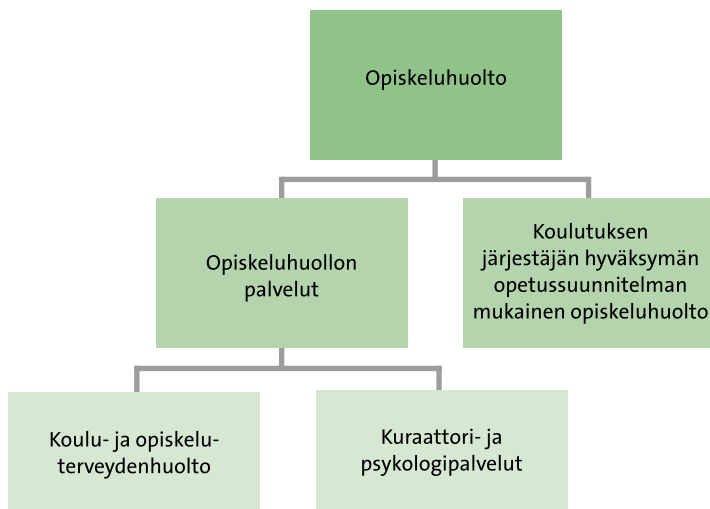
2.2.1 Opiskeluhoollon kokonaisuus

Opiskeluhoollon mukaan opiskeluhoollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhoollon ovat sekä perusopetuslaissa tarkoitettu oppilashuolto että lukiolaissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettu opiskelijahuolto (perusopetuslaki 628/1998; lukiolaki 629/1998; laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 630/1998). Opiskeluhoollon toteutetaan ensisijaisesti ehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana *yhteisöllisenä opiskeluhoollona*. Lisäksi opiskelijoilla on oikeus *yksilökohtaiseen opiskeluhoollon*. Opiskeluhoollon toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden, heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötoimijoiden kanssa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.)

Yhteisöllisellä opiskeluhoollolla tarkoitetaan toimintakulttuuria ja toimia, joilla koko oppilaitosyhteisössä edistetään opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä opiskeluympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Yhteisöllistä opiskeluhoolltoa toteuttavat kaikki opiskeluhoollon toimijat. Kaikkien oppilaitoksessa opiskelijoiden kanssa toimivien ammattilaisten sekä opiskeluhoolltopalveluista vastaavien viranomaisten ja työntekijöiden on tehtävissään edistettävä opiskelijoiden ja oppilaitosyhteisön hyvinvointia sekä kotien ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä. Oppilaitoksen henkilökunnalla on ensisijainen vastuu oppilaitosyhteisön hyvinvoinnista.

Yksilökohtaisella opiskeluhoollolla tarkoitetaan yksittäiselle opiskelijalle annettavia 1) koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja, 2) opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalveluja, 3) monialaista yksilökohtaista opiskeluhoolltoa ja 4) opetuksen ja koulutuksen tueksi järjestettäviä sosiaali- ja terveystalveluja erityisoppilaitoksissa.

Opiskeluhoolltoon sisältyvät koulutuksen järjestäjän hyväksymän *opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoollto* sekä *opiskeluhoollon talvelut*, joita ovat koulu- ja opiskeluterveydenhuollon talvelut sekä psykologi- ja kuraattoripalvelut (kuvio 4).

KUVIO 4. Opiskeluhoollon kokonaisuus.

Opetussuunnitelman mukaisella opiskeluhuollolla tarkoitetaan toimintaa, jonka avulla tuetaan yhteisöllistä ja yksilöllistä hyvinvointia sekä terveellisen ja turvallisen oppimisympäristön syntymistä, edistetään mielenterveyttä ja ehkäistään syrjäytymistä sekä edistetään oppilaitosyhteisön hyvinvointia. Opetussuunnitelman mukaisen opiskeluhuollon avulla tuetaan oppimista sekä tunnistetaan, lievennetään ja ehkäistään mahdollisimman varhain oppimisen esteitä, oppimisvaikeuksia ja opiskeluun liittyviä muita ongelmia. Opetuksen toteuttamisesta ja oppimisen tukitoimista säädetään tarkemmin koulutusta koskevissa laeissa ja niiden perusteella laadituissa opetussuunnitelmien perusteissa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013; OPH 6, 94 ja 101/011/2014; OPH 2014:96; OPH 2014:94.)

Psykologi- ja kuraattoripalveluilla tarkoitetaan opiskeluhuollon psykologin ja kuraattorin² antamaa opiskelun ja koulunkäynnin tukea ja ohjausta, joilla 1) edistetään koulu- ja opiskeluyhteisön hyvinvointia sekä yhteistyötä opiskelijoiden perheiden ja muiden läheisten kanssa; 2) tuetaan opiskelijoiden oppimista ja hyvinvointia sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia (oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013).

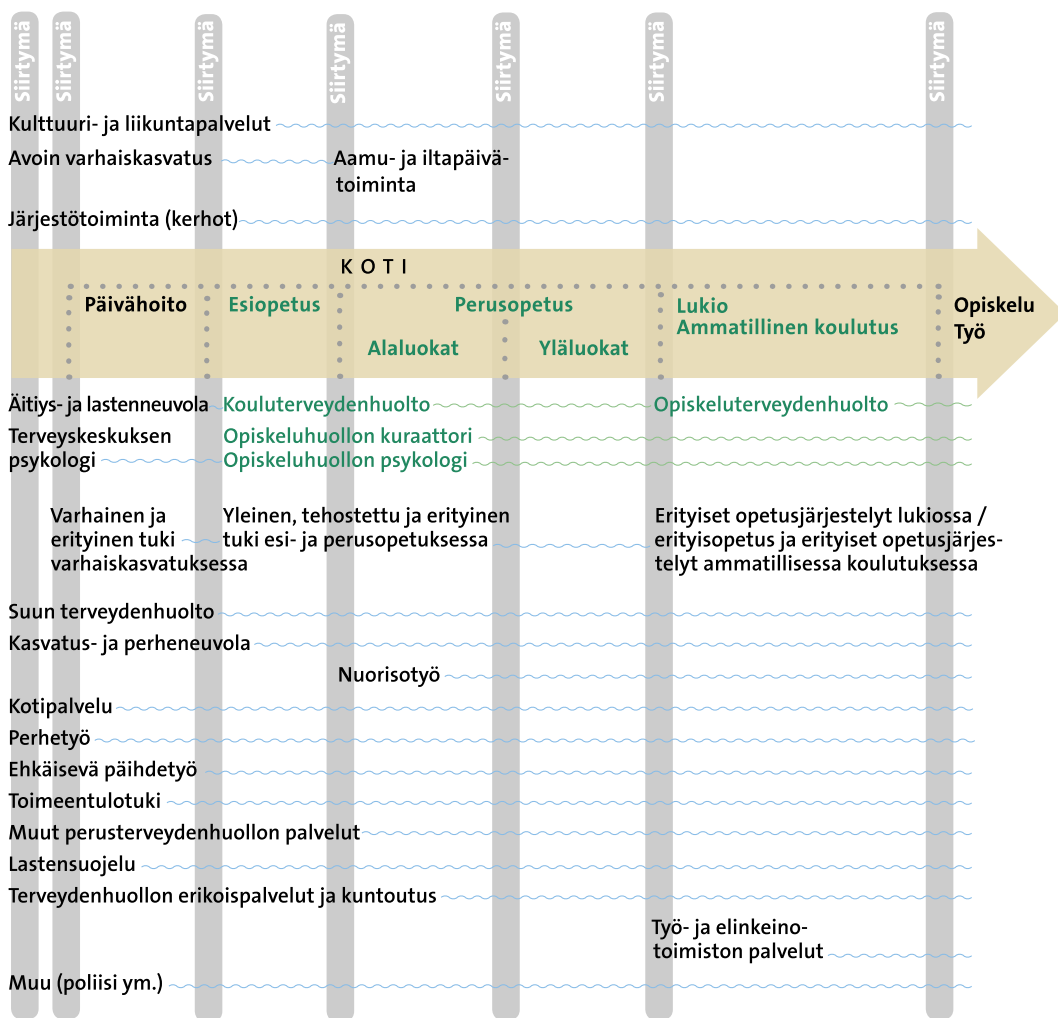
Kouluterveydenhuollolla tarkoitetaan terveydenhuoltolain (1326/2010, 16 §) mukaista kouluterveydenhuoltoa ja *opiskeluterveydenhuollolla* mainitun lain (17 §) mukaista opiskeluterveydenhuoltoa. Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa toteuttavat terveydenhoitaja ja lääkäri. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluilla 1) edistetään ja seurataan oppilaitosyhteisön hyvinvointia sekä opiskeluympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta; 2) edistetään ja seurataan opiskelijoiden tervettä kasvua ja kehitystä, hyvinvointia ja opiskelukykyä; 3) tunnistetaan opiskelijoiden varhaisen tuen tarpeet ja järjestetään tarvittava tuki sekä ohjataan hoitoon ja tutkimuksiin. Lisäksi kouluterveydenhuollossa tuetaan huoltajien hyvinvointia ja kasvatustyötä. Opiskeluterveydenhuolto sisältää opiskelijan terveyden- ja sairaanhoitopalvelut, jotka on järjestettävä yhtenäisenä kokonaisuutena.

Oppimisen tuen (pedagoginen tuki) yksityiskohtaiset muodot sekä käytetty terminologia vaihtelevat koulutusasteittain. Lain mukaan oppimisen tuen järjestäminen ei ole opiskeluhoitoa vaan siihen sovelletaan kutakin koulutusastetta koskevia lakeja. Oppimisen tuen tulee muodostaa yhdessä opiskeluhuollon kanssa opiskelijan ja huoltajan näkökulmasta mielekäs kokonaisuus. Oppimisen tukea järjestetään siten kuin perusopetuslaki (628/1998), lukiolaki (629/1998) ja laki ammatillisesta peruskoulutuksesta (639/1998) säätävät (myös OPH 2015). Myös näihin lakeihin tehtiin muutoksia opiskeluhoitolain laatimisen yhteydessä. Perusopetuslain mukaisesti oppimisen tukea järjestetään moniammatillisessa yhteistyössä opiskeluhuollon ammattihenkilöstön kanssa (16 ja 17 §) ja opetuksen järjestäjällä on oikeus saada opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot opiskeluhoitotyöhön osallistuvilta ammattilaisilta (40 §). (Ks. luku 6.1.7.)

2 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 7 §. Kuraattorin kelpoisuusvaatimuksena on vähintään sosiaalihuollon ammatillisista kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (272/2005) 6 §:n mukainen kelpoisuus. Jokaikaisen oppilaitoksen käytettävissä on oltava sellaisen opiskeluhuollon vastaavan kuraattorin palveluja, jolla on mainitun lain 3 §:n mukainen kelpoisuus sekä psykologin palveluja.

2.2.2 Opiskeluhoito osana lasten ja nuorten palveluja

Lasten ja nuorten palvelujen monimuotoisuutta on kuvattu kuviossa 5. Palvelut voivat olla kunnan, kuntien yhteenliittymän, yritysten, järjestöjen tai muiden yhteisöjen tuottamia. Esi- ja perusopetus, lukio- ja ammatillinen koulutus sekä näissä toteutettava opiskeluhoito on tarkoitettu kaikille lapsille ja nuorille. Koko ikäryhmälle suunnattuja palveluja ovat myös äitiys- ja lastenneuvolapalvelut sekä päivähoito osana varhaiskasvatusta. Lapset ja nuoret saattavat tarvita tuekseen erikoissairaanhoidoa, kuntoutusta, sosiaalipalveluja (mm. sosiaalityö, kotipalvelu, perhetyö, kasvatus- ja perheneuvonta ja päihdepalvelut) sekä lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua.

KUVIO 5. Esimerkki opiskeluhoitosta osana lasten, nuorten ja perheiden palveluja ja mahdollisista siirtymistä palveluihin (Lähde: mukailtu Perälä ym. 2012).

Edellä manittujen palvelujen lisäksi monet lapset ja nuoret osallistuvat myös aktiivisesti arkea tukevaan, yhteisölliseen toimintaan. Näitä ovat esimerkiksi kunnan, yritysten, järjestöjen tai seurakuntien järjestämät kerhot, aamu- ja iltapäivätoiminta, kulttuuri- ja liikuntapalvelut sekä muu vapaa-ajan toiminta.

Samanaikaisesti voidaan käyttää useita palveluja. Osa palveluista muodostaa jatkumon, jolloin palvelusta toiseen siirtyminen muodostaa nivelvaiheen. Lapsen siirtyminen päivähoidosta esiopetukseen, esiopetuksesta perusopetukseen tai nuoren siirtyminen perusopetuksesta lukioon tai ammatilliseen peruskoulutukseen, näistä jatko-opintoihin ja/tai työelämään muodostavat palvelujen jatkumon. Samoin lastenneuvolatoiminta sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuolto muodostavat jatkumon. Siirtymiä muodostuu myös silloin, kun lapsi tai nuori aloittaa tuen tai palvelun piirissä, vaihtaa toiseen tai lopettaa käytetyn tuen tai palvelun.

Sosiaali- ja terveysministeriön nimeämä Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunta on ehdottanut, että lasten, nuorten ja perheiden sosiaali- ja terveyspalvelut tulisi järjestää ja tuottaa toiminnallisena palvelukokonaisuutena. Palvelukokonaisuus muodostuisi alle kouluikäisten, kouluikäisten ja opiskelikäisten kaikista sosiaali- ja terveyspalveluista, jotka sovitettaisiin yhteen aikuisten palvelujen ja kuntien palvelujen ja toiminnan kanssa. Opiskelikäisten palveluihin kuuluvat myös opintojen ulkopuolella olevien ja työssäkäyvien nuorten palvelut. (STM 2010; Pelkonen ym. 2013.) Ehdotusta on työstetty eteenpäin osana sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain valmistelua ja toimeenpanoa.

Opiskeluhoitolaisissa painotetaan opiskeluhoollon toteuttamista toiminnallisena kokonaisuutena. Opiskeluhoollossa tämä muodostuu opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen yhteensovitettusta kokonaisuudesta (ks. luku 2.3).

Lasten, nuorten ja perheiden palvelut tulisi järjestää ja tuottaa toiminnallisena kokonaisuutena.

2.2.3 Opiskeluhoollon järjestämisvastuu

Opiskeluhooltolain mukainen opiskeluhoolto koskee esi- ja perusopetusta, lukio-koulutusta ja nuorten ammatillista peruskoulutusta³. Opiskeluhooltolain mukaan koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoolto toteutuu. Koulutuksen järjestäjän on järjestettävä opiskeluhoolto opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen opiskeluhooltopalveluista vastuussa olevien viranomaisten yhteistyönä siten, että opiskeluhoollosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus (HE 67/2013).

3 Perusopetuslaki 628/1998, lukiolaki 629/1998, laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 630/1998.

Opiskeluhoolto on järjestettävä toimivana yhtenäisenä kokonaisuutena.

Esi- ja perusopetuksen järjestäjänä voi olla kunta yksin tai yhdessä muiden kuntien kanssa. Kunta voi hankkia esiopetuspalvelut myös muulta julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Kuntien välistä yhteistyötä varten voidaan myös perustaa kuntayhtymiä. Esi- ja perusopetusta voivat järjestää myös valtio sekä rekisteröity yhteisö tai säätiö. (Perusopetuslaki 628/1998.) Lukiokoulutusta voi järjestää kunta, kun-

tahtymä, rekisteröity yhteisö tai säätiö. Lukiokoulutusta voidaan järjestää myös valtion oppilaitoksissa. Lukiokoulutusta järjestetään lukiossa ja muissa oppilaitoksissa. (Lukiolaki 629/1998.) Samoin ammatillista peruskoulutusta voi järjestää kunta, kuntayhtymä, rekisteröity yhteisö, säätiö tai valtion liikelaitos. Koulutusta voidaan järjestää myös valtion oppilaitoksessa. Koulutusta järjestetään ammatillisissa oppilaitoksissa, ammatillisissa erityisoppilaitoksissa ja muissa oppilaitoksissa sekä erityissopimuskoulutuksena. (Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 630/1998.)

Opiskeluhooltolain mukaan oppilaitoksen sijaintikunta vastaa opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestämisestä alueellaan sijaitsevien esi- ja perusopetusta, lukiokoulutusta ja ammatillista peruskoulutusta antavien oppilaitosten opiskelijoille heidän kotipaikastaan riippumatta. Oppilaitoksen sijaintikunta vastaa myös koulu- ja opiskeluterveydenhuollon järjestämisestä terveydenhuoltolaissa säädetyn mukaisesti. Oppilaitoksen sijaintikunnalla on velvollisuus järjestää psykologi- ja kuraattoripalvelut opiskelijoille myös silloin, kun koulutuksen järjestäjä on yksityinen tai valtio, jollei koulutuksen järjestäjä päätä järjestää näitä palveluja osittain tai kokonaan omana toimintanaan ja omalla kustannuksellaan. Oppilaitoksen sijaintikunta voi tällöin tukea koulutuksen järjestäjää psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestämisessä. (Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta 1409/2014.)

Valtioneuvosto (opetus- ja kulttuuriministeriö) voi myöntää rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle luvan perusopetuslaissa, lukiolaissa tai laissa ammatillisesta peruskoulutuksesta tarkoitetun opetuksen tai koulutuksen järjestämiseen. Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään lain mukaisesti (laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/1999).

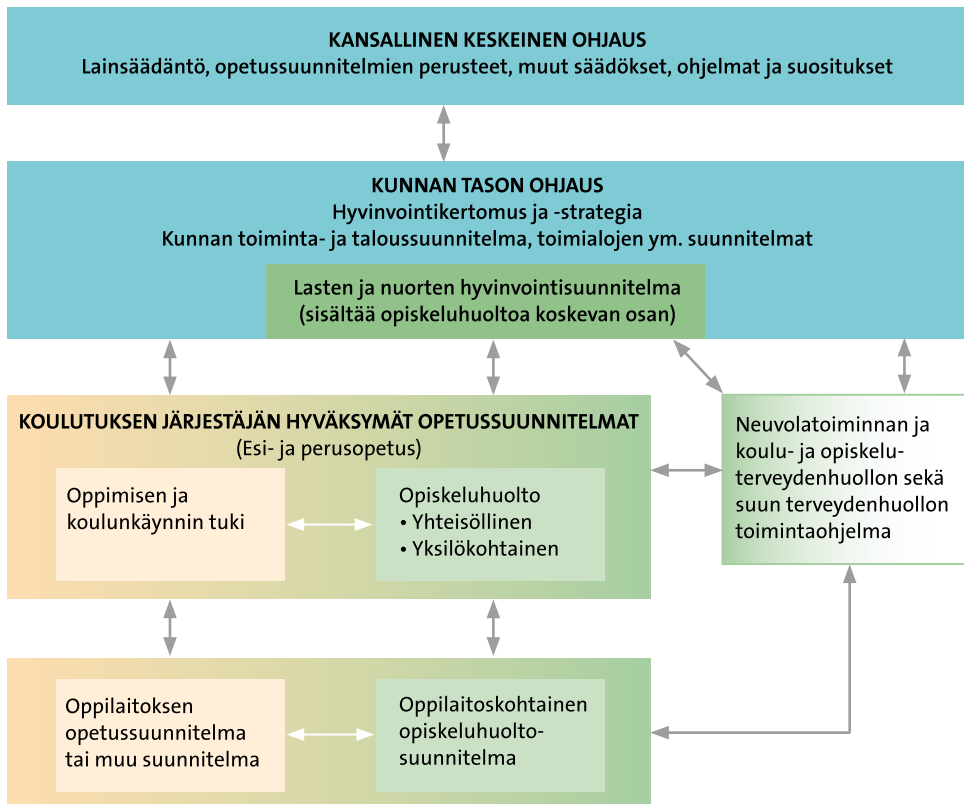
2.2.4 Opiskeluhoollon ohjaus

Opiskeluhooltoja ohjaavat useat säädökset. Näitä ovat opiskeluhooltolain lisäksi perusopetuslaki, lukiolaki, laki ammatillisesta peruskoulutuksesta, opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet, terveydenhuoltolaki ja siihen liittyvä asetus, sosiaalihoitolaki (1301/2014) sekä lastensuojelulaki. Myös valmisteilla oleva sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskeva laki vaikuttaa aikanaan opiskeluhoollon järjestämiseen erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon osalta. Muita tärkeitä lakeja ovat julkisuuslaki, henkilötietolaki, laki potilaan asemasta

ja oikeuksista (jäljempänä potilaslaki), laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (jäljempänä asiakaslaki), laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (jäljempänä asiakastietolaki), perustuslaki sekä hallintolaki. (Liite 1.)

Kunnan toiminta- ja taloussuunnitelma, hyvinvointikertomus ja -strategia sekä toimialojen suunnitelmat antavat raamit myös opiskeluhuollon suunnittelulle. Keskeisiä opiskeluhuollon suunnittelua ja toteuttamista ohjaavia suunnitelmia ovat lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, johon sisältyy opiskeluhoitoa koskeva osuus, järjestäjäkohtaisiin opetussuunnitelmiin sisältyvä kuvaus opiskeluhoollasta sekä oppilaitoskohtainen opiskeluhoitosuunnitelma. Suunnitelmien laadintaa käsitellään yksityiskohtaisemmin luvussa 3.2.

KUVIO 6. Opiskeluhuollon kansallinen ja paikallinen ohjaus esi- ja perusopetuksessa.

2.3 Opiskeluhuollon johtaminen toiminnallisena kokonaisuutena

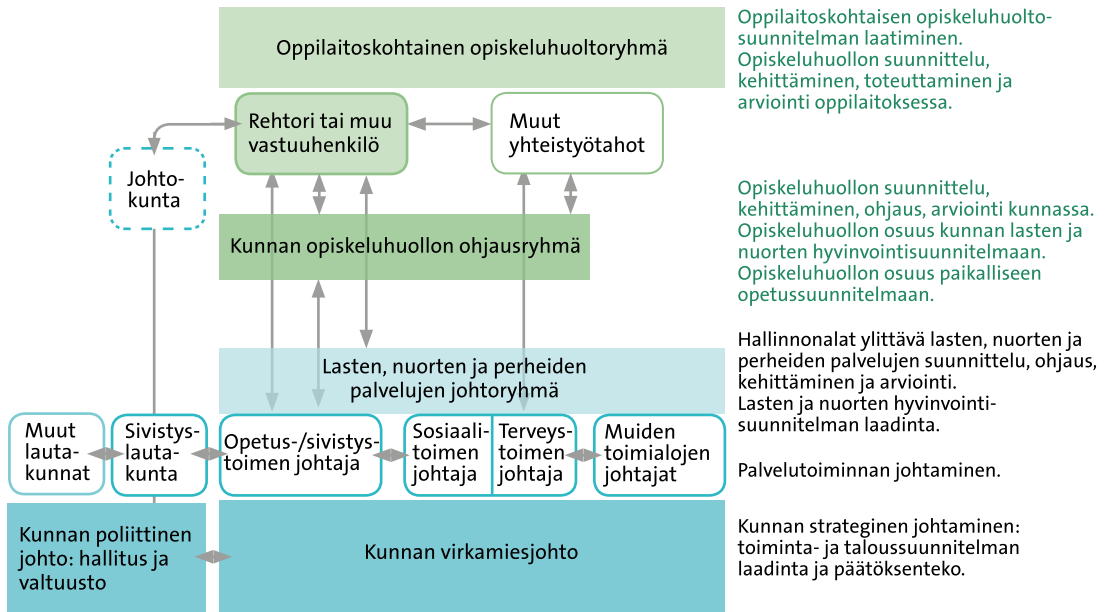
2.3.1 Opiskeluhuollon toiminnallinen kokonaisuus kunnassa

Tässä luvussa tarkastellaan kuntaa opetuksen tai koulutuksen järjestäjänä. Kunta on yleisin koulutuksen järjestäjä. Kunnan opiskeluhuollon suunnittelu ja päätöksenteko liittyy myös muiden järjestäjien opiskeluhuollon suunnitteluun ja päätöksentekoon. Muilla koulutuksen järjestäjillä on velvoite yhteistyöhön oppilaitoksen sijaintikunnan kanssa koulutuksen ja opiskeluhuollon järjestämisessä (luku 3.3).

Kunnan linjajohtamisessa toimijoina ovat kunnan virkamiesjohto, toimialojen johto (opetus-/sivistystoimen johto, sosiaali- ja terveystoimen johto ym.) sekä oppilaitosten rehtorit. Luottamusmiesjohtoa (poliittista päätöksentekoa) edustavat kunnanvaltuusto ja -hallitus sekä lautakunnat kuten opetus- ja sivistyslautakunta, sosiaali- ja terveyslautakunta ja muut lautakunnat. Tämän lisäksi opetus- ja sivistyslautakunta tai koulutuksen järjestäjä voi nimetä oppilaitoksiin johtokuntia tai vastaavia. (Kuvio 7.)

Lasten, nuorten ja perheiden palveluja tuottavat kunnassakin useat tahot, joiden keskinäinen yhteistoiminta edellyttää hallinnonalojen näkemysten yhteensovittamista. Joissakin kunnissa lasten, nuorten ja perheiden palveluja koordinoi hallinnonalojen yhteinen johto- tai ohjausryhmä, jolla on selkeä yhteys kunnan päätöksentekoon ja johtamiseen. Monialaiset opiskeluhoitoryhmät, *opiskeluhuollon ohjausryhmä* (luku 3.1.2) ja *oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä* (luku 3.1.3) ovat keskeisiä toimijoita opiskeluhuollon toiminnallisen kokonaisuuden aikaansaamisessa kunnassa ja oppilaitoksessa (HE 67/2013; oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013).

Opiskeluhoitolain mukaan opiskeluhuollon ohjausryhmä on koulutuksen järjestäjäkohtainen ryhmä, joka voi olla myös kahden tai useamman koulutuksen järjestäjän yhteinen. Ryhmän tehtävät voi hoitaa myös muu tehtävään soveltuva ryhmä. Sama ryhmä voi olla myös useamman koulutusmuodon yhteinen (OPH 06/011/2014). Jos opiskeluhuollon ohjausryhmän tehtävät kohdennetaan jollekin muulle ryhmälle, tällainen muu ryhmä voi olla etenkin pienissä kunnissa *lasten, nuorten ja perheiden palvelujen johtoryhmä*. Sen tehtävä on sovittaa yhteen kaikkia kunnan lasten, nuorten ja perheiden palveluihin liittyviä suunnitelmia ja strategioita (luku 3.1.1).

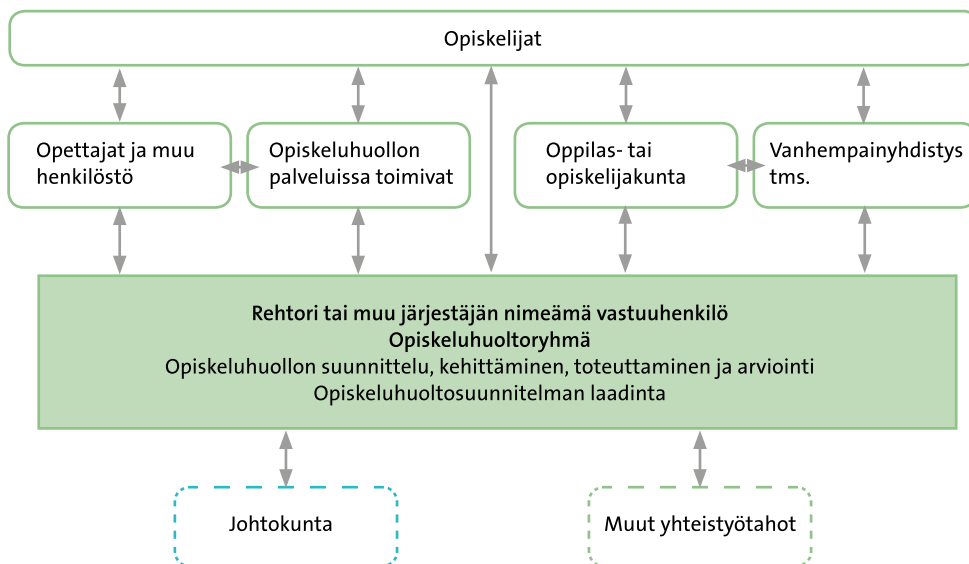
KUVIO 7. Esimerkki perusopetuksen opiskeluhoollon toiminnallisesta kokonaisuudesta kunnassa.

2.3.2 Opiskeluhoollon toiminnallinen kokonaisuus oppilaitoksessa

Opiskeluhooltolain mukaan opiskeluhoolto on kaikkien oppilaitosyhteisössä toimivien ja opiskeluhoitopalveluista vastaavien työntekijöiden tehtävä (myös OPH 6, 94 ja 101/011/2014; OPH 2014:96; OPH 2014:94). Opiskeluhoollon kokonaisuus muodostuu oppilaitoksessa työskentelevän henkilöstön ja opiskeluhoollon palveluisa toimivien ammattilaisten sekä yhteistyökumppaneiden toiminnasta (kuviot 8). Opiskeluhoollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista oppilaitoksessa vastaa *oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä*, jota johtaa koulutuksen järjestäjän nimeämä edustaja, yleisimmin rehtori (luku 3.1.3).

Oppilaitoksen sisäisessä moniammatillisessa opiskeluhoitotyössä keskeisiä toimijoita ovat rehtori, opettajat, erityisopettajat, opinto-ohjaajat, koulunkäyntiavustajat, koulunkäynninohjaajat, opiskeluhoollon psykologi, opiskeluhoollon kuraattori, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitaja ja lääkäri sekä koko oppilaitoksen muu henkilöstö. Keskeisiä toimijoita ovat myös opiskelijat, oppilas- ja opiskelijakunnat sekä vanhempainyhdistykset.

Oppilaitoksen ulkopuolisia yhteistyötahoja ovat muun muassa muut terveyskeskuspalvelut, lastensuojelu, kunnan sosiaalityö, kasvatus- ja perheneuvola, erikoissairaanhoido, nuorisotoimi, aamu- ja iltapäivätoiminta, seurakunta, järjestöt, sekä muut oppilaitokset.

KUVIO 8. Esimerkki perusopetuksen opiskeluhoollon toimijoista oppilaitoksessa.

Opiskeluhuollon
ryhmät ja
suunnitelmat

Neljässä seuraavassa luvussa (luvut 3–6) kuvataan opiskeluhuollon ja sen johtamisen painoalueita: opiskeluhuollon ryhmien vastuita ja suunnitelmien laadintaa, monialaisen yhteistoiminnan edellytyksiä sekä yhteisöllistä ja yksilökohtaista opiskeluhoitoa (kuviot 2, s. 24). Kussakin luvussa on myös *tavoite* tai useampia *tavoitteita ja toimintaa ohjaavia kysymyksiä*. Tavoitteissa on kuvattu toiminta, joka ohjaa kehittämään opiskeluhoitoa kansallisten linjausten mukaisesti. Toimintaa ohjaavien kysymysten tarkoituksena on auttaa hakemaan paikallisiin olosuhteisiin ja voimavaroihin parhaiten soveltuvia keinoja ja toteuttamistapoja tavoitteen saavuttamiseksi. Esittämistapa auttaa soveltamaan opasta erilaisissa toimintaympäristöissä ja hallinnollisissa rakenteissa.

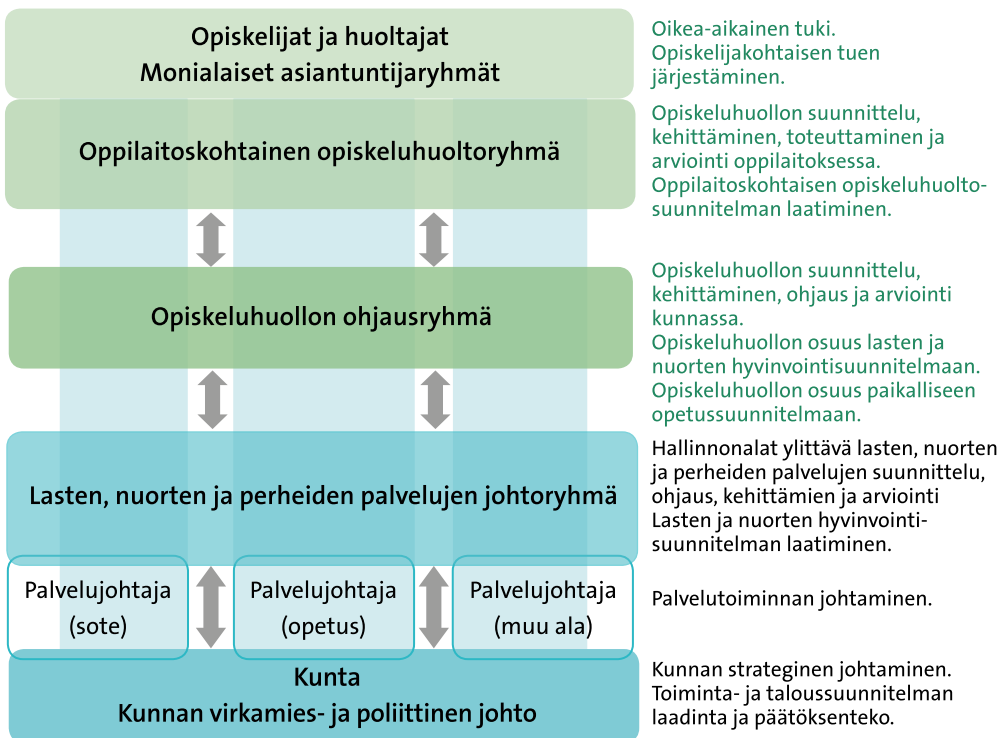
Toimintatavoista sovitaan yhdessä, ja sovittu käytäntö kirjataan. Tämä menettely yhtenäistää ja selkeyttää toimintaa sekä sitouttaa eri osapuolet. Sopijaosapuolina ovat ne johtajat ja vastuuhenkilöt, jotka vastaavat kyseisestä toiminnasta kunnassa, kuntien yhteenliittymässä, koulutuskuntayhtymässä, oppilaitoksessa tai muussa organisaatiossa (järjestöt, yksityiset yrittäjät, seurakunta). Opiskelijalähtöinen ja osallistava toimintaperiaate edellyttää lisäksi, että sopimiseen osallistuvat kaikki tahot, joita asia koskee.

3.1 Opiskeluhoitoon ryhmät ja niiden tehtävät

Opiskeluhoitoon mukaan opiskeluhoitoryhmiä ovat: 1) järjestäjäkohtainen opiskeluhoitoon ohjausryhmä, 2) oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä ja 3) tapauskohtaisesti koottava monialainen asiantuntijaryhmä. Ryhmät ovat monialaisia ja niillä on omat tehtävänsä, joiden perusteella kokoonpano määräytyy. Pysyvien ryhmien eli opiskeluhoitoon ohjausryhmän ja oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitoryhmän toimintaa käsitellään tässä luvussa (3.1.2 ja 3.1.3). Yksittäistä opiskelijaa koskevat asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa monialaisessa asiantuntijaryhmässä. Tämän vaihtuvan ryhmän tehtäviä ja kokoonpanoa tarkastellaan luvussa 6. Opiskeluhoitoon säädettyjen ryhmien lisäksi tarkastellaan lasten ja nuorten ja perheiden palvelujen johtoryhmän toimintaa, joka sovitaa yhteen kaikkia lasten, nuorten ja perheiden palveluja hallinnonalat ylittävästi.

3.1.1 Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen johtoryhmä ja opiskeluhoollon ryhmät

Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden tulee muodostaa lapsen ikävaiheen ja perheen elämäntilanteen kannalta toiminnallisesti ehyt palvelukokonaisuus, jolla varmistetaan tuen ja avun oikea-aikaisuus (STM 2009b:18; 2010:26). Osassa kuntia johto on nimennyt hallinnonalat ylittävän monialaisen johtoryhmän (*lasten, nuorten ja perheiden palvelujen johtoryhmä*) koordinoimaan kaikkia lasten, nuorten ja perheiden palveluja (ml. yritykset, järjestöt ja seurakunta) (Rousu 2008:1; Perälä ym. 2012). Ryhmä tukee kunnan linjajohtoa hallinnonalat ja kuntien rajat ylittävän monialaisen toiminnan johtamisessa, suunnittelussa (mm. lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma), suunnitelmien toimeenpanossa ja toiminnan arvioinnissa. Ryhmä myös sovittaa yhteen lasten ja nuorten palvelujen tuottajien ja hallinnonalojen strategioita ja yhtenäistää toimintatapoja. (Kuvio 9.)

KUVIO 9. Esimerkki opiskeluhoollon kytkeytymisestä osaksi lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kokonaisuutta kunnassa (mukailtu Perälä ym. 2012).

Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen johtoryhmässä tulisi olla edustettuina kaikki näitä palveluja kunnassa tarjoavat tahot. Opetus-, sosiaali- ja terveystoimen lisäksi siihen voi siten kuulua myös muiden toimialojen edustajia ja palvelujen tuottajia (esim. yksityiset yritykset, järjestöt, seurakunta, poliisi sekä perheiden, lasten ja nuorten edustus). Ryhmässä tarvitaan myös erikoissairaanhoidon ja muiden erityis- ja erikoispalvelujen asiantuntemusta sekä sellaisten kunnan alueella toimivien koulutuksen järjestäjien edustus, joiden opiskelijoille kunnan on tarjottava opiskeluhoollon palveluja. Johtoryhmän toimintaa kuvataan tarkemmin aiemmassa oppaassa (Perälä ym. 2012).

Koulutuksen järjestäjäkohtainen opiskeluhoollon ohjausryhmä vastaa opiskeluhoollon monialaisesta kehittämisestä (luku 3.1.2). Ohjausryhmä voi olla myös useamman koulutuksen järjestäjän yhteinen tai ohjausryhmän tehtäviä voi hoitaa muu vastaava ryhmä. *Oppilaitoskohtainen opiskeluhoolloryhmä* puolestaan vastaa opiskeluhoollon kehittämisestä oppilaitoksessa (luku 3.1.3). Näitä ryhmiä käsitellään seuraavissa luvuissa.

TAVOITE

Kunnan johto sopii lasten, nuorten ja perheiden palveluja koordinoivan monialaisen johtoryhmän muodostamisesta ja tehtävistä.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Mitä tahoja monialaisessa johtoryhmässä tarvitaan (kokoontulo)?
- Mitkä ovat monialaisen johtoryhmän tehtävät
  - kunnan hyvinvointikertomuksen sekä toiminta- ja taloussuunnitelman valmisteluissa?
  - lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinnassa, toimeenpanossa ja seurannassa?
  - lasten, nuorten ja perheiden hallinnonalat ylittävien muiden strategioiden ja palvelujen yhteensovittamisessa?
- Mikä on lasten, nuorten ja perheiden palvelujen johtoryhmän ja opiskeluhoollon ohjausryhmän työnjako?

3.1.2 Opiskeluhuollon ohjausryhmä

Opiskeluhuollon ohjausryhmän tehtävät ja nimeäminen

Opiskeluhuoltolain mukaan koulutuksen järjestäjäkohtainen opiskeluhuollon ohjausryhmä vastaa monialaisen opiskeluhuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Opiskeluhuollon laadun ja voimavarojen varmistamiseksi ohjausryhmällä on hyvä olla yhteys koulutuksen järjestäjän ja kuntien päätöksenteon valmisteluun. Tällöin opiskeluhuoltoa koskevat asiat saadaan kuntien / koulutuksen järjestäjän toiminta- ja taloussuunnitelmiin. (HE 67/2013; Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädäntö – Soveltamisohje 2015.)

Opiskeluhuollon ohjausryhmä

- linjaa yhteiset tavoitteet toteuttamalleen opiskeluhuollon toiminnalle ja tukee yhteisten tavoitteiden saavuttamista ja yhtenäisten toimintatapojen omaksumista
- suunnittelee, kehittää ja arvioi vastuulleen kuuluvaa kunnan opiskeluhuoltoa sekä ohjaa oppilaitoskohtaisten opiskeluhoitoryhmien toimintaa oppilaitoksissa
- laatii vastuulleen kuuluvan opiskeluhuollon osuuden kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan.

Opiskeluhuoltolain mukaan koulutuksen järjestäjä vastaa yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa opiskeluhuollon kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta. Omavalvonnan tarkoituksena on varmistaa, että toiminta ja palvelut järjestetään lainsäädännön edellyttämällä tavalla, mutta laissa ei säädetä, miten omavalvonta tulisi toteuttaa. Päätös omavalvonnan toteuttamisesta on koulutuksen järjestäjällä, joka voi toimia paikallisten tarpeiden ja tilanteiden mukaisesti. Opiskeluhuollossa kaikki toimijat vastaavat omavalvonnasta omalta osaltaan ja tekevät tarvittaessa yhteistyötä. (HE 67/2013.) Monialaisen opiskeluhuollon ohjausryhmän tehtäviin sopii luontevasti myös omavalvonnan koordinointi.

Opiskeluhuolto on useiden kunnan hallinnonalojen yhteistä toimintaa. Koulutuksen järjestäjä päättää yhteistyössä opiskeluhuollon palveluja tuottavien tahojen kanssa ohjausryhmän kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista. Opiskeluhuollon ohjausryhmä voi tarvittaessa kuulla asiantuntijoita.

Kunnan opiskeluhuollon ohjausryhmässä on hyvä olla edustettuina kaikki ne toimialat (keskeisimpinä sivistys-, sosiaali- ja terveys- sekä nuorisotoimi) ja ammattiryhmät, joita opiskeluhuolto koskee sekä edustus alueella toimivien muiden koulutuksen järjestäjien oppilaitoksista. Mukana on hyvä olla myös opiskeluhuololle asiantuntemusta antavien (erikoissairaanhoido, lastensuojelu, kasvatusta- ja perheneuvola ym. erityispalvelut) ja mahdollisesti muiden tahojen (esim. seurakunta, poliisi, opiskelijoille vapaa-ajan palveluja tarjoavat järjestöt) sekä opiskelijoiden ja huoltajien edustus.

Opiskeluhuollon ohjausryhmä sopii toiminnastaan

Monialainen opiskeluhuollon ohjausryhmä vahvistaa opiskeluhuollon suunnittelua, kehittämistä ja kytkemistä osaksi koulutuksen järjestäjän toiminnan ja talouden strategista suunnittelua (HE 67/2013). Ohjausryhmä suunnittelee, miten opiskeluhoitolaissa ja muissa määräyksissä mainitut sekä koulutuksen järjestäjän osoittamat tehtävät toteutetaan. Ohjausryhmä toisaalta tukee koulutuksen järjestäjää strategisessa suunnittelussa ja toisaalta ohjaa oppilaitoksia toimeenpanemaan suunnitelmia ja kehittämään opiskeluhoitoa. Aluksi opiskeluhuollon ohjausryhmän on hyvä sopia toimintansa järjestäytymisestä, sihteeristä, toimintatavoista ja tiedottamisesta.

TAVOITE

Koulutuksen järjestäjä sopii yhteistyössä opiskeluhuollon palveluja tuottavien tahojen kanssa monialaisen opiskeluhuollon ohjausryhmän kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Minkä tahojen tulee olla edustettuina opiskeluhuollon ohjausryhmässä?
- Mitkä ovat opiskeluhuollon ohjausryhmän tehtävät kunnassa / koulutuskuntayhtymässä
  - lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman opiskeluhoitoa koskevan osan laatimisessa, toimeenpanossa ja seurannassa?
  - koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman opiskeluhuollon osuuden laatimisessa, toimeenpanossa ja seurannassa?
- Mitkä ovat opiskeluhuollon ohjausryhmän tehtävät oppilaistosten opiskeluhuollon ohjauksessa, suunnittelussa, kehittämisessä ja arvioinnissa?

TAVOITE

Opiskeluhuollon ohjausryhmä sopii, miten se ohjaa, suunnittelee, seuraa ja arvioi opiskeluhoitoa koulutuksen järjestäjän linjausten mukaisesti:

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten ohjausryhmä organisoii toimintansa (toimintakäytännöt, vastuut, tiedotus)?
- Miten ohjausryhmä vastaa opiskeluhuollon suunnitelmien laadinnasta, toimeenpanosta ja seurannasta kunnassa / koulutuskuntayhtymässä?
  - opiskeluhuollon osuus lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan joka neljäs vuosi
  - opiskeluhuollon osuus koulutuksen järjestäjän hyväksymiin opetussuunnitelmiin ja sen päivittäminen hyvinvointisuunnitelman muuttuessa joka neljäs vuosi
  - opiskeluhuollon osuus muihin mahdollisiin suunnitelmiin
  - opiskeluhuollon suunnitelmien toteutumisen seuranta
  - opiskeluhuollon seurannan kehittäminen ja arviointi (omavalvonta)
- Miten ohjausryhmä ohjaa ja tukee oppilaitosten opiskeluhuollon suunnittelua, kehittämistä, seuranta ja arviointia?
  - oppilaitoskohtaisten vuosittaisten opiskeluhoitosuunnitelmien yhteiset linjaukset (sisällölliset painoalueet)
  - yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämisen ym. opiskeluhuollon toimintatapojen yhtenäistäminen
  - vaikuttavien ja hyvien toimintakäytäntöjen kehittäminen ja levittäminen
  - oppilaitoskohtaisen opiskeluhuollon seurannan ohjaus (omavalvonta)
  - henkilöstön opiskeluhoitotyön osaamisen tukeminen
- Millaista opiskeluhoitoon liittyvää yhteistoimintaa ohjausryhmällä on muiden opiskeluhuollon toimijoiden kanssa?
  - toimialojen johto
  - lasten, nuorten ja perheiden palvelujen johtoryhmä
  - oppilaitoskohtaiset opiskeluhoitoryhmät
  - kunnan alueella toimivien koulutuskuntayhtymien opiskeluhuollon ohjausryhmät (edustus)
  - opiskeluhoitoa ja erityispalveluja tuottavat tahot
  - muut yhteistyötahot (poliisi, järjestöt, seurakunta)
  - opettajat, opiskelijat ja huoltajat
- Miten opiskeluhuollon ohjausryhmä arvioi ja kehittää omaa toimintaansa?

3.1.3 Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä

Oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitoryhmän tehtävät ja nimeäminen

Opiskeluhoitolain mukaan monialaisella oppilaitoskohtaisella opiskeluhoitoryhmällä on vastuu oppilaitoksen opiskeluhoollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Ryhmän keskeinen tehtävä on yhteisöllisen opiskeluhoollon, kuten opiskeluympäristön ja -yhteisön terveellisuuden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin varmistaminen (ml. kiusaamisen ehkäiseminen), sekä hyvinvointia ja opiskelukykyä/oppimista edistävän toiminnan kehittäminen. Ryhmä käsittelee myös tiedonkeruiden, kuten Kouluterveyskyselyn oppilaitoskohtaisia tuloksia ja mahdollisesti muita oppilaitosta koskevien tutkimusten tuloksia. Ryhmä edistää myös sopimista hyvinvointia tukevista yhteisistä käytännöistä (HE 67/2013, 14 §; oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013) (luku 5). Lisäksi ryhmä linjaa yksilökohtaista opiskeluhoolltoa oppilaitoksessa (luku 6).

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä

- vastaa opiskeluhoollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista oppilaitoksessaan säädösten ja normien mukaisesti
- suunnittelee ja toteuttaa opiskeluhoolltoa kunnan opiskeluhoollon ohjausryhmän linjausten mukaisesti
- laatii oppilaitoskohtaisen opiskeluhoolltosuunnitelman kansallisen ohjauksen ja paikallisen opiskeluhoollon ohjausryhmän linjausten mukaisesti

Opiskeluhoitoryhmää johtaa rehtori tai muu koulutuksen järjestäjän nimeämä vastuuhenkilö. Hän huolehtii siitä, että oppilaitosyhteisössä työskentelevät osallistuvat ja toteuttavat opetussuunnitelman mukaista opiskeluhoolltoa. Koulutuksen järjestäjä päättää yhteistyössä opiskeluhoollon palveluja tuottavien tahojen kanssa oppilaitoskohtaisten opiskeluhoolltoryhmien kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista. Opiskeluhoolltoryhmät voivat tarvittaessa kuulla asiantuntijoita.

Opiskeluhoolltoryhmä on monialainen, ja siinä tulee olla oppilaitoksen johtoa ja henkilöstön edustajia (mm. opettajat, erityisopettajat, opinto-ohjaajat), koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitaja ja lääkäri, psykologi- ja kuraattoripalvelujen sekä opiskelijoiden ja huoltajien edustaja. Lisäksi ryhmään voi kuulua muiden kunnan toimialojen ja viranomaisten (mm. lastensuojelu, kulttuuri-, nuoris-, liikuntatoimi, poliisi) sekä järjestöjen ja seurakunnan edustajia. (HE 67/2013, 14 §.) Tarkoituksena on, että ryhmällä on tietty pysyvä kokoonpano, jotta se pystyy toimimaan tavoitteellisesti ja pitkäjänteisesti.

TAVOITE

Koulutuksen järjestäjä / opiskeluhoollon ohjausryhmä sopii oppilaitoskohtaisesti opiskeluhoollon vastuuhenkilöistä ja opiskeluhoolloryhmän kokoamisen periaatteista.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Millaisia oppilaitoskohtaisia opiskeluhoolloryhmiä perustetaan?
- Kuka vastaa opiskeluhoollosta oppilaitoksessa?

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoolloryhmä sopii toiminnastaan

Opiskeluhoolloryhmän tehtävä painottuu koko opiskeluyhteisön terveyttä ja hyvinvointia edistävään ja ongelmia ehkäisevään toimintaan (HE 67/2013, 14 §). Opiskeluhoollto kuuluu kaikille oppilaitosyhteisössä työskenteleville ja opiskeluhoolltopalveluista vastaaville työntekijöille. Oppilaitoksen henkilökunnalla on siten ensisijainen vastuu oppilaitosyhteisön hyvinvoinnista. Opiskeluhoolloryhmä sopii siitä, miten opiskeluhoolltoa suunnitellaan ja toteutetaan oppilaitoksessa.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä sopii, miten se suunnittelee, kehittää, toteuttaa ja arvioi opiskeluhoitoa oppilaitoksessa koulutuksen järjestäjän linjausten mukaisesti.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten opiskeluhoitoryhmä laatii oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman sekä seuraa ja arvioi sen toteutumista?
- Miten opiskeluhoitoryhmä toimeenpanee opiskeluhoitosuunnitelmassa sovitut tehtävät?
  - opiskelijoiden terveyden, hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen ja seuranta
  - oppilaitosympäristön terveellisyden ja turvallisuuden edistäminen ja seuranta
  - osallisuuden ja oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin edistäminen ja seuranta
  - toimintatapojen yhtenäistäminen ja kehittäminen
  - henkilöstön osaamisen ja hyvinvoinnin edistäminen ja seuranta
- Millaista opiskeluhoillon kehittämiseen liittyvää yhteistoimintaa on opiskeluhoitoryhmällä?
  - kunnan opiskeluhoillon ohjausryhmän kanssa?
  - oppilaitoksen toimijoiden kanssa (opiskelijat ja oppilas-/opiskelijakunta, opettajat, muut koulun aikuiset, koulun johtokunta, luokkataso- ja ainetiimit)?
  - muiden oppilaitosten ja oppilaitoksen ulkopuolisten yhteistyökumppaneiden kanssa (ml. järjestöt ja seurakunnat)?
  - vanhempainyhdistysten kanssa?

3.2 Opiskeluhoitoa ohjaavien suunnitelmien laadinta

3.2.1 Opiskeluhoito kunnan toiminnan ja talouden suunnittelussa

Lasten, nuorten ja perheiden palveluja johdetaan osana kunnan opetus-, sosiaali- ja terveystoimen toimintayksiköiden kokonaisjohtamista. Kunnat tai kuntien yhteenliittymät vastaavat myös opiskeluhoitoon toiminnan ja talouden suunnittelusta. Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että opetussuunnitelmien mukainen opiskeluhoitosuunnitelma toteutuu. Opiskeluhoitoon palveluista vastaavat johtajat varmistavat perustehtävän mukaiselle toiminnalle riittävät edellytykset.

Voimavarojen kohdentaminen on aina päätöksentekijän arvovalinta. Tutkimusten mukaan lapsiin ja nuoriin investointi kannattaa pitkällä ja lyhyellä aikavälillä (esimerkki 1). Investoinnit voivat tuottaa hyötyjä paitsi yksilöille parempana terveytenä tai hyvinvointina myös yhteiskunnalle alentuneina sosiaali- ja terveydenhuollon menoina (Linnosmaa & Väisänen 2014; Frank & McGuire 2000, Salmi ym. 2012). Voimavaroja tulee kohdistaa myös toisen asteen koulutuksessa oleviin nuoriin ja heidän siirtymiseensä ammatillisen koulutuksen kautta työelämään.

TAVOITE

Kunnan johto / koulutuksen järjestäjä sopii lasten, nuorten ja perheiden palvelujen sekä koulutuksen järjestämisestä ja voimavaroista osana kunnan toiminnan ja talouden suunnittelua.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten lasten, nuorten ja perheiden palvelut ja koulutus järjestetään kunnassa?
- Miten lapsille, nuorille ja perheille turvataan riittävät palvelut (ml. opiskeluhoitoon palvelut) ja niihin tarvittavat voimavarat (mm. henkilöstö ja opiskeluhoitoon tarvitsemat tilat)?
- Miten varmistetaan lasten, nuorten ja perheiden palvelustrategian (ml. lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman) integrointi kuntastrategiaan?

ESIMERKKI 1.

Lapsiin, nuoriin ja perheisiin suunnattujen interventioiden vaikuttavuus

Koulu- ja opiskeluaikaisiin sijoittaminen on kannattavaa lyhyellä ja pitkällä aikavälillä.

- Ehkäisevät toimenpiteet ovat sitä tehokkaampia, mitä nuorempiin lapsiin ja nuoriin ne kohdistuvat: esiopetuksesta tehdyt taloudelliset arvioinnit osoittavat, että niiden kustannushyöty-suhde on hyvä (Heckman 2008; Heckman ym. 2010).
- Riskiryhmiin kohdenneet interventiot esi- ja perusopetuksessa vähentävät rikollisuutta ja parantavat koulutustasoa myöhemmällä aikuisiällä (Heckman ym. 2013).
- Koulutuksen keskeytymistä ehkäisevien toimenpiteiden vaikuttavuudesta on vahvaa näyttöä (Wilson ym. 2011).

Investoidut kustannukset voidaan saada moninkertaisesti takaisin. Tutkimusten (Knapp ym. 2011; Campion ym. 2012) mukaan yksi euro, joka oli sijoitettu

- käyttäytymishäiriöiden vähentämiseen kouluissa, tuotti 84 euroa
- kiusaamista vähentäviin toimenpiteisiin, tuotti 14 euroa
- vanhemmuuden vahvistamiseen, tuotti 8 euroa
- interventioihin varhaisina elinvuosina, tuotti 6 euroa.

Vaikka varhaiset ehkäisevät toimet voivat viedä enemmän voimavaroja käynnistysvaiheessa, ne ovat pitkällä aikavälillä tehokkaimpia palveluja (Notkola ym. 2013).

- Vuonna 2011 ehkäisevään kouluterveydenhuoltoon käytettiin 66 miljoonaa euroa ja lapsiperheiden kotipalveluun 22 miljoonaa euroa. Samana vuonna lasten ja nuorten lastensuojelun laitoshuoltoon käytettiin 619 miljoonaa euroa, eli 9-kertainen määrä kouluterveydenhuoltoon verrattuna ja yli 28-kertainen määrä lapsiperheiden kotipalveluun verrattuna.

3.2.2 Opiskeluhuollon suunnittelun tietoperusta ja seuranta

Kunnissa laaditaan useita suunnitelmia, jotka osaltaan ohjaavat opiskeluhuollon toimintaa tai vaikuttavat siihen. On tarkoituksenmukaista yhdistää nämä suunnitelmat yhdeksi kokonaisuudeksi ja koota niihin tarvittavaa tietoa samanaikaisesti. Opiskeluhuollon ja koko lasten, nuorten ja perheiden palvelujen suunnittelun tulee perustua säännölliseen ja järjestelmälliseen tiedonkeruuseen. Väestöä, asiakkaita, henkilöstöä ja toimintaa sekä toimintaympäristöä koskeva tieto muodostaa tietoperustan, jonka pohjalta suunnitellaan opisteluhoitoa osana kunnan lasten, nuorten ja perheiden palvelujen suunnittelua (STM 2012a:1). Opiskeluhuollossa seurataan oppimisen ja koulun käynnin tuen tarpeita, terveyttä ja hyvinvointia, toimintaympäristöä sekä palveluiden saatavuutta, riittävyttä ja vaikutuksia.

Opiskeluhuollon suunnittelu ja seuranta perustuu seuraaviin tietoihin:

- opiskelijoiden terveys ja hyvinvointi, elinolot ja turvallisuus
- opiskelijan ja perheiden tuen tarpeet
- oppiminen ja opiskelu ml. oppimistulokset
- opiskelijoiden ja perheiden osallisuus
- oppilaitosyhteisön ja -ympäristön terveellisyys, turvallisuus ja hyvinvointi
- opiskeluhoollon palvelujen riittävyys suhteessa tarpeisiin
- opiskeluhooltoon liittyvä hallinnonalat ylittävä yhteistoiminta
- opiskeluhoollon palvelujen käyttö, saavutettavuus ja saatavuus
- opiskeluhooltoon kohdistuneet kustannukset.

Eri näkökulmat (myös opiskelijoiden ja huoltajien) huomioon ottava järjestelmällisesti kerätty tieto antaa hyvän pohjan opiskeluhoollon suunnittelulle ja seurannalle. Tietoa saadaan monista lähteistä, kuten erilaisista tietojärjestelmistä (potilas- ja asiakastietojärjestelmät, rekisterit ja tilastot), kansallisista ja paikallisista tiedonkeruista sekä asiakaspalautejärjestelmistä tai hakemalla kokemuksellista tietoa. Tietojen käyttö suunnittelussa ja päätöksenteossa edellyttää usein tietojen yhdistelyä ja muokkausta.

Opiskelijoiden terveystarkastuksissa ja -neuvonnassa saatuja seurantatietoja on käytettävä palvelujen suunnittelussa. Samoin laajoista terveystarkastuksista tehtyä yhteenvetoa (ilman henkilötietoja) on käytettävä arvioitaessa luokka- ja oppilaitosyhteisön tilaa ja mahdollisten lisätoimenpiteiden tarvetta (VNA 338/2011, 7 §). Opiskelijoiden ja oppilaitoksen hyvinvointiin liittyvää tietoa saadaan monista kansallisista tiedonkeruista, joista osasta on saatavilla tietoa myös alue-, kunta- oppilaitos- ja terveyskeskuskohtaisesti (TEAvisari; Kouluterveyskyselyt; WHO:n koululaistutkimus; Nuorisobarometri; ESPAD -kansainvälinen koululaiskysely; Amisbarometri). (Esimerkit 2 ja 3.) Tietoa saadaan myös oppilaitoksen terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksista (Hietanen-Peltola & Korpilahti 2015) sekä uudistuksen toimeenpanon eri vaiheissa tehtävistä lapsivaikutusten arvioinnista (Heinämäki & Kauppinen 2010). Lisäksi muu kansallinen ohjaus voi nostaa esiin

lasten ja perheiden palvelujen kehittämisen ja seurannan kohteita (laki nuorisolain muuttamisesta 693/2010; OKM 2011:3).

Opiskeluhoitolain mukaan koulutuksen järjestäjä vastaa yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa opiskeluhoillon kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta. Laki edellyttää koulutuksen järjestäjältä suunnitelmallista arviointia ja keskeisten tulosten julkistamista. Hyvin suunnitellut säännölliset tiedonkeruut tuottavat tarvittavaa tietoa omavalvonnan tueksi. Omavalvonnassa voidaan käyttää myös valtakunnallisten tiedonkeruiden tuottamaa tietoa. Koulutuksen järjestäjän on myös pyynnöstä toimitettava Opetushallitukselle sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle opiskeluhoillon valtakunnallisessa arvioinnissa, kehittämisessä, tilastoinnissa ja seurannassa tarvittavat tiedot.

TAVOITE

Kunnan johto / koulutuksen järjestäjä sopii lasten, nuorten ja perheiden palvelujen / opiskeluhoillon suunnittelun tietoperustasta ja omavalvonnassa tarvittavasta seurantatiedosta.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Mitä tietoa (tunnuslukuja, indikaattoreita) seurataan kokonais kuvan saamiseksi?
  - opiskelijoiden terveys ja hyvinvointi, oppiminen sekä palvelut
- Mitä opiskeluhooltoon liittyvää kansallista ja paikallista vertailutietoa käytetään ja miten sitä saadaan?
  - THL:n kouluterveyskysely
  - THL:n TEAviisarin vertailutieto
  - muut kansalliset ja paikalliset seurannat (ml. WHO:n koululaistutkimus)
  - laajojen terveystarkastusten yhteenvedot
  - opiskeluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin joka kolmas vuosi tehtävät tarkastukset
- Keneltä tietoa kerätään?
  - opiskelijat ja huoltajat, oppilaitoksissa ja palveluissa työskentelevät
- Miten vastuut tietojen kokoamisessa ja tuottamisessa jakautuvat eri tahoille?
  - kunta, lasten, nuorten ja perheiden palvelujen johtoryhmä, opiskeluhoillon ohjausryhmä, oppilaitoskohtainen opiskeluhoiltoryhmä, opiskeluhoillon palveluissa toimivat
- Mikä taho vastaa tiedon muokkaamisesta ja välittämisestä suunnittelijoille ja päätöksentekijöille ym.?
  - kunnan toiminnan ja talouden suunnittelua varten
  - lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa varten
  - opiskeluhoillon suunnitelmia varten

ESIMERKKI 2.

Terveyden edistämisen vertailutietojärjestelmä TEAviisari
koulujen ja oppilaitosten suunnittelun, kehittämisen ja johtamisen tukena

Terveyden edistämisen vertailutietojärjestelmä TEAviisari kuvaa kuntien toimintaa väestönsä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi vertailukelpoisilla, tosiasialuonteisilla tunnusluvuilla. Se on tarkoitettu suunnittelun, johtamisen ja kehittämisen välineeksi kunnan eri toimialoille: perusopetukseen, toisen asteen koulutukseen, perusterveydenhuoltoon, liikuntaan ja kunnan keskushallintoon.

TEAviisari kuvaa terveydenedistämiskäyttävyyttä (TEA), joka muodostuu seitsemästä toisistaan täydentävästä näkökulmasta: sitoutuminen, johtaminen, seuranta, voimavarat, yhteiset käytännöt, osallisuus ja muut ydintoiminnot. Kouluissa ja oppilaitoksissa TEA:n sisältöjä ovat mm. terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden seuranta opetussuunnitelmassa ja vuosikertomuksessa; oppilaiden terveyden ja hyvinvoinnin seuranta; opiskeluhuollon toiminta; opiskeluhoitopalveluiden saatavuus ja resurssit; koulun/oppilaitoksen arjessa esiintyvät epäkohdat, niiden kirjaaminen ja niihin puuttuminen mm. poissaolot, kiusaaminen, päihteiden käyttö; oppilaiden/opiskelijoiden sekä heidän vanhempiensa ja huoltajiensa osallistuminen koulun/oppilaitoksen toimintaan.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja Opetushallitus ovat yhdessä kehittäneet koulun ja oppilaitoksen toiminnan kuvaamista vuodesta 2006 lähtien. Tiedonkeruut toteutetaan kahden vuoden välein niin, että parittomina vuosina kerätään tieto peruskouluista ja parillisina toisen asteen oppilaitoksista.

TEAviisari-verkkopalvelussa peruskoulujen kuntakohtaisia tietoja on julkaistu vuodesta 2009 ja oppilaitoskohtaisia tietoja vuodesta 2011 alkaen. Lukioiden ja ammattillisten oppilaitosten kunta- ja oppilaitoskohtaisia tietoja on vuodelta 2013.

TEAviisari tekee näkyväksi koulujen/oppilaitosten työn hyvinvoinnin ja terveyden sekä yhteisöllisen toimintakulttuurin edistämiseksi. Se antaa tietoa päätösten tueksi mm. koulu-/oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman valmistelussa sekä toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä. TEAviisari antaa tilannekuvan koulusta/oppilaitoksesta, osoittaa toiminnan vahvuudet ja kehittämiskohteet sekä mahdollistaa vertailun koulujen ja oppilaitosten välillä.

Opiskeluhoitolaaki edellyttää opetuksen ja koulutuksen järjestäjiltä opiskeluhoillon suunnitelmallista arviointia sekä keskeisten tulosten julkaisemista. TEAviisari tarjoaa luotettavan ja toimivan välineen myös tähän työhön.

Tarkempaa tietoa saa osoitteesta:

www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/johtaminen/tyokaluja/teaviisari

ESIMERKKI 3.

Kouluterveyskyselyn tulokset kuntien ja oppilaitosten hyvinvointityön tukena

Kouluterveyskysely tuottaa tietoa eri-ikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista, terveydestä, kouluoloista ja opiskelusta, osallisuudesta sekä avun saannista ja opiskeluhoollon tarpeisiin vastaavuudesta sekä seuraa näissä tapahtuvia muutoksia. Tieto tukee paikallista päätöksentekoa (ml. kunnat ja oppilaitokset), opiskeluhoollon ja laajemmin lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kehittämistä sekä lainsäädännön ja muun ohjauksen seuranta ja arviointia. Kouluterveyskyselyn aineistoja voidaan hyödyntää tutkimuksissa ja muissa kansallisissa ja kansainvälisissä tietotarpeissa.

Kyselyyn vastaa noin 200 000 perusopetuksen 8. ja 9. vuosiluokkien sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijaa joka toinen vuosi. Kysely koskettaa koko ikäryhmää ja kaikkia koulutusta järjestäviä yksiköitä. Kouluterveyskysely on kattavin opiskelijoiden hyvinvointia selvittävä tiedonkeruu. Vertailukelpoista tietoa on kerätty perusopetuksessa vuodesta 1996, lukioissa vuodesta 1999 ja ammatillisissa oppilaitoksissa vuodesta 2008 alkaen. Kouluterveyskysely laajennetaan koskemaan myös perusopetuksen alaluokkia. Tiedonkeruista vastaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

Kouluterveyskyselyn tarjoamaa tietoa käytetään oppilaitoskohtaisen opiskeluhoollon suunnitelman laatimisessa, oppilaitosyhteisön ja -ympäristön hyvinvoinnin edistämisessä, opiskeluhoollon kehittämisessä, seurannassa ja arvioinnissa sekä opetuksessa (mm. terveystieto). Koulutuksen järjestäjät käyttävät tuloksia esimerkiksi laadittaessa hyvinvointistrategiaa, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan sisältyvää opiskeluhoollon osuutta sekä lapsi- ja nuorisopoliittista ohjelmaa. Valtakunnan tasolla tuloksia voidaan käyttää esimerkiksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanon sekä politiikka- ja toimenpideohjelmien seurannassa ja arvioinnissa.

Kunnilla ja koulutuksen järjestäjillä on ollut mahdollisuus tilata maksulliset kunta- ja oppilaitoskohtaiset tuloksensa. Valtakunnalliset, AVI-alueittaiset ja maakuntakohtaiset tulokset ovat saatavilla maksutta THL:n verkkosivuilla (www.thl.fi/kouluterveyskysely) ja indikaattoritietokannoissa (mm. SotkaNet: www.sotkanet.fi). Indikaattoreita on kehitetty muun muassa kunnalliseen päätöksenteon tarpeisiin ja opiskeluhoollon seurantaan.

Kouluterveyskyselyn tuloksia on hyvä tarkastella kokonaisuutena, erityisesti samaa ikäluokkaa eli lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien tuloksia yhdessä. Tulosten käsittely lautakunnissa, tärkeimpinä sosiaali- ja terveys-, opetus- ja nuorisotoimi, tuo ne tiedoksi päätöksentekijöille. Oppilas- ja opiskelijakunnilta voidaan saada nuorten arvioita tuloksista, ja ne kannattaa myös ottaa osaksi opetusta. Oppilaitosten vanhempanilloissa tuloksista voidaan keskustella myös yhdessä opiskelijoiden sekä heidän huoltajiensa kanssa.

Tietoa Kouluterveyskyselystä saa osoitteesta www.thl.fi/kouluterveyskysely.

3.2.3 Opiskeluhoito lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa ja muissa kuntatasoisissa suunnitelmissa

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on yhden tai useamman kunnan suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Se hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 12 §.) Hyvinvointisuunnitelmassa päätöksentekijät määrittävät kunnan lapsi- ja nuorisopolitiikan keskeisen sisällön ja painopisteet, toiminnan ja sen edellyttämät voimavarat sekä kehittämisehdotukset eri vuosille. Hyvinvointisuunnitelma otetaan huomioon kunnan talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa, ja sen toimeenpano koskee koko kuntaa. Hyvinvointisuunnitelman laadinta ja toimeenpano edellyttävät kunnan eri toimialojen välistä sekä kunnan ja muiden toimijoiden välistä yhteistyötä. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan tulee kuvata

1. lasten ja nuorten kasvuolot sekä hyvinvoinnin tila
2. lasten ja nuorten hyvinvointia edistävä ja ongelmia ehkäisevä toiminta ja palvelut
3. lastensuojelun tarve ja voimavarat
4. lainmukaisten tehtävien hoitamiseksi käytettävissä oleva lastensuojelun palvelujärjestelmä
5. yhteistyön järjestäminen eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä
6. suunnitelman toteuttaminen ja seuranta (lastensuojelulaki 417/2007).

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sisältää myös opiskeluhoitoa koskevan osuuden (lastensuojelulaki 417/2007, 12 §). Suunnitelmaan kirjataan seuraavat opiskeluhoitoa koskevat asiat (oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 12 §):

1. opiskeluhoillon tavoitteet ja paikallisen toteuttamistavan keskeiset periaatteet
2. arvio opiskeluhoillon kokonaistarpeesta, käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista ja avustajapalveluista sekä tuki- ja erityisopetuksesta
3. toimet, joilla vahvistetaan yhteisöllistä opiskeluhoitoa ja opiskelijoiden varhaista tukea
4. tiedot suunnitelman toteuttamisesta, seurannasta sekä opiskeluhoillon laadunarvioinnista.

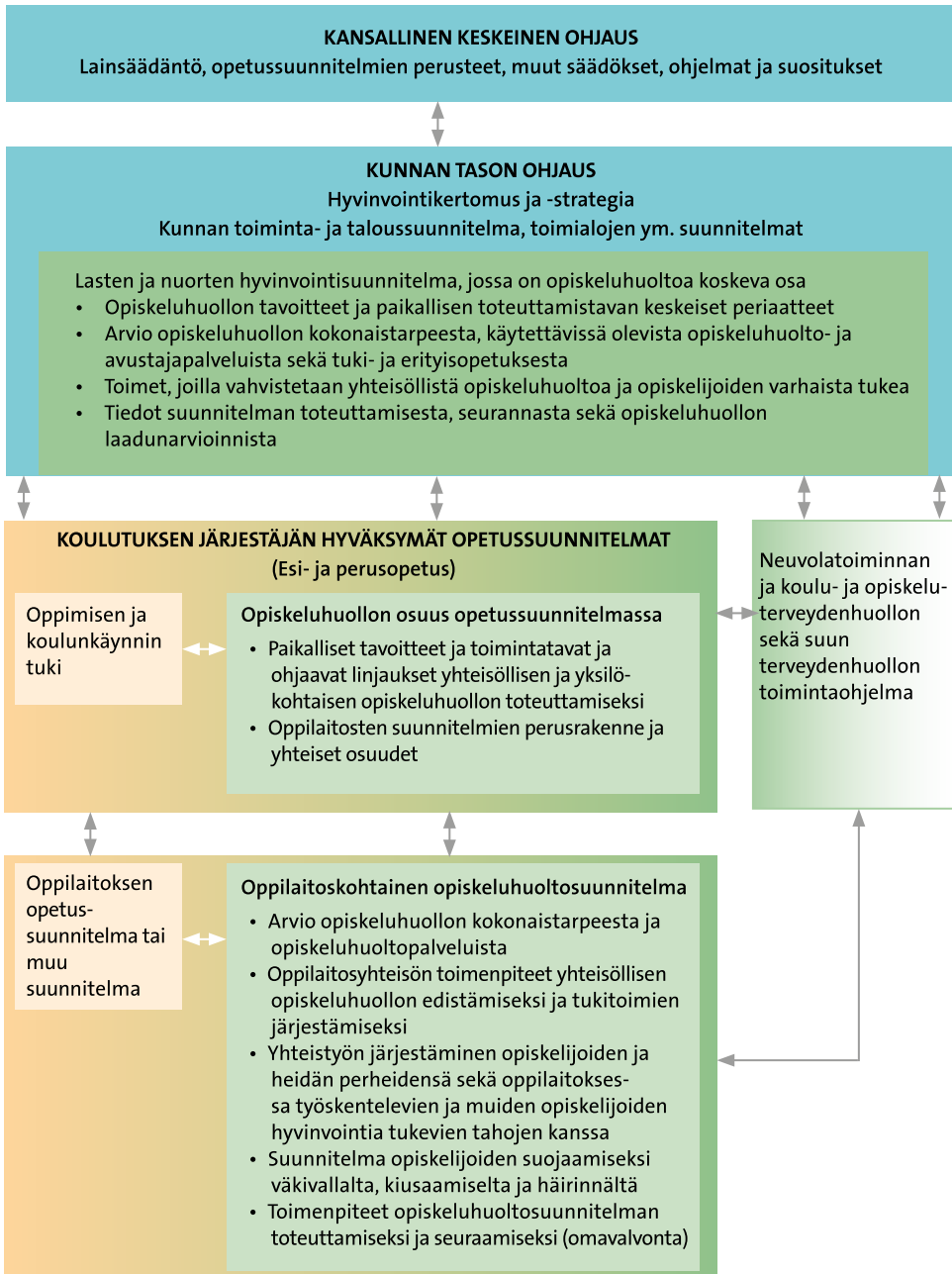
Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä kunnan muut lasten ja nuorten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta koskevat linjaukset tulee ottaa huomioon valmisteltaessa paikallisen opetussuunnitelman opiskeluhoitoa koskevaa osuutta sekä oppilaitoskohtaisia opiskeluhoitosuunnitelmia (OPH 6, 94 ja 101/011/2014; OPH 2014:96; OPH 2014:94).

Koulutuksen järjestäjä hyväksyy perusopetuslaissa tarkoitettua opetusta varten paikallisen *opetussuunnitelman* erikseen esi- ja perusopetusta varten. Samoin koulutuksen järjestäjä hyväksyy opetussuunnitelman lukiolain tai ammatillista peruskoulutusta koskevan lain mukaiseen koulutukseen. (Perusopetuslaki 628/1998, lukiolaki 629/1998, laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 630/1998.) Paikalliset opetussuunnitelmat voidaan laatia siten, että niissä on sekä kuntakohtaisia koko kuntaa koskevia osioita että oppilaitoskohtaisia osioita, joita täsmennetään ja täydennetään oppilaitoskohtaisesti. Koulutuksen järjestäjä sopii myös kodin ja koulun tai oppilaitoksen yhteistyön sekä opetussuunnitelman perusteiden mukaisen opiskeluhoollon järjestämisestä. (Perusopetuslaki 628/1998; lukiolaki 629/1998; laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 630/1998; OPH 6, 94 ja 101/011/2014; OPH 2014:96; OPH 2014:94.)

Koulutuksen järjestäjän hyväksymisissä opetussuunnitelmissa kuvataan opiskeluhoollon paikallisen toteuttamisen tavoitteet ja toimintatavat. Niissä määritellään opetussuunnitelmien yhteys lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan sekä linjataan oppilaitoskohtaisten opiskeluhoitosuunnitelmien laadintaa. Näihin linjauksiin on tarkoituksenmukaista sisällyttää suunnitelmien perusrakenne ja mahdolliset yhteiset osuudet, joilla turvataan suunnitelmien riittävä yhdenmukaisuus kaikissa oppilaitoksissa. (OPH 6, 94 ja 101/011/2014; OPH 2014:96; OPH 2014:94.)

Järjestäjäkohtaiset opetussuunnitelmat tulee laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa niiltä osin, jotka koskevat 1) oppilaitoksen yhteistyötä, 2) opiskeluhoollon keskeisiä periaatteita ja 3) opetustoimeen kuuluvan opiskeluhoollon tavoitteita. Opiskelijoille järjestetään mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman ja siihen liittyvien suunnitelmien valmisteluun. Oppilaitoksen oppilas- tai opiskelijakuntaa kuullaan ennen näiden suunnitelmien ja määräysten vahvistamista. Valmistelutyötä tehdään huoltajien ja tarvittaessa myös muiden viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden (järjestöt, yritykset, seurakunta) kanssa. (OPH 6, 94 ja 101/011/2014; OPH 2014:96; OPH 2014:94.) (Kuvio 10.)

Opiskeluhoollon osuus koulutuksen järjestäjän hyväksymiin paikallisiin opetussuunnitelmiin valmistellaan opiskeluhoollon hengen mukaisesti monialaisena ja moniammatillisena yhteistoimintana (ml. opiskelijat ja huoltajat). Luontevaa onkin, että monialainen koulutuksen järjestäjäkohtainen opiskeluhoollon ohjausryhmä valmistelee opiskeluhoollon osuuden paikallisiin opetussuunnitelmiin ja oppilaitoskohtainen opiskeluhoolloryhmä valmistelee oppilaitoskohtaisen opiskeluhoollon suunnitelman. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 14 §.) Keskeisten toimijoiden osallistuminen suunnitelmien laadintaan lisää sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin ja yhtenäistää toimintatapoja.

KUVIO 10. Esimerkki esi- ja perusopetuksen opiskeluhoitoon suunnitelmien keskeisistä sisällöistä.

Neuvolatoiminnan ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä suun terveydenhuollon toimintaohjelma on kunnan kansanterveystyöstä vastaavan viranomaisen hyväksymä yhtenäinen asiakirja. Valtuustokausittain laadittavassa tai päivitettävässä toimintaohjelmassa kuvataan nämä palvelut, niissä toteutettava hallintokuntien välinen moniammatillinen ja monialainen yhteistyö, kehitysympäristöjen huomioiminen palveluja järjestettäessä sekä yksilön ja perheen osallisuus palveluissa.

Velvoite laatia toimintaohjelma perustuu valtioneuvoston asetukseen 338/2011. Sen mukaan toimintaohjelma on laadittava yhteistyössä sosiaali- ja opetustoimen kanssa ja palvelujen suunnittelussa on käytettävä seurantatietoja kunnan väestön terveydestä ja hyvinvoinnista. Sen tulee myös liittyä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan ja laajempaan kunnan toiminta- ja taloussuunnitelmaan. Toimintaohjelma voi koostua osakokonaisuuksista, kuten äitiys- ja lastenneuvolan, kouluterveydenhuollon sekä opiskeluterveydenhuollon kokonaisuuksista. Toimintaohjelman tulee kuitenkin kattaa kaikki ikäryhmät ja muodostaa palvelujen saumaton kokonaisuus. (Hakulinen-Viitanen ym. 2012.) Toimintaohjelma sisältää osin samoja asiasisältöjä kuin opiskeluhollosta eri tasoilla tehtävät suunnitelmat: lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, opetussuunnitelman opiskeluholto-osa ja opiskeluholtoosuunnitelman kuntakohtaiset yhteiset osiot. Näiden eri suunnitelmien päivitys on tarkoituksenmukaista tehdä samanaikaisesti ja sovittaa yhteistyötä koskevat sisällöt toisiinsa.

Uuden hallitusohjelman mukaan kuntien erillislainsäädännön mukaisia suunnitelmia kootaan valtuustokausittaisiksi isommiksi kokonaisuuksiksi (pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelma 2015–2018).

TAVOITE

Opiskeluholloin ohjausryhmä sopii, miten opiskeluholtoa koskeva osuus laaditaan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan, suunnitelma toimeenpannaan ja sen toteutumista seurataan.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten suunnitelman valmistelu koordinoidaan?
  - suunnitelman sisällöstä sopiminen
  - vastuutahot ja laadintaan osallistuvat
  - kaikkien oppilaitosten osallistumisen varmistaminen
  - opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa osallistumisen mahdollistaminen
- Mitä tietoa valmistelu edellyttää ja miten tieto saadaan (yhtenäiset periaatteet)?
- Miten lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma toimeenpannaan?
  - paikallisen opetussuunnitelman opiskeluholtoa koskevan osuuden päivittäminen
  - oppilaitoskohtaisten opiskeluholtoosuunnitelmien päivittäminen
  - toimeenpanon tuki oppilaitoksissa.

TAVOITE

Opiskeluhoollon ohjausryhmä sopii yhdessä koulutuksen järjestäjän kanssa, miten laaditaan opiskeluhoolltoa koskeva osuus järjestäjäkohtaiseen opetussuunnitelmaan.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten varmistetaan opiskeluhoolltoa koskevan osuuden monialainen valmistelu?
- Miten varmistetaan, että opiskeluhoolltoa koskevan osuuden laadinnassa otetaan huomioon kansallisesti ja kunnassa hyväksytyt arvolähtökohdat ja toimintaperiaatteet (lainmukaisuus ja muut normit, YK:n lasten oikeuksien sopimus, ihmis- ja oppimiskäsitys, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo)?
- Miten opiskeluhoollon suunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan?

TAVOITE

Opiskeluhoollon ohjausryhmä sopii, miten opiskeluhoolltoon liittyvät asiat tarvittaessa otetaan huomioon, kun laaditaan muita suunnitelmia (kunnan ym.)

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten varmistetaan opiskeluhoolltoa koskevien asioiden sisällyttäminen muihin lapsia, nuoria ja perheitä koskeviin suunnitelmiin?

3.2.4 Oppilaitoskohtainen opiskeluhoolltosuunnitelma

Oppilaitoskohtaisen opiskeluhoolltosuunnitelman laadinnan ohjaus

Opiskeluhoolltolain mukaan koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskeluhoollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten laaditaan *oppilaitoskohtainen opiskeluhoolltosuunnitelma*. Kunnan oppilaitoksissa tai saman koulutuksen järjestäjän oppilaitoksissa on tarkoituksenmukaista linjata suunnitelmien laadintaa ohjaavat yhtenäiset periaatteet. Suunnitelma on laadittava yhteistyössä oppilaitoksessa toimivien ammattilaisten, opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa. Opiskeluhoolltosuunnitelma voi olla myös kahden tai useamman oppilaitoksen yhteinen. Suunnitelma on tarkistettava vuoden kuluessa siitä, kun lasten

ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on tarkistettu. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 13 §.) Suunnitelmaa voidaan päivittää useamminkin ja aina tarpeen vaatiessa. Toiminnan kannalta on tarkoituksenmukaista tarkistaa suunnitelman sisältö jokaisen kouluvuoden alkaessa ja samalla arvioida edellisen vuoden toteutusta suhteessa suunnitelmaan.

Oppilaitoskohtaista opiskeluhooltosuunnitelmaa laadittaessa sovitaan miten oppilaitoksessa toimivat ammattilaiset, opiskelijat ja huoltajat sekä muut yhteistyötahot perehdytetään suunnitelmaan (OPH 6, 94 ja 101/011/2014; OPH 2014:96; OPH 2014:94).

Oppilaitoskohtainen opiskeluhooltosuunnitelma

Opiskeluhooltolain mukaan oppilaitoskohtaiseen opiskeluhooltosuunnitelmaan sisällytetään seuraavat asiat:

1. arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhooltopalveluista
2. oppilaitos- ja opiskeluyhteisön toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhoollon edistämiseksi ja tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi
3. yhteistyön järjestäminen opiskelijoiden ja heidän perheidensä sekä oppilaitoksessa työskentelevien ammattilaisten ja muiden opiskelijoiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa
4. suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä
5. toimenpiteet opiskeluhooltosuunnitelman toteuttamiseksi ja seuraamiseksi (*omavalvonta*).

Opetushallitus on laatinut opiskeluhooltolakiin perustuvat määräykset esi- ja perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen peruskoulutuksen opiskeluhooltosuunnitelmien laatimiseksi (OPH 6, 94 ja 101/011/2014; OPH 2014:96; OPH 2014:94). Opiskeluhoollon ohjausryhmä ohjaa oppilaitoskohtaisten opiskeluhooltosuunnitelmien sisältöjen ja rakenteen yhdenmukaisuutta. Ammatillisissa oppilaitoksissa nämä linjaukset laatii oppilaitoskohtainen opiskeluhooltoryhmä.

Opiskeluhooltolain mukaista on, että oppilaitoskohtainen opiskeluhooltosuunnitelma laaditaan monialaisena ja moniammatillisena yhteistoimintana (ml. opiskelijat ja huoltajat) (oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 14 §). Suunnitelma onkin luontevaa laatia monialaisessa oppilaitoskohtaisessa opiskeluhooltoryhmässä. Opiskeluhooltoryhmässä sovitaan oppilaitoskohtaisen opiskeluhoollon suunnitelman laadinnasta, suunnitteluun osallistuvista, suunnitelman toimeenpanosta ja arvioinnista.

TAVOITE

Opiskeluhuollon ohjausryhmä sopii järjestäjäkohtaisen opetussuunnitelmaan tulevasta, opiskeluhoitoa koskevasta yhteisestä osuudesta. Lisäksi se sopii periaatteista, joiden mukaan oppilaitokset laativat, toimeenpanevat ja seuraavat omia opiskeluhoitosuunnitelmiaan.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Mikä on oppilaitoskohtaisten opiskeluhoitosuunnitelmien sisältö ja rakenne?
  - yhteisöllinen ja yksilökohtainen opiskeluhoito
- Ketkä osallistuvat oppilaitoskohtaisten opiskeluhoitosuunnitelmien laadintaan / keitä kuullaan?
  - oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä
  - opettajat ja muut koulun aikuiset
  - opiskelijat ja huoltajat
  - muut yhteistyökumppanit / keskeiset tahot
- Miten saadaan oppilaitoskohtaisten opiskeluhoitosuunnitelmien laadinnassa tarvittava tieto?
- Miten seurataan oppilaitoskohtaisten opiskeluhoitosuunnitelmien toimeenpanoa?

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä sopii oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman laadinnasta, toteuttamisesta ja seurannasta.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten oppilaitoskohtainen opiskeluhoitosuunnitelma laaditaan?
  - eri tahojen vastuut ja osallisuus sekä monialaisuus
- Miten oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman sisällössä otetaan huomioon paikalliset opiskeluhoitoa koskevat linjaukset (opetussuunnitelman opiskeluhoitoa koskeva yhteinen osuus, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma)?
- Miten seurataan oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman toteutumista?

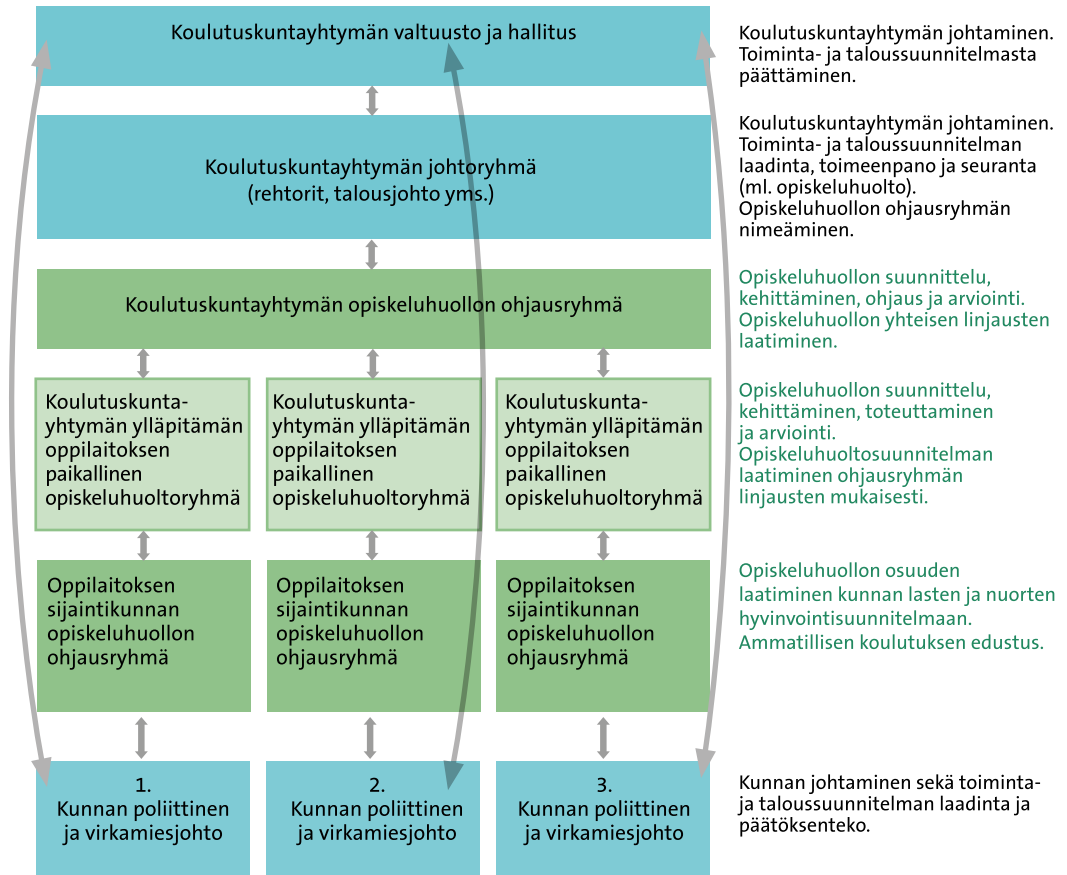
3.3 Opiskeluhuollon ryhmät ja suunnitelmat ammatillisessa peruskoulutuksessa

Koulutuksen järjestäjänä toisella asteella ja etenkin ammatillisessa peruskoulutuksessa on usein koulutuskuntayhtymä. Opiskeluhuoltolain mukaiset opiskeluhuollon järjestämisen periaatteet ovat kuntayhtymän järjestämässä koulutuksessa yhteenevät edellä luvuissa 2.2–2.3 kuvattujen kanssa.

Opiskeluhuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista vastaa koulutuksen järjestäjäkohtainen monialainen opiskeluhuollon ohjausryhmä (kuvio 11). Ryhmä voi olla myös kahden tai useamman koulutuksen järjestäjän yhteinen taikka sille asetetut tehtävät voi hoitaa muu tehtävään soveltuva ryhmä. Ohjausryhmän nimeää koulutuksen järjestäjä. Oppilaitoksen opiskeluhuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista vastaa monialainen oppilaitoskohtainen opiskeluhuoltoryhmä, jota johtaa koulutuksen järjestäjän nimeämä edustaja. Oppilaitoskohtainen opiskeluhuoltosuunnitelma on luontevaa laatia moniammatillisessa opiskeluhuoltoryhmässä. Opiskeluhuoltosuunnitelma voi olla myös usean oppilaitoksen yhteinen, jos yhteisen suunnitelman laatiminen on perusteltua opiskeluhuollon tarkoituksenmukaiseksi järjestämiseksi.

Ammatillisen peruskoulutuksen oppilaitoksen toimipisteiden sijaitessa eri paikkakunnilla on tarkoituksenmukaista koota paikallinen opiskeluhuoltoryhmä ja laatia oma toimipistekohtainen opiskeluhuoltosuunnitelma. Näin voidaan riittävästi huomioida kunkin toimipisteen paikalliset tarpeet, kehittämishaasteet sekä kuntakohtaisesti vaihtelevat opiskeluhuoltopalvelujen resurssit ja yhteistyökäytänteet. Samalla mahdollistuu opiskelijoiden ja huoltajien aito osallisuus. Opiskeluhuoltosuunnitelmien laadintaa ohjaavat tällöinkin opetussuunnitelmat, koulutuksen järjestäjäkohtaisen opiskeluhuollon ohjausryhmän linjaukset sekä sijaintikunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma.

Koulutuksen järjestäjä sopii oppilaitoksen toimipisteiden sijaintikuntien kanssa opiskeluhuollon palvelujen järjestämisestä (mukaan lukien työtilat) sekä muusta tarvittavasta yhteistyöstä. Sovitut yhteistyökäytännöt ja -rakenteet edistävät oppilaitoksen sisäistä yhteistoimintaa ja opiskeluhuollon tasa-arvoista toteutumista koulutuksen järjestäjän eri toimipisteissä. Samalla on luotava rakenne yhteistoiminnalle koulutuksen järjestäjän ja koulutuksen sijaintikuntien opiskeluhuollon suunnittelusta ja palveluista vastaavien välillä. Yhteistoimintaa toimipisteen sijaintikunnan kanssa edistää se, että kuntayhtymän ammatillisen peruskoulutuksen edustaja on jäsenenä toimipisteen sijaintikunnan opiskeluhuollon ohjausryhmässä. Tämä rakenne tukee ammatillisen peruskoulutuksen opiskeluhuollon huomiointista lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa laadittaessa kunnassa.

KUVIO 11. Esimerkki opiskeluhoitoon ryhmistä ja niiden tehtävistä ammatillisessa koulutuskuntayhtymässä.

TAVOITE

Ammatillisen koulutuksen järjestäjä (koulutuskuntayhtymä) sopii opiskeluhuollon järjestämisestä ammatillisessa peruskoulutuksessa.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Mitä opiskeluhuollon ryhmiä muodostetaan, millaisia ovat niiden kokoonpanot ja tehtävät?
  - koulutuksen järjestäjäkohtainen opiskeluhuollon ohjausryhmä
  - oppilaitoksen toimipistekohtaiset opiskeluhuoltoryhmät
- Miten ammatillisen peruskoulutuksen opiskeluhuolto huomioidaan laadittaessa sijaintikuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia?
- Miten ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijat saavat tarvitsemansa palvelut?
  - opiskeluterveydenhuolto-, psykologi- ja kuraattoripalvelut

TAVOITE

Opiskeluhuollon ohjausryhmä sopii opiskeluhuollon suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista ammatillisessa peruskoulutuksessa.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten tiedonkulku ja yhteistoiminta varmistetaan?
  - koulutuskuntayhtymän johdon kanssa?
  - muiden toimipisteiden kanssa?
  - sijaintikuntien kanssa?
- Miten koulutuksen järjestäjäkohtaisen opiskeluhuollon ohjausryhmän linjaukset ja toiminnan järjestämisen periaatteet ohjaavat oppilaitos-/toimipistekohtaisen opiskeluhoitosuunnitelmien laadintaa ja seurantaa?
  - opiskeluhoitosuunnitelmien yhteiset osiot
- Miten oppilaitos-/toimipistekohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman laadinta koordinoidaan?

Monialainen
yhteistoiminta

Useat säädökset velvoittavat kuntia ja oppilaitoksia monialaiseen yhteistoimintaan. Yhteistoiminnan tehostaminen on myös opiskeluhoitoa ohjaava keskeinen toimintaperiaate (oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013). Yhteistoimintaa edistävät osallisuutta tukeva toimintakulttuuri, yhtenäisistä toimintatavoista sopiminen sekä osaava ja hyvinvoiva henkilöstö. Näiden kehittäminen yhtenäisin periaattein edistää opiskeluhoollon palvelujen tasalaatuisuutta oppilaitoksissa.

4.1 Osallisuuden tukeminen

4.1.1 Osallistava johtaminen ja kehittäminen

Osallistava johtaminen perustuu luottamukselliseen ilmapiiriin, joka yhdessä osallisuutta tukevan toimintakulttuurin kanssa antaa perustan opiskelijoiden sekä huoltajien mahdollisuuksille vaikuttaa opiskeluhoollon toimintaan. Osallistava johtaminen tukee kaikkien opiskeluhoollossa toimivien ammattilaisten mahdollisuuksia vaikuttaa ja osallistua oman työn ja työyhteisön kehittämiseen. Henkilöstön ja esimiesten vastavuoroisen tiedottamisen ja vuorovaikutuksen lisääminen parantavat työolosuhteita ja työilmapiiriä. (STM 2009:18; Perälä ym. 2012.)

Myös erilaiset verkostot ja yhteistoiminnan tavoista sopiminen edistävät ammattilaisten osallistumista, vaikutusmahdollisuuksia ja osaamisen hyödyntämistä toiminnan kehittämisessä. Opiskeluhoollon ohjausryhmän tehtävänä on sopia linjauksista, joilla varmistetaan opettajien, opiskeluhoollossa toimivien ammattilaisten ja muiden koulun aikuisten tiedon saaminen, kuulluksi tuleminen ja osallisuus opiskeluhoollon suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Oppilaitoskohtaista opiskeluhooltoryhmää on kuvattu yksityiskohtaisemmin luvussa 3.1.3.

Osallistava johtaminen tukee osallistavaa kehittämistä, jossa hyödynnetään kaikkea saatavilla olevaa tietoa, osaamista ja voimavaroja. Ammatillaiset ja johtajat työskentelevät yhdessä niin, että oman työn ja opiskeluhoollon kehittäminen on luonteva osa jokaisen työtä oppilaitoksessa. Kun kaikki sitoutuvat kehittämistyöhön jo suunnitteluvaiheessa, osallistujille muodostuu sen sisällöstä ja etenemisestä yhteinen käsitys. Edellytyksenä on, että kaikki esimiehet ja opiskeluhoollossa toimivat ammatillaiset sitoutuvat työn kehittämiseen ja että kaikki ne tahot (mukaan lukien opiskelijat ja huoltajat), joita muutos koskee, ovat mukana.

Lähestymistavan hyötyjä ovat kehittämisen tietotaidon kertyminen oppilaitokseen ja kuntaan sekä opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten voimavaistuminen. Pysyvään muutokseen päästään yhdessä oppimalla. Yhdessä tekeminen antaa lisäarvoa: opiskeluhollossa monialaiset ryhmät pystyvät ratkaisemaan useita toimijoita koskettavia ongelmia paremmin kuin yksittäiset ammattilaiset erikseen. Tiedon vaihtaminen ja yhdistäminen uudella tavalla voi johtaa uusien ratkaisujen löytymiseen. Tällainen jaettu johtajuus soveltuu etenkin moniammatillisten tiimien ja verkostojen toiminnan kehittämiseen. (Kilpiö ym. 2007; STM 2009b:18.) Monialainen opiskeluhollossa asiantuntijuus kehittyy ammattilaisten verkostossa. Opiskeluhollossa kehittämisessä on tarpeen hyödyntää myös opiskelijoiden kanssa toimivien ammattilaisten sekä opiskelijoiden ja huoltajien kokemuksia aikaisempaa enemmän.

Opiskeluhollossa kehittämiseksi toteutettavien toimenpiteiden tulee perustua tutkittuun tietoon (STM 2009b:18). Johtaja vastaa kehittämisohdotusten toimeenpanosta, seuraa toimeenpanoa ja käynnistää käytäntöjen kehittämisen edelleen. Opiskeluhollossa toimivat ammattilaiset seuraavat opiskelijoiden kanssa toimiessaan käytäntöjen toimivuutta ja tekevät uusia kehittämisohdotuksia. Lisäarvoa osallistavasta kehittämisohdotuksesta muodostuu, kun opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten kehittämisohdotus karkuu ja oman työn tuntemus syvenee. (Perälä ym. 2012.)

TAVOITE

Opiskeluhollossa ohjausryhmä sopii, miten tuetaan oppilaitoksia kehittämään johtamistaan ja toimintakulttuuriaan osallistavaksi.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten opiskeluhollossa toimivat ammattilaiset voivat osallistua opiskeluhollostyön sekä oppilaitoksen työ- ja toimintakulttuurin kehittämiseen?
- Mitä tietoa opiskeluhollossa toimivat ammattilaiset saavat opiskeluhollossa sekä työ- ja toimintakulttuurin kehittämisen tueksi ja miten tietoa välitetään?
- Miten opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten näkemykset opiskeluhollossa ja työyhteisön kehittämistarpeista ja -ideoista otetaan huomioon?
- Miten huolehditaan opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten mahdollisuuksista vaikuttaa oppilaitoksissa?
- Miten opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten osallisuus varmistetaan oppilaitoskohtaisissa opiskeluhollostoryhmissä ja opiskeluhollossa ohjausryhmässä?

4.1.2 Opiskelijoiden ja huoltajien osallisuus ohjaavana periaatteena

Opiskelijoiden ja huoltajien osallisuus on keskeinen opiskeluhoitolain mukaisen opiskeluhoillon toteuttamisen edellytys. Osallisuus ei tarkoita vain osallistumista tai läsnä olemista. Oleellista on, että opiskelijat ja huoltajat ovat mukana suunnittelemassa, toteuttamassa ja arvoimassa toimintaa, johon he osallistuvat ja jossa tehdään heitä koskevia päätöksiä.

Opiskelijoilla, ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti, ja heidän huoltajillaan tulee olla mahdollisuus ilmaista mielipiteensä, valita ja saada tietoa sekä vaikuttaa siihen toimintaan, johon he osallistuvat. Opiskelijoiden ja huoltajien mielipiteet tulee huomioida kaikessa opiskeluhoitoa koskevassa toiminnassa ja päätöksenteossa (kunta, oppilaitosyhteisö, opiskelijaa koskeva päätöksenteko). Osallisuus voimaannuttaa ja sitouttaa jaettuun päätöksentekoon ja asiantuntijuuteen. Huoltajille osallisuus antaa myös mahdollisuuden tarkastella asioita opiskelijan näkökulmasta. (VM 2012.)

Tällä hetkellä opiskelijoiden ja huoltajien näkemykset vaikuttavat kuntien lasten ja nuorten palvelujen suunnittelussa ja päätöksenteossa vain vähän (Kanste ym. 2014; Perälä ym. 2011a). Opiskelijoiden kokemus kuulluksi tulemisesta ja tieto siitä, miten oppilaitoksissa voi vaikuttaa on kuitenkin lisääntynyt (Luopa ym. 2014.) Valtaosassa oppilaitosten opetussuunnitelmia on myös kuvattu, miten opiskelijoiden ja huoltajien osallisuutta tuetaan (TEAvisari 2013.) Opiskelijoiden ja huoltajien osallisuus oppilaitoksen toimintaan ja päätöksentekoon ja etenkin mahdollisuudet vaikuttaa koulupäivän suunnitteluun ja oppituntien sisältöön on vielä ollut vähäistä (Kouluterveyskysely 2000/2011–2013; Metso 2013; Halme ym. 2015). Opiskelijoiden ja huoltajien osallistuminen erilaisiin toimintoihin, kuten opetussuunnitelman laatimiseen, kiusaamisen ja väkivallan ehkäisemiseen sekä tilojen ja pihojen suunnitteluun vaihtelee eri oppilaitoksissa.

Osallisuus oppilaitostasolla on sosiaalista toimintaa, yhteisöön kuulumista, yhteisöllisyyttä. Osallisuuden edistäminen on huolehtimista siitä, että opiskelijat ja henkilöstö kuuluvat oppilaitosyhteisöön ja että yhteisön jäsenillä on mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin (Kiilakoski 2014; Thomas 2007). Opiskelijoiden osallisuuden vahvistaminen tukee oppilaitosyhteisön hyvinvointia. Osallisuuden vahvistaminen on käytännössä opiskelijoiden ja huoltajien kohtaamista, riittävää tiedon saantia sekä riittävien vaikutusmahdollisuuksien tarjoamista opiskeluhoitoa koskevaan päätöksentekoon (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989; OKM 2012:6). Opiskelijoiden osallisuutta edistetään esimerkiksi varaamalla heille mahdollisuus ilmaista näkemyksensä kaikissa opiskeluun liittyvissä asioissa, niin opiskelijan omassa asiassa kuin esimerkiksi luokkayhteisöä tai koko oppilaitosta koskevissa asioissa.

Keskeistä on sopia ja kuvata kunnassa ja oppilaitoksissa toimenpiteet, joilla opiskelijoiden ja huoltajien osallisuutta edistetään. Näitä ovat esimerkiksi suorat ja epäsuorat osallistumisen tavat sekä edustukselliset vaikuttamiskanavat. Osallisuutta tukevia toimintatapoja ja opiskelijoiden ja huoltajien osallistumista oppilaitoksen ja opiskeluhoillon toimintaan kuvataan yksityiskohtaisemmin luvuissa 5.2.6 ja 5.2.7.

Opiskelijoiden ja huoltajien osallistumis- ja kuulemismahdollisuuksien edistäminen sekä yhteistyö huoltajien kanssa kirjataan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman opiskeluhoitoa koskevaan osuuteen sekä oppilaitoskohtaisiin opiskeluhoitosuunnitelmiin. Osallisuuden toteutumista arvioidaan myös säännöllisesti opiskelijoilta ja huoltajilta saatavan palautteen ja tiedon perusteella; oppilaitosyhteisön tasolla vuosittain ja kuntatasolla vähintään valtuustokausittain. Seurannan ja suunnittelun tietoperustaa kuvataan tarkemmin luvussa 3.2.2.

TAVOITE

Opiskeluhoillon ohjausryhmä sopii opiskelijoiden ja huoltajien osallisuuden periaatteista opiskeluhoillossa.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten opiskelijat ja huoltajat voivat saada tietoa mahdollisuuksistaan osallistua opiskeluhoillon suunnitteluun ja toteutukseen?
- Miten opiskelijat ja huoltajat voivat osallistua opiskeluhoillon suunnitteluun ja kehittämiseen?
- Miten opiskelijoita ja huoltajia kannustetaan osallistumaan?
- Mitkä ovat huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä ohjaavat periaatteet?
- Miten opiskelijoiden ja huoltajien esiin tuomat tarpeet kootaan ja otetaan huomioon?
- Miten osallisuuden toteutumista seurataan ja arvioidaan?

4.1.3 Tiedon saaminen opiskeluhoilosta

Tiedonsaanti opiskeluhoilosta on edellytys opiskelijoiden, huoltajien, opiskeluhoilossa toimivien ammattilaisten sekä muiden yhteistyötahojen osallisuudelle. Opiskeluhoitolain mukaan koulutuksen järjestäjällä on vastuu siitä, että opiskelijoilla ja heidän huoltajillaan on tieto oppilaitoksen ja sen opiskelijoiden käytettävissä olevasta opiskeluhoilosta. Oppilaitoksen ja opiskeluhoillon henkilökunnalla on velvollisuus ohjata opiskelijaa hakemaan tarvitsemiaan palveluja. Myös huoltajien on tärkeää saada tietoa saatavilla olevista palveluista ja tuesta. Kokonaiskäsitteksen saamiseksi tietoa tarvitaan opiskeluhoillon palveluista kokonaisuudessaan: etuuksista, palvelujen saatavuudessa, palveluihin hakeutumisesta ja niiden toimintaperiaatteista (HE 67/2013; sosiaalihuoltolaki 1301/2014).

Tietoa opiskeluhollosta voidaan välittää eri tavoin. Oppilaitoksissa opiskelijoille tiedottaminen onnistuu usein parhaiten luokka- ja ryhmäkohtaisissa tapaamisissa. Huoltajille ja koko koulun henkilökunnalle voidaan tiedottaa esimerkiksi lukuvuoden alussa kotiin osoitetuilla tiedotteilla, oppilaitoksen ilmoitustaululla ja kotisivuilla sekä opettajankokouksissa ja vanhempainilloissa. Lisäksi tietoa voidaan välittää kunnan ja oppilaitosten verkkosivuilla sekä erillisillä tiedotteilla. Tiedon kokoaminen yhteen (paikallisesti ja alueellisesti) helpottaa yhteistoimintaa myös muiden palveluntuottajien kanssa ja lisää niiden tuntemusta opiskeluhollosta (HE 67/2013).

Tiedottamisessa on myös huomioitava erilaiset kohderyhmät: opiskelijat ja huoltajat, tiedottaminen oppilaitoksen sisällä sekä tiedon välittäminen oppilaitoksen ulkopuolisille yhteistyötahoille. Opiskelijoille ja huoltajille tiedottamisessa on huomioitava myös kulttuuriset ja kielelliset tekijät sekä opiskelijoiden ikä- ja kehitystaso.

TAVOITE

Opiskeluholloin ohjausryhmä sopii tiedottamisen periaatteista.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten varmistetaan, että opiskelijoille ja huoltajille välitetään lain edellyttämä tieto opiskeluhollosta?
- Miten ja mistä seuraavat tahot voivat saada tietoa opiskeluhollosta?
  - opiskelijat
  - huoltajat
  - opiskeluhollossa toimivat ammattilaiset, opettajat ja muut oppilaitoksen aikuiset
  - keskeiset yhteistyötahot
- Miten varmistetaan, että opiskeluhollosta tiedotetaan selkeästi huomioiden opiskelijoiden ikä- ja kehitystaso sekä kulttuuriset ja kielelliset tekijät?

4.2 Toimintatapojen yhtenäistäminen ja yhteistoiminta

4.2.1 Vaikuttavat ja yhtenäiset toimintatavat

Tavoitteena on, että opiskeluhollossa on käytössä toimintatapoja, joiden tiedetään edistävän opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ja ehkäisevän ongelmien syntyä ja turvaavan oikea-aikaisen tuen sitä tarvitseville. Johtamisen tehtävänä on varmistaa, että opiskeluhollossa käytetään vaikuttaviksi todettuja menetelmiä, toiminta on tasalaatuista ja käytännöt ja toimintaperiaatteet yhtenäisiä. Perustan antaa toimintapolitiikka, joka sisältää menettelyt parhaiden käytäntöjen saamiseksi, toiminnan yhtenäistämiseksi, vakiinnuttamiseksi ja seuraamiseksi. Kunnille voi syntyä kustannussäästöjä, kun opiskeluhollossa palvelut, seuranta ja raportointi yhtenäistyvät ja tarpeita pystytään ennakoimaan.

Vaikka tietoa toimintatapojen vaikuttavuudesta on toistaiseksi saatavilla rajallisesti, voidaan sovellettavaa tietoa saada erilaisten järjestelmällisiin katsauksiin (esim. Halme ym. 2010) perustuvien suositusten ja kirjallisuuskatsausten lisäksi myös yksittäisistä tutkimuksista, laatu- tai muusta seurantatiedosta (tilastot) sekä asiantuntijalausunnoista. Useissa kunnissa ja oppilaitoksissa on kehitetty yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon soveltuvia menetelmiä ja käytäntöjä (liite 2).

Luvussa 3 kuvatut opiskeluhollossa monialaisen johtamisen tukirakenteet, kuten opiskeluhollossa ryhmät, tukevat käytäntöjen yhtenäistämistä. Opiskeluhollossa ohjausryhmä sopii menetelmien käyttöön otosta ja linjaa, miten tieto näistä levitetään, jotta kaikissa oppilaitoksissa ja opiskeluhollossa toimivilla ammattilaisilla on käytössään sama tieto sekä riittävä osaaminen. Näin pyritään välttämään päällekkäistä työtä ja epäoikeudenmukaista vaihtelua oppilaitosten välillä. Keskeistä on myös varmistaa, että yhteisistä toimintakäytännöistä sovitaan ja toiminta noudattaa sovittuja periaatteita.

TAVOITE

Opiskeluhollossa ohjausryhmä sopii keinoista toimintatapojen yhtenäistämiseksi kunnassa ja oppilaitoksissa.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten varmistetaan
  - että toimintatavat ovat yhtenäisiä oppilaitoksissa?
  - että toiminnassa käytetään vaikuttavia menetelmiä ja hyviksi arvioituja toimintatapoja?

4.2.2 Yhteistoiminnasta sopiminen

Monialaisesta yhteistyöstä sopiminen

Monialaisessa ja -ammattillisessa opiskeluhooltotyössä muodostuu aina yhdyspintoja, joissa tarvitaan yhteistoiminnasta sopimista. Tavallisimmin yhteistyössä on vaihdettu tietoja toiminnasta, harvemmat osapuolet ovat sopineet yhteisistä tavoitteista ja/tai toimintatavoista (Perälä ym. 2011a; Kanste ym. 2013).

Monialaisessa ja moniammatillisessa toiminnassa tarvitaan kuitenkin sopimista yhteisistä tavoitteista, yhtenäisistä keinoista ja toimintatavoista, niiden toteutumisen seurannasta sekä yhteistyön tuotosten levittämisestä (Järvensivu ym. 2010; Perälä ym. 2012). Yhteisistä periaatteista on sovittava eri tasoilla ja niin, että kaikki opiskeluhooltoon osallistuvat ovat mukana. Keskeistä on sitoutuminen sopimusten mukaiseen toimintaan. Sopimisessa on eduksi, jos opiskeluhoollossa toimivat tuntevat toistensa tehtävät ja sopimukset tehdään kirjallisina.

Yhteistoimintaa voidaan edistää toimilla, jotka vahvistavat keskinäistä luotamusta, sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin, pyrkimistä yhteisiin arvoihin ja tasa-arvoiseen yhteistyökulttuuriin sekä vähentävät reviiriajattelua. Yhteistoimintaa hankaloittavat voimavarojen, yhteisten tavoitteiden ja yhteistyötä tukevien hallinnollisten rakenteiden ja yhteistyökäytäntöjen puuttuminen sekä riittämätön tietoisuus toisten toiminnasta ja puutteellinen palvelujen tunteminen. (Darlington ym. 2005; Axelsson & Axelsson 2006; 2009; Atkinson ym. 2007; Widmark ym. 2011.)

Oppilaitoksen sisäinen yhteistoiminta

Opiskeluhoollon toimijat edustavat monia ammattiryhmiä, jotka sijoittuvat moniin hallintokuntiin. Eri hallintokuntien toimijoiden työn monialainen yhteensovittaminen edellyttää määrätietoista ja suunnitelmallista sitoutumista opiskeluhoollon yhteisiin päämääriin kaikilla päätöksenteon tasoilla sekä verkostotyön kehittämistä. (HE 67/2013.) Käytännössä tämä tarkoittaa erilaisten toimintakulttuurien, toimintatapojen ja prosessien yhteensovittamista sekä eri ammattiryhmien vastuista ja rooleista (ml. työnjako ja -tehtävät) sopimista.

Oppilaitoksen sisäisessä yhteistoiminnassa keskeisiä toimijoita ovat rehtori, opettajat, erityisopettajat, opinto-ohjaajat, koulunkäyntiavustajat, opiskeluhoollon psykologi ja kuraattori, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitaja ja lääkäri sekä muu oppilaitoksen henkilöstö. Keskeisiä toimijoita ovat myös opiskelijat, huoltajat, oppilas- ja opiskelijakunnat sekä vanhempainyhdistykset.

Moniammatillinen toiminta, jossa jokainen työntekijä tuo oman ammatillisen asiantuntemuksensa työhön, edistää ratkaisujen löytämistä paremmin kuin ammattiryhmien rooleja korostava toiminta. Ammattiroolit ylittävä ja synteesisäistä ajattelutapaa etsivä yhteistoiminta tuottaa opiskeluhooltoon uusia toimintatapoja ja ratkaisuja yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. (Laitinen & Hallantie 2011.)

Myös toisen asiantuntijan konsultointi tukee omaa ammatillista osaamista. Jotta opiskelija voi saada tarvitsemansa tuen opiskeluhollosta, erityispalvelujen asiantuntijoiden konsultointi voi auttaa ymmärtämään paremmin opiskelijan suhdetta vanhempiin tai muuhun lähiyhteisöön. Konsultaatioita sekä eri ammattiryhmien välistä tiedonkulkua on kuvattu yksityiskohtaisemmin luvussa 6.

Yhteistoiminta oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen kanssa

Opiskeluhollossa tarvitaan usein yhteistyötä myös muiden lasten ja nuorten parissa työskentelevien kanssa. Näitä ovat esimerkiksi päivähoito ja avoin varhaiskasvatus, lastenneuvolat, suun terveydenhuolto, nuorisotoimi, asuntolatoiminta, työ- ja elinkeinotoimiston palvelut, kasvatus- ja perheneuvolat, nuorisotyö, perhetyö, lapsiperhesosiaalityö, muu sosiaalityö, ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö, toimeentulotuki, erikoissairaanhoido, kuntoutustoiminta, lastensuojelu, poliisi sekä erilaiset järjestöt ja muut kolmannen sektorin toimijat (ks. luku 2.3.2).

Opiskeluhollossa tulee sopia yhteistoiminnan periaatteista (mm. yhteistyön tavoista ja tavoitteiden laadinnasta). Yhteistoiminnasta on sovittava myös tilanteissa, joissa aikuisten palveluja käyttävät huoltajat tarvitsevat tukea lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Yhteistoiminta eri tahojen kanssa opiskeluhollosta strategisessa suunnittelussa ja kehittämisessä (esim. opiskeluhollosta ohjausryhmän ja oppilaitoskohtaisten opiskeluhollosta ryhmien toiminta) on kuvattu yksityiskohtaisemmin luvussa 3. Yhteistoiminnan toteutuminen yhteisöllisessä ja yksilökohtaisessa opiskeluhollossa on kuvattu luvuissa 5 ja 6.

TAVOITE

Opiskeluhollosta ohjausryhmä sopii monialaisen ja -ammatillisen yhteistoiminnan periaatteista kunnassa ja oppilaitoksissa.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten tuetaan säännösten mukaisen moniammatillisen opiskeluhollosta toteuttamista oppilaitoksissa?
- Miten linjataan yhteistoimintaa koskevat periaatteet (yhteistoiminta oppilaitoksen sisällä ja oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen kanssa)?
- Miten yhteistoimintaa ja toimintatapojen yhdenmukaisuutta seurataan, arvioidaan ja kehitetään?

4.3 Osaava ja hyvinvoiva henkilöstö

4.3.1 Osaamisen tukeminen

Henkilöstön osaamisella ja työhyvinvoinnilla on työyhteisön toiminnan tehokkuuteen ja kustannusvaikuttavuuteen kiistaton vaikutus. Osaamisen johtaminen on osa kaikkea kunnan johtamista: se kytkee yksilöiden osaamisen organisaation ydinosaamiseen ja suorituskyvyn strategiaan tavoitteisiin (Hondeghe 2002; Hyrkäs 2009).

Opiskeluhollossa yhteistoiminta edellyttää sekä työyhteisön osaamista että yksilöiden ammatillista osaamista. Opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten osaamisen kehittämiseen soveltuvat samat menetelmät, joita käytetään muillakin aloilla. Sekä ammattilaisten että esimiesten osaamisen vahvistamisessa voidaan käyttää koko työyhteisön ja yksilöiden osaamisen kehittämisen menetelmiä, jotka ovat osin päällekkäisiä. (Ks. Manka & Mäenpää 2007; Kunnallinen työmarkkinalaitos 2008; STM 2009a:17; STM 2009b:18.)

Työyhteisön osaamista voidaan kehittää seuraavilla menetelmillä:

- henkilöstöstrategia, -suunnitelma ja -raportointi
- moniammatillinen ja eri ammattiryhmien samanaikainen täydennys- ja lisäkoulutus
- moniosajatiimi tai -verkosto, moniammatillinen tiimi
- dialogiset työyhteisön kehittämismenetelmät
- verkostotyö, verkostoituminen ja kumppanuustyöskentely
- ryhmä- ja yhteistyönohjaus, ryhmämentorointi
- hiljaisen tiedon siirtäminen, osaamisen jakaminen ja vertaisoppiminen
- ryhmä- ja tiimimuotoinen kehityskeskustelu
- työyhteisö- ja tiimipohjainen osaamisen kehittämissuunnitelma ja osaamiskartoitukset

Opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten osaamista voidaan kehittää seuraavilla menetelmillä:

- eri ammattiryhmien yhteiset koulutukset
- yksilötyönohjaus, -mentorointi ja -tutorointi
- oman ammattialan täydennyskoulutus ja valmennus
- henkilökohtainen jatko- ja lisäkoulutus sekä uudelleen koulutus
- yksilöllinen perehdyttäminen ja työssä oppiminen
- esimiehen ja työntekijän välinen kehityskeskustelu
- työ- ja henkilökierto
- yksilöllinen osaamisen kehittämissuunnitelma ja osaamiskartoitukset
- urakehitys, -polut ja -suunnittelu sekä opintovapaat

Johtamisen tehtävänä on sopia työyhteisön ja ammattilaisten osaamisen tukemisesta, kuten työn edellytyksistä sekä osaamisen kehittamisestä ja seurannasta. Hyvä opiskeluhoitotyö edellyttää tarkoituksenmukaisia työtiloja ja -välineitä sekä yleensä myös henkilöstön työnohjausta, täydennyskoulutusta, perehdytystä ja kehityskeskusteluja sekä muita osaamisen kehittämisen toimenpiteitä.

Opiskeluhouollossa toimivien ammattilaisten osaamista ja ammattitaitoa voidaan kehittää monilla henkilöstöjohtamisen toimenpiteillä, kuten työssä oppimisen tukemisella (Kunnallinen työmarkkinalaitos 2008; STM 2009a:17; STM 2009b:18). Esimerkiksi ammatillisissa oppilaitoksissa henkilöstöjohtaminen ja -voimavarojen hallinta on todettu hajanaiseksi (Kotamäki ym. 2010). Oppilaitoksissa tarvitaan opiskeluhoollon ammatillisista muodostuvan moniosajatiimin tai -verkoston osaamisen ja asiantuntijuuden vahvistamista (HE 67/2013; oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013).

Opiskeluhouollossa toimivien ammattilaisten, opiskeluhoollon palveluista vastaavien esimiesten sekä oppilaitosten henkilöstön *peruskoulutukseen* tulee kuulua riittävästi tietoa opiskeluhoollosta. Opiskeluhoollon osuus eri ammattilaisten perus- ja täydennyskoulutuksessa on vähäistä: se on jäänyt koulutuksen reuna-alueelle. (Koskela 2009.) Opiskeluhoollon perustietämys on taattava kaikille oppilaitoksissa toimiville: tarvetta on erityisesti eri ammattiryhmien yhteisille koulutuksille (OPM 2009:16; STM 2009c:34).

Jatkuvalla *täydennyskoulutuksella* opiskeluhoollossa toimivat ammatillaiset pysyvät ajan tasalla opiskeluhoollossa tapahtuvista uudistuksista (OPM 2009: 16; STM 2009c:34). Koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus huolehtia siitä, että opetushenkilöstö sekä opetuksen johto- ja tukitehtävissä työskentelevät osallistuvat riittävästi täydennyskoulutukseen. Kunnan tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on huolehdittava sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten täydennyskoulutuksesta. (OPM 2009:16; STM 2009c:34, terveydenhuoltolaki 1326/2010, sosiaalihuoltolaki 1301/2014.) Kunnan ja koulutuksen järjestäjän on tärkeää sopia ammattilaisten kouluttamiseen ja ammattitaidon kehittämiseen liittyvästä yhteistyöstä (Kotamäki ym. 2010).

Oppilaitoksissa on tarvetta opiskeluhoollossa toimivien ammattilaisten osaamistarpeisiin perustuvalla *yhteiselle henkilöstökoulutukselle* (Kotamäki ym. 2010). Sen lisäksi, että koulutuksella vahvistetaan ammattilaisten oman alan asiantuntijuutta, tarvitaan koulutusta, johon kaikki opiskeluhoollossa toimivat ammatilliset voivat osallistua samanaikaisesti. Tämä koulutus yhtenäistää opiskeluhoollossa toimivien ammattilaisten käsitteitä ja kieltä sekä lisää ymmärrystä toisen tehtävistä, mikä edistää yhteistyötä (esimerkki 4). (OPM 2009:16; STM 2009c:34.) Esimerkiksi ammatillisissa oppilaitoksissa opiskeluhoollollisen osaamisen kehittämiseen liittyvä suunnittelu ja koulutus on todettu vähäiseksi (Kotamäki ym. 2010), eikä perus- ja täydennyskoulutus muodosta jatkumoa tukemaan ammatillista kehittymistä pitkäkestoisesti ja laaja-alaisesti (Taajamo ym. 2014).

Perehdyttämisellä voidaan välittää työyhteisöön tuleville ammatillisille uudenlaista työorientaatiota, kuten painotusta yhteisölliseen opiskeluhooltoon. Oppilaitoksissa perehdytyksen järjestäminen on todettu vähäiseksi ja kapea-alaiseksi

(Ahonen & Kirjavainen 2009; Taajamo ym. 2014). Lisäksi voidaan käyttää yksilö- tai ryhmämentoroitua, jota on hyödynnetty oppilaitoksissa vielä vähän. Kehityskeskusteluissa voidaan suunnata ammattilaisten osaamisen kehittämistä. Oppilaitoksissa, kuten myös sosiaali- ja terveysalalla, kehityskeskusteluja käydään epäsäännöllisesti, ja niiden toteuttamisessa ja sisällöissä on kehittämistarvetta (Laaksola 2008; Laine ym. 2011).

ESIMERKKI 4.

Henkilöstökoulutuksella välineitä yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen opiskeluhoitoon – lukion ryhmänohjaajien koulutus Vantaalla

Vantaalla lukion ryhmänohjaajina toimiville opettajille on järjestetty koulutusta vuodesta 2010 lähtien. Koulutuksen tavoitteena on palvella ryhmänohjaajien käytännön työtä sekä parantaa opiskelijoiden saamaa tukea ja ohjausta.

Koulutus antaa varmuutta lukiolaisten kohtaamiseen, tuen tarpeiden tunnistamiseen, huolen puheeksi ottamiseen ja varhaiseen tukemiseen. Lisäksi koulutus tarjoaa työkaluja ryhmäytymiseen ja vuorovaikutukseen sekä yhteistyöhön muiden ammattilaisten kanssa. Koulutus vahvistaa opiskeluhoitoon asiantuntijuutta. Ryhmänohjaajille muodostuu selkeä käsitys omasta tehtävästä osana lukioyhteisöä ja sen opiskeluhoitoa.

Koulutuksen aikana opetellaan keinoja oman työn rajaamiseen ja työssä jaksamiseen. Koulutus muodostuu kokemuksellisesta oppimisesta, ryhmätöistä, case-oppimisesta, työnohjauksesta ja asiantuntijoiden luennoista. Koulutuksen onnistumisen kannalta ryhmänohjaajien ja johdon sitoutuminen on erityisen tärkeää.

Lisätietoja: Vantaan kaupungin sivistysvirasto, nuoriso- ja aikuiskoulutus, kehittämisspäällikkö.

Opiskeluhollossa toimiminen edellyttää laaja-alaista osaamista ja hyviä vuorovaikutustaitoja (Laitinen & Hallantie 2011). Ammatillaiset voivat tarvita *työnohjausta*, sillä työ moninaisten ihmissuhteiden verkostoissa opiskelijoiden ja huoltajan sekä esimiesten, eri ammattiryhmien ja työyhteisöjen edustajien kanssa on vaativaa. Oppilaitoksista on tulossa yhä monikulttuurisempia, mikä asettaa haasteita osaamiselle. Työnohjauksella voidaan ehkäistä väsymystä työssä ja purkaa työn kasaamaa tunnekuormaa. (Ojanen 2011.)

Opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten *osaamisen ja työn seurannan* ja *arvioinnin* tulee olla suunnitelmallista, monipuolista ja jatkuvaa. Työajan jakautumisen seuranta yhteisöllisen ja yksilöllisen opiskeluhollossa välillä on yksi keino seurata työssä tapahtuvia muutoksia ja kehittämistarpeita. Systemaattinen arviointi on yksi opiskeluhollossa palvelujen laatutekijä. (Laitinen & Hallantie 2011.) Työyhteisöjen kehittämisessä esimiestyöltä odotetaan kannustamista, kuuntelemista, osallistumista ja yhteishengen luomista. Esimiesten rooli on merkittävä koko työyhteisön ja sen yksittäisten ammattilaisten osaamisen kehittämisen mahdollistamisessa, osaamisen johtamisessa ja työssä jaksamisen tukemisessa. (Laaksola 2008.)

TAVOITE

Opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten esimiehet sopivat työyhteisön ja ammattilaisten osaamisen tukemisen periaatteista.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten huolehditaan opiskeluhollossa tarvittavan osaamisen kehittämisestä (esim. työnohjaus, täydennyskoulutus, perehdytys ja kehityskeskustelut sekä muut osaamisen tukemisen menetelmät)
- Miten osaamista seurataan ja edistetään
  - miten osaamistarpeet tunnistetaan?
  - mitkä ovat osaamisen vahvistamisen keinot?
  - millä menetelmillä osaamista seurataan ja arvioidaan?

4.3.2 Työhyvinvoinnin tukeminen

Opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten työhyvinvointia voidaan tukea samoilla menetelmillä, joita käytetään muillakin aloilla. Opiskeluholtolaki haastaa kehittämään erityisesti koko oppilaitoksen hyvinvointia, johon sisältyy myös eri ammattilaisten työhyvinvoinnin tukeminen. Tässä voidaan hyödyntää erilaisia koko työyhteisöä ja kaikkia sen jäseniä osallistavia menetelmiä (Kunnallinen työmarkkinalaitos 2007; Manka ym. 2007). Esimiestyön tehtävänä on varmistaa, että kaikki työyhteisön jäsenet pääsevät osallistumaan työhyvinvoinnin ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Työyhteisön sekä ammattilaisten ja esimiesten työhyvinvointia kuten myös osaamista voidaan edistää osin samoilla menetelmillä ja periaatteilla ja nämä tukevat toisiaan: työyhteisön hyvinvoinnin edistäminen lisää myös yksilöiden työhyvinvointia ja päinvastoin.

Työyhteisöjen ja opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten työhyvinvointia oppilaitoksissa voidaan tukea esimerkiksi seuraavilla menetelmillä:

- työhyvinvointisuunnitelma osana henkilöstöstrategiaa ja -suunnitelmaa
- rekrytointi ja henkilövalinnat, perehdyttäminen ja mentorointi
- luottamusta rakentavan ja valmentavan johtajuuden kehittäminen
- palkitseminen ja kannustaminen
- muutosten hallittu läpivieminen: muutosjohtamiseen valmentaminen
- verkostoituminen hyvinvoinnin eri toimijoiden kesken
- työn hallinnan sekä osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien edistäminen
- varhainen puheeksi ottaminen ja tukeminen
- työyhteisön ja ryhmien työnohjaus, työyhteisövalmennus
- työkuormituksen arviointi, henkilöstömitoitusten seuranta
- elämäntilannetta tukevat toimet: vuorotteluvapaat, joustavat työajat, osa-aikatyö, virka- ja työvapaat
- työyhteisön ilmapiiri- ja hyvinvointikyselyt, työpaikkaselvitykset
- toimivat työtilat ja -välineet.

Uuden toimintakulttuurin omaksuminen sekä resurssien riittävyys ja henkilöstön saatavuus on tunnistettu kunnissa keskeiseksi opiskeluholtolain toimeenpanon haasteeksi (Kuntaliitto 2014). Myös ammatillisissa oppilaitoksissa yhteisöllisyyttä painottavien toimintatapojen omaksumisen esteeksi on nähty totutut toimintatavat ja syvään juurtunut toimintakulttuuri (Kotamäki ym. 2010). Oppilaitoksen toimintakulttuuria on mahdollista kehittää työyhteisön ja ammattilaisten työhyvinvointia edistävään suuntaan, kun työyhteisön jäsenet arvioivat yhdessä omaa toimintakulttuuriaan ja sitä ohjaavia periaatteita (Nummenmaa 2006).

Koulutuslalla tapahtuu jatkuvasti muutoksia kuten esi- ja perusopetuksen sekä lukiokoulutuksen opetussuunnitelmien perusteiden muutokset, ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän uudistaminen sekä toisen asteen koulutuksen rakenteelliset uudistukset. Erityisesti ammatillisen koulutuksen on reagoitava muuttuvan

työelämän tarpeisiin. Myös terveys- ja sosiaalipalveluissa käydään läpi suuria rakkenteellisia ja toiminnallisia muutoksia. Vahva asiakaslähtöisyys, monista toimijoista koostuvat verkostot ja hallinnonalan ylittävä toiminta korostuvat myös opiskeluhuollossa. Muutokset edellyttävät johtamisosaamisen ja -käytäntöjen sekä henkilöstövoimavarojen jatkuvaa kehittämistä. Työyhteisöjen on entistä paremmin pystyttävä hyödyntämään omia voimavarojaan muutos- ja kuormitustilanteissa. (Työterveyslaitos 2013.)

Oppilaitoksissa työ koetaan usein henkisesti kuormittavaksi. Kielteisiä tunteita herättävät tilanteet, epäasiallinen kohtelu sekä uhkailun, fyysisen väkivallan ja kiusaamisen kohteeksi joutuminen on keskimääräistä yleisempää. Myös melu ja huono sisäilman laatu haittaavat. (Työterveyslaitos 2013.) Oppilaitoksissa kiusaajina ovat usein työkaverit, mutta joskus myös opiskelijat tai huoltajat. Kiusaamista tai väkivaltilanteet aiheuttavat työstä poisjäämistä ja pitkäkestoisia sairauslomia, joten näihin tilanteisiin tulee puuttua aikaisempaa aktiivisemmin ja jo varhaisessa vaiheessa. (OAJ 2014.)

Opettajien työnkuva on laajentunut opetustyön ulkopuolelle. Opettajien vastuu opiskelijoiden hyvinvoinnista on kasvanut. Osa opettajista on sitoutunut vahvasti opiskelijoiden hyvinvoinnin tukemiseen, jolloin työ saattaa muodostua kuormittavaksi. (Koskela 2009.) Oppilaitoksissa, joissa vahvistetaan yhteisöllisyyttä, on helpompi kestää työpaineita. Paineeseen pystytään suhtautumaan ammatillisesti, eikä sen koeta kohdistuvan yksilöön.

Työhyvinvointia uhkaavien tekijöiden vuoksi opiskeluhuollossa toimivien ammattilaisten *työhyvinvoinnin seuranta ja edistäminen* on tärkeää. OECD:n tutkimuksen mukaan Suomessa oppilaitokset nähdään kuitenkin hyvinä työpaikkoina, joissa ammattilaiset tulevat hyvin toimeen opiskelijoiden kanssa, pystyvät vaikuttamaan työyhteisön asioihin ja käymään avoimesti keskustelua työssä koetuista hankaluuksista ja joissa kunnioitetaan kollegoja (Taajamo ym. 2014).

Oppilaitoksissa ammattilaisten työhyvinvointi rakentuu oppilaitoksen arjen vuorovaikutustilanteissa: kohtaamisissa opiskelijoiden, huoltajien ja kollegojen kanssa. Jaksamista tukeville toimintatavoille tyypillistä on aktiivinen, yhteisöllinen ja ennakoiva ongelmanratkaisu sekä kokonaisvaltainen työote. Ammattilaisten työhyvinvointi heijastuu opiskelijoiden hyvinvointiin ja kouluviihtyvyyteen. Koko oppilaitoksen hyvinvoinnin edistämiseen on kehitetty erilaisia käytännön työvälineitä kuten hyvinvoivan oppimisympäristön malli (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2013).

Työhyvinvointia voidaan seurata osaltaan henkilöstömitoitusten toteutumisen kautta: esimerkiksi kuinka paljon opiskelijoita on jokaista terveydenhoitajaa, lääkäriä, psykologia tai kuraattoria kohden. Henkilöstön riittävä mitoitus, osaaminen ja työhyvinvointi ovat työn tuloksen, laadun ja vaikuttavuuden perusta. Mitoituksen suunnittelu ja seuranta on osa johtamistyötä, ja henkilöstö on otettava mukaan henkilöstömitoituksen suunnitteluun.

Opiskeluhuollossa toimivien ammattilaisten *työhyvinvoinnin kehittämisen sisällöistä* ja *vastuista* tulee sopia. Vuoden 2014 alusta voimaan tullut uudistettu asetetus hyvän työterveyshuoltokäytännön periaatteista ja työterveyshuollon sisällöstä

täsmentää työterveyshuollon yhteistyökäytäntöjä työpaikan ja muun terveydenhuollon kanssa. Uutena asiana määritellään työterveysyhteistyö, jolla tarkoitetaan työnantajan, työntekijöiden ja työterveyshuollon suunnitelmallista ja tavoitteellista yhteistyötä työterveyshuoltolain toteuttamiseksi. (VNA 708/2013.)

Eri-ikäisten työntekijöiden tarpeet ja voimavarat on tärkeää ottaa huomioon, sillä onnistunut ikäjohtaminen yhdessä oikeudenmukaisen johtamisen ja yhteisistä saavutuksista palkitsemisen kanssa parantavat työyhteisön tuottavuutta ja tuloista sekä työhyvinvointia. Ikäjohtamisella edistetään ikämyönteistä työkulttuuria ja tehdään työpaikasta houkutteleva kaikenikäisille työntekijöille. Tämä tarkoittaa esimerkiksi töiden organisointia eri-ikäisten elämäntilanne ja voimavarat huomioiden, positiivisten ikäasenteiden edistämistä ja eri-ikäisten yhdessä työskentelyn kannustamista. Ikäjohtamisessa huomioidaan erilaiset johtamistarpeet niin nuorilla kuin ikääntyvillä työntekijöillä.

Opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten esimiesten tehtävänä on sopia sekä työyhteisön että ammattilaisten työhyvinvoinnin tukemisesta kuten työhyvinvoinnin seurannasta, kehittämisen sisällöistä ja vastuunjaosta.

TAVOITE

Opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten esimiehet sopivat työyhteisön ja ammattilaisten työhyvinvoinnin tukemisen periaatteista.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten työhyvinvointia seurataan ja edistetään?
- Kuka vastaa työhyvinvoinnin kehittämisen sisällöistä?
- Miten otetaan huomioon eri-ikäisten työntekijöiden tarpeet ja voimavarat työssä?

Yhteisöllinen
opiskeluhoito

Yhteisöllisellä opiskeluhoollolla tarkoitetaan toimintakulttuuria ja toimia, joilla edistetään opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta. Lisäksi sen avulla edistetään oppilaitosympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Opiskeluhoollain keskeisenä tarkoituksena on vahvistaa yhteisöllistä opiskeluhoolltoa siten, että siitä kehittyisi ensisijainen tapa toteuttaa opiskeluhoolltoa.

Oppilaitoksen toimintakulttuuriin kuuluvat kaikki oppilaitoksen viralliset ja epäviralliset säännöt, toiminta- ja käyttäytymismallit sekä arvot ja periaatteet. Toimintakulttuuri tulee esiin yksilö-, ryhmä- ja yhteisötasolla. Yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää yhteistyötä ja kaikkien näkemysten kuulemistä ja huomioimista. Yhteisöllisen opiskeluhoollon tarjoamat mahdollisuudet käytetään kaikkien yhteisön jäsenten hyvinvoinnin lisäämiseksi ja ongelmien ehkäisemiseksi.

Hyvinvoiva opiskeluyhteisö sekä terveellinen ja turvallinen opiskeluympäristö ovat opiskelijoiden hyvinvoinnin välttämättömiä edellytyksiä. Opiskeluhoollon voimavaroja on tarkoituksenmukaista suunnata entistä enemmän näiden edellytysten parantamiseen. Tämä edellyttää hyvää johtamista.

5.1 Yhteisöllisen opiskeluhoollon järjestäminen ja tavoitteet

Opiskeluhoolltolaila vahvistetaan yhteisöllisen opiskeluhoollon järjestämisen edellytyksiä säädettäessä sen toimijoista ja toimintarakenteesta sekä pitkäjänteisesti suunnitellusta ja tavoitteellisesta toiminnasta. Työlle voidaan asettaa kunta-, oppilaitos-, luokka- ja ryhmäkohtaisia tavoitteita. Pitkän aikavälin tavoitteena on, että yhteisöllisen opiskeluhoollotyön lisääminen vähentäisi vähitellen yksilökohtaisen työn tarvetta. Esimerkiksi vähentämällä ja ehkäisemällä kiusaamista yhteisöllisin keinoin sen sijaan, että puututaan ainoastaan jo ilmenneisiin kiusaamistapauksiin, voidaan vähentää kiusaamisesta johtuvaa yksilökohtaisen opiskeluhoollon tarvetta.

Yhteisöllisen opiskeluhoollon järjestämisestä oppilaitoksessa

Opiskeluhoolltolain myötä *oppilaitoskohtaisen opiskeluhoolltoryhmän rooli on muuttunut* (ks. luku 3.1). Ryhmä vastaa oppilaitoksen opiskeluhoollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Yhteisöllinen opiskeluhoolltöyö on ryhmän tärkein tehtävä. Yksittäisten opiskelijoiden asioiden käsittely kuuluu sen sijaan yksilökohtaista opiskeluhoolltoa toteuttaville monialaisille asiantuntijaryhmille

(ks. luku 6.1.2). Opiskeluhooltoryhmän toimintaa ohjaa oppilaitoskohtainen opiskeluhooltosuunnitelma (luku 3.2.4), jossa tietopohjan perusteella asetetaan seuraavien vuosien tavoitteet ja suunnitellaan tarvittavat toimintatavat tai -mallit. Tuloksellinen toiminta edellyttää, että oppilaitoskohtainen opiskeluhooltoryhmä kokoontuu säännöllisesti ja riittävän usein.

Jokaisen oppilaitoksessa opiskelijan kanssa työskentelevän sekä opiskeluhooltopalveluista vastaavan viranomaisen ja työntekijän on tehtävissään edistettävä opiskelijoiden ja koko oppilaitosyhteisön hyvinvointia sekä yhteistyötä huoltajien kanssa. Oppilaitoksen henkilökunnalla on ensisijainen vastuu oppilaitosyhteisön hyvinvoinnista.

Opiskeluhooltopalvelujen työntekijät: psykologit, kuraattorit, terveydenhoitajat ja lääkärit, osallistuvat yhteisöllisen opiskeluhoollon toteuttamiseen lakisääteisen tehtävänsä mukaisesti. Joillekin opiskeluhooltopalvelujen työntekijöille uusi lainsäädäntö voi merkitä työskentelytavan muutosta, mikäli työntekijän työ ja siihen varatut resurssit ovat aikaisemmin painottuneet vain yksilötyöhön. Yhteisöllisen työn osuutta lisätään vähitellen muun muassa oppilaitoskohtaisen opiskeluhooltoryhmän työhön osallistumisen kautta. Yhteisöllisen työn osuus on otettava esille opiskeluhooltosuunnitelmia laadittaessa ja henkilöstövoimavaroja suunniteltaessa. Esimiesten tehtävänä on varmistaa edellytykset työntekijöiden osallistumiselle yhteisölliseen työhön ja antaa heille tarvittavat ohjeistukset.

Ensisijaista on, että terveyteen, hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyvät näkökohdat otetaan huomioon kaikessa oppilaitoksen arjen toiminnassa. Arjen toiminta tarkoittaa kaikkea opettajien toimintaa (esimerkiksi opetuksen sisältöjä, menetelmiä ja järjestelyjä) sekä oppilaitoksen muuta toimintaa, kuten esimerkiksi välitunteja ja ruokailutilanteita. Monien *oppiaineiden sisältö* tukee yhteisöllisen opiskeluhoollon tavoitteita. Näitä aineita ovat esimerkiksi terveystieto, psykologia, yhteiskuntaoppi, liikunta, kotitalous ja taideaineet. Kaikissa oppiaineissa voidaan erilaisilla pedagogisilla ratkaisuilla tukea myös yhteisöllisen opiskeluhoollotyön tavoitteita.

Tavoitteiden asettaminen yhteisöllisen hyvinvoinnin edistämiseksi

Yhteisöllisen opiskeluhoollon tavoitteet ovat *kuntatasolla* yhteydessä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa sovittaviin tavoitteisiin sekä muihin luvussa 3.2 kuvattuihin opiskeluhoolltoa ohjaaviin suunnitelmiin.

Koko oppilaitosta koskevaksi tavoitteeksi voitaisiin asettaa, että kaikki opiskelu-yhteisöön kuuluvat, niin opiskelijat, opettajat kuin muu henkilökunta, voivat hyvin ja ympäristö sekä opiskeluyhteisö ovat turvallisia sekä terveyttä ja hyvinvointia edistäviä. Terveyttä edistävä yhteisö edistää aina myös jäsentensä mielenterveyttä. Hyvinvointia edistävä opiskeluyhteisö tukee jokaisen siihen kuuluvan vahvuuksia ja muita voimavaroja. Opiskelijoiden kohdalla tämä edellyttää erilaisten lähtökoh- tien ja elinolojen huomioon ottamista yksilöllisesti.

Lasten ja nuorten keskeisenä kehitysympäristönä oppilaitoksilla on ainutkertainen mahdollisuus tarjota tukea niille lapsille ja nuorille, joiden elinympäristö on sisältänyt enemmän hyvinvointia kuormittavia kuin vahvistavia tekijöitä. Hyvinvoivalla yhteisöllä on keinoja tunnistaa yhteisön jäsenten ongelmia ja antaa tarvittavaa tukea. Se myös tarjoaa opiskelijoille mahdollisuuden oppia omien kykyjensä mukaisesti.

Koko opiskeluyhteisöä koskevien tavoitteiden lisäksi ja niiden toteutumisen tueksi voidaan asettaa myös *luokka- ja ryhmäkohtaisia tavoitteita*. Ne on mahdollista laatia oppilaitosyhteisöä koskevia tavoitteita konkreettisemmiksi siten, että niissä huomioidaan luokkaan tai ryhmään kuuluvien opiskelijoiden ikävaihe, tarpeet ja elämäolosuhteet.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhuoltoryhmä sopii yhteisöllisen opiskeluhuollon järjestämisestä, tavoitteista ja toteuttamisesta.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten ja mihin tietoon perustuen työn tavoitteet asetetaan?
- Mistä saadaan tietoa kehittämistyön pohjaksi?
- Miten varmistetaan
  - oppilaitosyhteisön jäsenten (ml. opiskelijat ja huoltajat) osallisuus ja sitoutuminen yhteisölliseen työhön?
  - opiskeluhuollossa toimivien ammattilaisten yhteinen käsitys yhteisöllisen opiskeluhuollon tavoitteista ja kehittämisen suunnasta?
  - ammattilaisten osaaminen yhteisöllisen opiskeluhuollon kehittämisessä?
- Miten jaetaan vastuut ja hyödynnetään eri ammattiryhmien erityisosaamista toiminnan kehittämisessä?

5.2 Yhteisöllisen hyvinvoinnin edistäminen yhtenäisin toimintatavoin

Yhteisöllisen opiskeluhuollon toimintatapoja voidaan *suunnata kaikille* yhteisön jäsenille tai *kohdentaa* tietyille luokka-asteille tai ryhmille, esimerkiksi opiskelun aloittamis- tai päättämävaiheeseen tai yhteisesti tunnistetun ongelman perusteella. Yhtenäiset toimintatavat tarjoavat tietoa, tukea ja taitoja kaikille (esim. tunne- ja vuorovaikutustaitojen edistäminen). Tarvittavaa lisätukea voidaan järjestää ryhmämuotoisena oppilaitoksessa, opiskelijoiden omassa kehitysympäristössä.

Eri ammattiryhmien konsultaatiota voidaan hyödyntää myös yhteisöllisessä opiskeluhuollossa. Esimerkiksi opettaja voi luokan yhteisöllisen pulman hoitamiseksi konsultoida psykologia, kuraattoria tai koulun ulkopuolisia palveluja, kuten kasvatus- ja perheneuvolaa tai nuorisotoimea. Eri ammattilaiset voivat myös tukitoimien toteutuksessa toimia opettajan työparina luokassa.

Yhteisöllisessä opiskeluhuollossa työn sisältöjen ja yhteisten toimintatapojen aihepiirejä ovat muun muassa:

- tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä mielenterveyden edistäminen
- kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäiseminen ja vähentäminen
- opintojen edistäminen poissaoloja ehkäisemällä
- opintojen ja työskentelyn hyvinvointia tukeva järjestäminen ja terveellisten elintapojen edistäminen
- oppilaitosympäristön terveellisyys ja turvallisuus sekä yhteisön hyvinvoinnin edistäminen ja tarkastaminen
- opiskelijoiden osallisuuden edistäminen
- huoltajien osallisuuden edistäminen
- opiskeluhuollon ja oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen yhteistoiminta.

Opetushallitus on osana opetussuunnitelmien perusteita ja ammatillisessa peruskoulutuksessa osana muita määräyksiä antanut tarkemmat määräykset yhteisöllisen opiskeluhuollon järjestämisestä ja toimintatavoista sekä niiden kuvaamisesta oppilaitoskohtaisessa opiskeluhuoltosuunnitelmassa (OPH 6, 94 ja 101/011/2014; OPH 2014:96; OPH 2014:94).

Erlaisia yhteisölliseen opiskeluhuoltoon soveltuvia konkreettisia toimintatapoja, malleja ja menetelmiä on kehitetty ja kehitteillä. Osassa näistä on olemassa tieteellisesti tutkittua vaikuttavuusnäyttöä. Tässä luvussa kuvataan lyhyesti erilaisia opiskelijoiden hyvinvointia tukevia yhteisöllisiä toimintatapoja ja -menetelmiä (luvut 5.2.1–5.2.8). Liitteeseen 2 on koottu esimerkkejä oppilaitoksissa käytettävistä universaaleista eli kaikille yhteisistä ja kohdennetuista hyvistä käytännöistä.

5.2.1 Tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä mielenterveyden edistäminen

Hyvät vuorovaikutussuhteet aikuisiin ja kavereihin, yhteisöllisyys, me-henki, onnistumisen kokemukset oppimisesta, tunne omasta arvokkuudesta, vaikutusmahdollisuudet, mutkaton avunsaanti ongelmatilanteissa ja viihtyisä oppimisympäristö tukevat opiskelijan hyvinvointia ja mielenterveyttä.

Tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat tärkeitä jokaisen mielenterveyden ja koko opiskeluyhteisön hyvinvoinnin perustana. Tukemalla näitä voidaan edistää luokan hyvää ilmapiiriä, opiskelijoiden akateemisia taitoja, itsetunnon kehittymistä, ristiriitojen ratkaisua, parantaa kaverisuhteita ja oppilaitoksen ja kodin välistä yhteistyötä sekä kehittää oppilaitosta.

Tunne- ja vuorovaikutustaitoja opitaan koko elämän ajan eri ympäristöissä, osana arkista toimintaa, myös oppilaitoksessa. Tunne- ja vuorovaikutustaitoja voidaan myös opettaa. Niiden oppimista tukevia sisältöjä on useissa eri oppiaineissa ja ne voidaan ottaa huomioon työtavoissa (Kampman 2010; Kuusela & Lintunen 2010). Terveystieto-oppiaineessa käsitellään myös näiden taitojen tiedollista perustaa taitojen opetteluun lisäksi. Tästä tiedosta hyötyvät kaikki oppilaitoksessa työskentelevät sekä esimerkiksi huoltajat.

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamiseen kouluissa on kehitetty erilaisia ohjelmia ja materiaaleja (Aaltonen 2012; Lajunen ym. 2015). Esimerkiksi Yhteispeli-hankkeen toimintatavoista (Yhteispeli-hanke 2014) luokanopettajat saavat tukea tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamiseen alaluokilla. Hankkeessa kehitetyillä toimintatavoilla edistetään vuorovaikutustaitoja (esim. kuuntelu, kertominen, vuorottelu ja avun pyytäminen), vastuun ja ongelmaratkaisun taitoja (esim. toisen kunnioittaminen, yhteisten sääntöjen noudattaminen, ongelman tunnistaminen ja ratkaisu) ja tunnetaitoja (omien ja muiden tunteiden tunnistaminen ja tunteiden säätely).

Suomen Mielenterveysseuralla on useita hankkeita mielenterveyden edistämiseksi kouluissa (esim. Hyvän mielen koulu, Suomen Mielenterveysseura 2008). Mielenterveyttä edistettäessä vahvistetaan hyvinvointia suojaavia tekijöitä, esimerkiksi tunne- ja vuorovaikutustaitoja ja hyviä suhteita aikuisiin, ja ehkäistään riskiä aiheuttavia tekijöitä, esimerkiksi kiusaamista (Marttunen ym. 2013).

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoultoryhmä sopii tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä mielenterveyden edistämistä yhteisöllisessä opiskeluhoultotyössä.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten edistetään
  - yleisiä tunne- ja vuorovaikutustaitoja?
  - myönteistä opiskelu- ja työskentelyilmapiiriä (ml. viihtyvyys ja työrauha)?
  - arvostavaa ja avointa kommunikaatioita oppilaitoksen viestintäkulttuurina?
  - opiskelijoiden mielenterveyttä?
- Miten tuetaan
  - uusien opiskelijoiden ryhmäytymistä?
  - eri-ikäisten opiskelijoiden välistä yhteistyötä, yhteenkuuluvuutta ja huolenpitoa toisista?

5.2.2 Kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäisevät ja vähentävät toimintatavat

Kiusaaminen, väkivalta tai häirintä (ml seksuaalinen häirintä) eivät kuulu hyvinvoivaan opiskeluyhteisöön; tavoitteena on nollatoleranssi. Niiden ehkäisyllä on suuri vaikutus opiskelijoiden hyvinvointiin. Seurantojen mukaan ne ovat kuitenkin huolestuttavan yleisiä eikä niihin puututa riittävästi. Reilut kaksi kolmasosaa toistuvasti kiusatuksi tulleista opiskelijoista (8 – 9. lk) kokee, että koulun aikuiset eivät puutu kiusaamiseen (Kouluterveyskysely 2000/2001–2013). Suunnitelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi on oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman keskeistä sisältöä. Olennaista on saada opiskelijat ja huoltajat sekä oppilaitoksen ulkopuoliset yhteistyötahot mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan keinoja kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi, vähentämiseksi ja poistamiseksi.

Oppilaitoksen toimintakulttuurin kautta edistetään muun muassa opiskelijoiden sosiaalista vastuullisuutta. Tällä tarkoitetaan toimintatapaa, jossa otetaan huomioon oman toiminnan vaikutukset muihin ihmisiin ja yhteisöön.

Opetussuunnitelmien perusteissa ja ammatillisen peruskoulutuksen muissa määräyksissä on tarkemmin kuvattu, mitä oppilaitoksen kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisyä koskevaan suunnitelmaan tulee sisältyä (OPH 6, 94 ja 101/011/2014; OPH 2014:96; OPH 2014:94).

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä sopii kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisyn ja vähentämisen toimintatavoista yhteisöllisessä opiskeluhoitotyössä.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten varmistetaan, että
  - toisen koskemattomuutta kunnioitetaan?
  - opiskelijat otetaan mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan keinoja kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi?
- Miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten niitä käsitellään oppilaitosyhteisö- ja opiskelijaryhmätasolla sekä yksittäisen opiskelijan kanssa?
- Miten seurataan kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän esiintymistä ja opiskelijoiden kokemuksia ongelmiin puuttumisesta?

5.2.3 Opintojen edistäminen poissaoloja ehkäisemällä

Opiskelijan opintojen eteneminen on kaikkien oppilaitoksessa toimivien keskeinen tavoite. Yhteisöllisessä ja yksilökohtaisessa opiskeluhoitotyössä voidaan kaikilla opiskelijan hyvinvointia ja kouluviihtyvyyttä edistävillä toimintatavoilla ehkäistä poissaoloja ja sitä kautta edistää opintojen etenemistä. Tärkeitä opintojen etenemistä seuraavia työntekijöitä ovat perusopetuksessa luokanopettaja ja luokanvalvoja ja toisen asteen opinnoissa ryhmänohjaaja ja opinto-ohjaaja. Opintojen etenemiseen kiinnitetään huomiota myös opiskeluhoitopalveluissa (esim. koulu- ja opiskeluterveydenhuollon määräaikaisten terveystarkastukset). Opintojen etenemisen ongelmista voivat kertoa monet merkit, esimerkiksi runsaat poissaolot tai kurssien keskeyttämiset. Yhtenäisillä toimintatavoilla, kuten nopealla puuttumisella poissaoloihin ja keskeytyneisiin kursseihin, voidaan edesauttaa opintojen edistymistä. Nämä keinot ovat myös olennaisia opintojen keskeyttämisen ehkäisemiseksi toisella asteella.

Opetussuunnitelmien perusteiden ja muiden määräysten mukaan oppilaitoskohtaisessa opiskeluhoitosuunnitelmassa osana yhteisöllistä opiskeluhoitoa kuvataan toiminta poissaolojen seuraamiseksi, niiden ehkäisemiseksi ja niihin puuttumiseksi (OPH 6, 94 ja 101/011/2014; OPH 2014:96; OPH 2014:94).

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä sopii toimenpiteistä opiskelijoiden opintojen etenemisen edistämiseksi.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten tuetaan
  - opintojen etenemistä ja ehkäistään opintojen keskeyttämistä?
  - nivelvaiheiden sujumista (esim. siirtymistä toisen asteen opintoihin)?
- Miten puututaan poissaoloihin
  - kunnassa sovittujen linjausten ja ohjeistusten mukaisesti?
  - silloin, kun niiden syynä ovat oppilaitosympäristön tai -yhteisön tilanne?
- Miten arvioidaan ja edistetään kouluviihtyvyyttä ja opiskelijoiden hyvinvointia?
- Miten järjestetään tarvittava tuki opintojen jatkumiseksi?

5.2.4 Opintojen ja työskentelyn hyvinvointia tukeva järjestäminen ja terveellisten elintapojen edistäminen

Koulutyön ja opintojen järjestämistavalla on suuri merkitys opiskelijan hyvinvoinnille. Oppilaitos voi edistää hyvinvointia omilla ratkaisuillaan, joiden tekemisessä

kannattaa hyödyntää oppilaitoksen ja opiskeluhuollon monialaista asiantuntemusta. Kansalliset linjaukset ja käytettävissä oleva tietoperusta tukevat päätöksentekoa. Työskentelyn ja opintojen järjestämistapa vaikuttaa opiskelijan vireyteen koulupäivän aikana, mutta myös jaksamiseen pidemmällä aikavälillä ja siten oppimiskykyyn.

Myös terveellisillä elintavoilla on merkittävä vaikutus opiskelijan jaksamiseen, vireyteen, sairauksien ehkäisyyn ja yleiseen hyvinvointiin. Oppilaitoksessa voidaan edistää terveellisiä elintapoja monella eri tavalla. Siellä voidaan mahdollistaa terveellisten valintojen tekeminen, näyttää esimerkkiä, antaa tietoa, opettaa tarvittavia taitoja (terveystieto, liikunta, kotitalous), neuvoa, ohjata ja tukea (opiskeluhuollon palvelut) sekä järjestää ryhmätoimintaa terveellisten elintapojen omaksumisen tueksi. Tavoitteisiin pääseminen edellyttää opiskelijoiden ja huoltajien osallisuutta opintojen ja työskentelyn järjestämisen suunnitteluun.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä sopii, miten terveellisuuden ja turvallisuuden sekä hyvinvoinnin edistäminen otetaan huomioon opintojen ja työskentelyn järjestämisessä.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten oppilaitoksen järjestelyt tukevat riittävää levon saantia ja jaksamista?
- Miten työrytmituksen avulla voidaan tukea opiskelijoiden hyvinvointia (tuntien rytmitys, pidennetyt välitunnit, oikein ajoitetut ruokatauat, lukukauden rytmitys)?
- Miten välitunteja ja taukoja voidaan kehittää virkeyttä lisääviksi ja hyvinvointia edistäviksi?
- Miten oppilaitoksen toimintakulttuuri tukee päihteettömyyttä?
- Miten oppilaitosruokailu järjestetään terveellisiä elintapoja tukevasti?
- Miten oppilaitosympäristö tukee
  - terveyttä edistävien valintojen tekoa (esim. istumisen vähentäminen, juomavesipisteet ja välipalajärjestelyt)?
  - liikunnallista elintapaa (esim. piha, liikuntamahdollisuudet ja -välineet)?
- Miten otetaan huomioon opiskelijoiden ja huoltajien näkemykset
  - terveellisten valintojen tekemisen mahdollisuuksista?
  - vireyttä ylläpitävistä järjestelyistä ja työrytmityksestä?
  - opintojen kuormittavuudesta?
  - THL:n Kouluterveyskyselyn tuottamasta tiedosta?
- Minkälaisia terveellisiä elintapoja tukevia ryhmiä oppilaitoksessa järjestetään (esim. tupakasta vieroitus, syömishäiriöiden ehkäisy, painonhallinta, peliriippuvuuden ehkäisy, uniongelmiä ehkäisy)?

5.2.5 Oppilaitosympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin edistäminen ja tarkastaminen

Oppilaitosympäristön terveellisyys ja turvallisuus on yksi terveen kasvun ja kehityksen edellytyksistä. Sen edistäminen ja seuraaminen tarkastuksin monialaisessa yhteistyössä eri tahojen kanssa on koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lakisääteinen tehtävä (terveydenhuoltolaki 1326/2010). Myös kaikkien eri koulutusasteiden lainsäädännössä mainitaan opiskelijan oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön (perusopetuslaki 628/1998, lukiolaki 629/1998, laki ammatillisesta peruskouluksesta 630/1998).

Kolmen vuoden välein tehtävien oppilaitosympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastusten toteuttamisen tueksi on valmistunut vuonna 2015 laajassa yhteistyössä laadittu kansallinen ohjeistus (Hieta-
nen-Peltola & Korpilahti 2015; Ks. myös Markkula & Öörni 2009). Ohjeistukseen sisältyy myös oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin seuranta ja edistäminen. Oppilaitosympäristöä kehittämällä lisätään myös viihtyvyyttä ja tuetaan yhteisöllisyyttä.

Monialaisesti toteutettava oppilaitosympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastus tarjoaa keinon oppilaitoksen opiskeluhuoltosuunnitelman seurantaan ja arviointiin. Samalla se tuo esiin sekä ympäristöön että yhteisöön liittyviä opiskeluhuollon kehittämistarpeita. Tarkastuksessa varmistetaan myös, että opetussuunnitelmien perusteissa ja muissa määräyksissä veloitettut oppilaitoskohtaiseen opiskeluhuoltosuunnitelmaan sisältyvät toimintasuunnitelmat ovat ajantasalla.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä sopii ympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksista.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten oppilaitoksessa toteutetaan opiskeluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastukset ja tarvittavat jatkotoimet (aikataulutus, riittävä monialaisuus, huoltajien ja opiskelijoiden osallisuus)?
- Miten arvioidaan ja edistetään oppilaitosympäristön esteettömyyttä ja viihtyisyyttä ja miten käsitellään aiheetta koskeva palaute?
- Miten ehkäistään oppilaitoksessa tapahtuvia tapaturmia sekä seurataan niiden määrää?
- Miten varmistetaan, että opetussuunnitelmassa vaadittavat toimintasuunnitelmat ovat ajantasaisia?
  - suunnitelma päihteiden käytön ehkäisyn tueksi ja käyttöön puuttumiseksi
  - kriisisuunnitelma ja turvallisuuden edistämisen toimintamallit
  - suunnitelma väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi
  - tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma
- Miten varmistetaan, että kaikki oppilaitoksessa työskentelevät sekä huoltajat ja opiskelijat tuntevat toimintasuunnitelmat?

5.2.6 Opiskelijoiden osallisuuden edistäminen

Opiskelijoiden osallisuus on toimivan opiskeluhoollon toteuttamisen ja hyvinvoinnin oppilaitosyhteisön edellytys. Mahdollisuus vaikuttaa itseä koskeviin asioihin tukee opiskelijan elämänhallintaa ja edistää terveyttä ja hyvinvointia. Osallisuus luo kokemuksen omasta merkityksellisyydestä ja omien ajatusten ja mielipiteiden tärkeydestä. Se voimaannuttaa ja kiinnittää yhteisöön. (STM 2010.)

Opiskelijoiden osallisuuden tukeminen edellyttää yhteisöllistä toimintakulttuuria, jossa painotetaan turvallista luokka- ja oppilaitosyhteisöä ja opiskelijoiden mielipiteiden kuulemistä. Osallisuus edellyttää myös riittävää tiedon saantia oppilaitoksen ja opiskeluhoollon toiminnasta sekä opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksista.

Käytettävissä on runsaasti osallisuutta tukevia toimintatapoja, esimerkiksi erilaiset vertaistoiminnan muodot ja palautteiden kysyminen. Opiskelijoiden osallisuutta voidaan seurata useiden tiedonkeruiden kuten Kouluterveyskyselyn ja TEA-viisarin avulla.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä sopii opiskelijoiden osallisuuden edistämisestä oppilaitoksessa.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Minkälaista vertaistoimintaa eli opiskelijoiden toisille opiskelijoille järjestää toimintaa oppilaitoksessa on (vertaissovittelu-, kummiluokka-, tukioppilas-, välituntivastaavatoiminta ym.)?
- Miten tuetaan opiskelijoiden osallistumista
  - oppilaitoksen eri toimintojen suunnitteluun ja kehittämiseen (opetussuunnitelmat, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy, tilat ja piha, ruokailu, järjestyssäännöt ym.)?
  - opiskeluhoollon suunnitteluun, kehittämiseen ja toteuttamiseen (esim. opiskeluhoollon palvelujen järjestäminen)?
- Miten varmistetaan opiskelijoiden tiedon saanti opiskeluhoollon kokonaisuudesta?
- Miten opiskelijoilta kerätään palautetta opiskeluhoollon toimivuudesta, opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksista ja kohtaamisesta?
- Minkälaista yhteistyötä tehdään oppilas- tai opiskelijakunnan kanssa?

5.2.7 Huoltajien osallisuuden edistäminen

Opiskelijoiden hyvinvoinnin tukeminen ei onnistu ilman tiivistä yhteistyötä huoltajien kanssa. Yhteistyön avulla voidaan tukea huoltajia heidän kasvatustehtäväänsä sekä lapsen ja nuoren hyvinvoinnin vahvistamisessa.

Huoltajien osallisuus on sisällöllisesti erilaista eri koulutusasteilla. Perusopetuksessa huoltajat voivat olla monella tavalla mukana vahvistamassa hyvinvointia myös luokan ja oppilaitoksen tasoilla. Luokan tasolla tehtävä yhteistyö tutustuttaa huoltajat luokan opettajaan, lapsiin ja toisiin huoltajiin. Se vahvistaa luokan yhteisöllisyyttä ja sosiaalisia suhteita sekä tarjoaa huoltajille vertaistukea ja opettajalle huoltajien tuen luokan asioiden hoitamisessa. Oppilaitoksessa voi toimia vanhempainyhdistys tai muu vanhempainryhmä. Huoltajat toimivat koko oppilaitosyhteisön ja sen kaikkien lasten hyväksi. Vanhempaintoiminta on monenlaista yhteistä tekemistä tapahtumien järjestämisestä vaikuttamistoimintaan. (Suomen Vanhempainliitto 2014.)

Opiskeluhoollon toteuttaminen yhteistyössä huoltajien kanssa on lakisääteinen velvoite. Huoltajien osallisuuden lisääminen etenkin esi- ja perusopetuksessa on lä-

hivuosien tärkeä tehtävä. Huoltajien osallisuuden tukeminen ja sopivien yhteistyömuotojen kehittäminen on tärkeää myös toisen asteen oppilaitoksissa, vaikka osa opiskelijoista on jo saavuttanut täysi-ikäisyyden ja osa muuttanut pois kotoa.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhooltoryhmä sopii, miten varmistetaan huoltajien osallisuuden toteutuminen yhteisöllisessä opiskeluhollossa.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten huoltajien ja opettajan/luokanvalvojan/ryhmäohjaajan tapaamiset toteutetaan?
- Miten opettaja ja opiskeluholllon muu henkilöstö on huoltajien tavoitettavissa?
- Miten usein ja minkälaisia vanhempainiltoja järjestetään? Miten huoltajien toiveet ja tarpeet kootaan ja otetaan huomioon vanhempainiltojen järjestämisessä ja toteuttamisessa?
- Milloin opiskeluholllosta tai oppilaitoksesta otetaan yhteyttä huoltajiin?
- Miten huoltajat voivat osallistua opiskeluholllon suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin?
- Miten ja mistä huoltajat voivat saada tietoa opiskeluholllosta ja osallistumismahdollisuuksistaan?
- Mitä tietoa huoltajat saavat opiskeluholllon kehittämistyön tueksi (esim. Kouluterveyskysely, kiusaamiskyselyt, terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastukset) ja miten tieto huoltajille välitetään?
- Miten vanhempainyhdistystoiminnalla (tai muulla vanhempainoiminnalla) tuetaan yhteisöllistä opiskeluhoolltoa?
- Miten huoltajia kannustetaan osallistumaan oppilaitoksen yhteisölliseen opiskeluhoolltotyöhön?
- Miten huoltajilta kootaan palautetta opiskeluholllon toimivuudesta ja omista vaikutusmahdollisuuksistaan?

5.2.8 Opiskeluhuollon yhteistoiminta oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen kanssa

Opiskeluhuolto on osa laajempaa koulu- ja opiskeluikäisten palvelukokonaisuutta, ja siksi se on tarkoituksenmukaista verkostoida osaksi (kunnan) koulu- ja opiskeluikäisten palvelukokonaisuuksia. Näin voidaan rakentaa toimivia yhteistyökumppanuuksia esimerkiksi nuorisotoimen, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja erikoissairaanhoidon sekä järjestöjen kanssa ja muodostaa kattavimmat ja yhtenäisemmät palvelut. Esiopetuksessa yhteistyötä tehdään lastenneuvolan ja varhaiskasvatuksen kanssa. Yhteistyö erikoissairaanhoidon kanssa mahdollistaa esimerkiksi lasten- ja nuorisopsykiatrian konsultaatiot myös yhteisöllisen opiskeluhuollon tarpeisiin. Tällöin voidaan tarvittava yhteisöllinen ja yksilökohtainen tuki järjestää oppilaitoksessa (ks. luku 6.2.3). Järjestöt, seurakunnat ja urheiluseurat ovat tärkeitä toimijoita lasten ja nuorten elinpiirissä. Hyvällä suunnittelulla ja koordinaatiolla voidaan myös näiden tahojen toimintaa hyödyntää yhteisöllisen opiskeluhuollon työssä. Yhteisöllisen opiskeluhuollon kokonaisuudessa tehdään eri osa-alueilla yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Esimerkiksi turvallisuuteen sekä kriisi-, uhka- ja vaaratilanteisiin varautumiseen liittyvissä asioissa yhteistyökumppaneina ovat palo-, pelastus- ja poliisitoimi.

Yhteiset koulutustilaisuudet lisäävät toimijoiden näkemystä yhteisistä tavoiteista ja yhteisestä tehtävästä. Opiskeluhuollon ohjausryhmä linjaa periaatteet, joiden mukaan tehdään yhteistyötä oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen kanssa (ks. luku 4.2.2).

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhuoltoryhmä sopii tavoista, joilla varmistetaan toimivat yhteisöllisen opiskeluhuollon yhteistyökäytännöt oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen kanssa.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten yhteistyö konkreettisesti käynnistetään ja toteutetaan yhteisöllisen opiskeluhuollon osalta?
- Miten yhteistyökäytäntöjen toimivuutta arvioidaan ja kehitetään yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa?

Yksilökohtainen
opiskeluhoito

Opiskeluhooltolaissa yksilökohtaisella opiskeluhoollolla tarkoitetaan yksittäiselle opiskelijalle annettavia koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja, opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalveluja sekä monialaista yksilökohtaista opiskeluhoiltoa. Opettajat ja muu koulun henkilöstö osallistuvat monialaiseen yksilökohtaiseen opiskeluhoiltotyöhön yhdessä opiskeluhoiltopalvelujen henkilöstön kanssa. Opettajat tunnistavat opiskelijan tuen tarpeita ja heidän näkökulmaansa tarvitaan myös tilanteen tarkemmassa selvittelyssä sekä tuen suunnittelussa ja järjestämisessä.

6.1 Yksilökohtaisen opiskeluhoollon järjestäminen

Yksilökohtaisesta opiskeluhoollosta sekä sen järjestämisestä on säädetty opiskeluhoiltolaissa. Oppilaitoksessa tulee varmistaa, että kaikki yksilökohtaiseen opiskeluhoiltotyöhön osallistuvat tuntevat riittävän hyvin toimintaa ohjaavan lainsäädännön ja opiskeluhoiltosuunnitelmaan kirjatun yksilökohtaisen opiskeluhoiltotyön sisällön. Kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, paikalliset opetus-suunnitelmat sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon toimintaohjelmat ohjaavat oppilaitoskohtaisia työ- ja toimintatapoja. Yksilökohtaisessa opiskeluhoiltotyössä tarvitaan sopimista yhteisistä menettelytavoista.

Keskeiset yksilökohtaisen opiskeluhoiltotyön sisältöalueet ovat:

- opiskeluhoollon palvelut
- monialainen yksilökohtainen opiskeluhoilto eli asiantuntijaryhmä
- opiskelijan itsenäinen asema opiskeluhoollon asiakkaana
- yksilökohtaisen opiskeluhoiltotyön kirjaaminen
- salassa pidettävien tietojen luovutus yksilökohtaisessa opiskeluhoiltotyössä
- konsultaatiot yksilökohtaisessa työssä
- oppimisen tuki ja yksilökohtainen opiskeluhoilto.

6.1.1 Opiskeluhuollon palvelut

Opiskeluhuollon kuraattorin, psykologin, terveydenhoitajan ja lääkärin toimenkuvat sisältävät sekä yhteisöllistä että yksilökohtaista opiskeluhoitotyötä. Yhteisöllisen opiskeluhuollon sisältöä ja toteuttamista kuvataan luvussa 5.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon yksilökohtaisiin tehtäviin sisältyvät opiskelijan terveydentilan seuraaminen terveystarkastuksissa sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen terveystarkastuksissa ja ohjauksen keinoin. Myös ehkäisevä suun terveydenhuolto sisältyy tehtäviin. Terveydenhoitajan vastaanotolle tulee tarvittaessa päästä ilman ajanvarausta ja opiskeluterveydenhuoltoon tulee arkipäivinä virka-aikaan saada välittömästi yhteys (oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 17 §). Erityisen tuen tarve pyritään tunnistamaan varhain ja tarvittava tuki sekä siihen liittyvät lisäkaynnit järjestämään nopeasti.

Lisäksi koulu- ja opiskeluterveydenhuollon yksilökohtaisiin tehtäviin sisältyvät:

Kouluterveydenhuollossa

- vanhempien kasvatustehtävän tukeminen (voidaan toteuttaa osin myös yhteisöllisin keinoin)
- opiskelijan terveydentilan toteamista varten tarpeelliset erikoislääkärin tutkimukset.

Opiskeluterveydenhuollossa

- sairaanhoitopalvelut
- mielenterveys- ja päihdepalvelut
- seksuaaliterveyspalvelut.

Esikoululaisen ehkäisevän terveydenhuollon palvelut järjestetään lastenneuvolasta (terveydenhuoltolaki 1326/2010; VNA 338/2011).

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon määräaikaisten terveystarkastusten kautta kaikki opiskelijat tulevat yksilökohtaisen opiskeluhoollon asiakkuuteen. Kouluterveydenhuollossa järjestetään määräaikainen terveystarkastus jokaisella vuosiluokalla. Luokilla 1, 5 ja 8 on laaja terveystarkastus, joihin kutsutaan mukaan myös vanhemmat. Niiden toteuttamiseen osallistuvat sekä terveydenhoitaja että lääkäri. Laajoissa terveystarkastuksissa selvitetään sekä lapsen tai nuoren että vanhempien ja koko perheen terveyttä ja hyvinvointia. Luokanopettaja tai luokanvalvoja antaa tarkastukseen arvion opiskelijan selviytymisestä ja hyvinvoinnista koulussa. (VNA 338/2011, Hakulinen-Viitanen ym 2012.) Opiskelijan hyvinvointia tarkastellaan koulun, kodin ja vapaa-ajan ympäristöissä. Terveystarkastuksissa vahvistetaan opiskelijan ja perheen voimavaroja ja vahvuuksia. Lisäksi pyritään tunnistamaan varhain mahdollisia tuen tarpeita ja järjestämään tukea. Toisen asteen opinnoissa terveydenhoitaja tekee terveystarkastuksen ensimmäisenä opiskeluvuonna ja lääkäri toisena opiskeluvuonna.

Opiskeluhuollon kuraattorin ja psykologin yksilökohtaisilla palveluilla tuetaan opiskelijoiden oppimista ja hyvinvointia sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia. Kuraattori- ja psykologipalvelujen yksilökohtaisessa asiakkuudessa on tavallisesti vain osa opiskelijoista. Opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti opiskeluhuollon kuraattorin tai psykologin kanssa seitsemän oppilaitoksen työpäivän kuluessa pyynnöstä.

Silloin, kun on kyse erittäin kiireellisestä asiasta, esimerkiksi opiskelijaa kohdanneesta äkillisestä kriisistä, on keskustelun järjestettävä samana tai seuraavana päivänä. Opiskelija voi pyytää keskustelua ja sen kiireellisyyttä voidaan arvioida joko tapaamisessa tai puhelimitse. Myös vanhemman tai muun tahon ottaessa yhteyttä asian kiireellisyys on arvioitava samoin aikarajoin. Keskustelun perusteella päätetään tarvittavista jatkotoimista, esimerkiksi tutkimuksista ja niiden toteuttamisaikataulusta. Kaikki yhteydenotot eivät kuitenkaan edellytä keskusteluajan varaamista, vaan asia voidaan hoitaa myös antamalla tarvittavaa neuvontaa tai ohjausta.

Opiskeluhuollon kuraattori tarjoaa tukea ja ohjausta erityisesti käyttäytymiseen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvissä tilanteissa. Tyypillisiä asiakkuuden aiheita ovat poissaolot, koulunkäynnin laiminlyönti, uhmakkuus ja sääntöjen rikkominen, keskittymisvaikeudet, motivaatio-ongelmat ja väkivaltainen käyttäytyminen. Sosiaalisiin suhteisiin liittyviä syitä ovat kiusaamistilanteet ja kaverisuhdeongelmat. Tulossyynä voi olla myös perheen tilanne kuten lasten huoltoon ja kasvatukseen liittyvät asiat, perheen vakavat ongelmat tai perherakenteen muutos. Asiakastyössä ensimmäisenä tehtävänä on opiskelijan tilanteen kartoitus ja tuen tarpeen arviointi opiskelijan ikä ja kehitystaso huomioiden. (HE 67/2103.)

Opiskeluhuollon psykologin yksilö- ja asiakastyö sisältää lapsen ja nuoren kehitykseen, oppimiseen tai koulunkäyntiin liittyvien kysymysten selvittelyn ja arvioinnin. Tähän kuuluu oppilaan tai opiskelijan tilanteen arviointi toimenpiteineen, joita ovat esimerkiksi neuvottelut oppilaitoksen henkilöstön ja vanhempien kanssa, psykologiset tutkimukset ja lausuntojen laatiminen, tukitoimien ja opetusjärjestelyjen suunnittelu, sekä yhteistyö oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen kanssa. Asiakastyöhön kuuluvat myös oppilaiden ja opiskelijoiden yksilöllinen tuki ja ohjaus tunne-elämän kehitykseen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen tai oppimiseen liittyvissä pulmissa. (HE 67/2013.)

Kaikissa opiskeluhuollon palveluissa opiskelijan tilannetta tarkastellaan kokonaisvaltaisesti sekä yksilö-, perhe- että oppilaitosyhteisötasolla. Yksilökohtaista opiskeluhuoltoa toteutetaan aina yhteistyössä opiskelijoiden, huoltajien ja muiden läheisten kanssa. Tavoitteena on tukea myös opiskelijan perhettä lapsen tai nuoren kehitykseen, vanhemmuuteen tai perheen ongelmatilanteisiin liittyvissä kysymyksissä. Kaikki opiskeluhuollon palvelujen ammattilaiset osallistuvat tarvittaessa myös opintojen nivelvaiheiden yhteistyöhön.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä sopii yksilökohtaisen opiskeluhuollon palveluihin liittyvistä käytänteistä oppilaitoksessa.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten varmistetaan, että käytännöt ovat opiskeluhuollon ohjausryhmän ja opetussuunnitelman linjausten mukaisia?
  - Miten koulu- tai opiskeluterveydenhuollon palvelut käytännössä toteutetaan oppilaitoksessa?
  - Miten psykologi- ja kuraattoripalvelut käytännössä toteutetaan oppilaitoksessa?
  - Miten palvelut järjestetään oppilaitoksessa niin, että ne ovat saatavissa määräjassa?
  - Miten palvelujen piiriin tullaan tai palveluihin ohjataan?
  - Mitkä ovat yksilökohtaisten palvelujen sisällöt ja työnjako koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa sekä kuraattori- ja psykologipalveluissa?
- Mitä yhteistyötä opettajien ja palvelujen henkilöstön kanssa tarvitaan palvelujen järjestämisessä ja asiakaslähtöisessä toteuttamisessa oppilaitoksen sisällä?
  - opettajayhteistyö laajoissa terveystarkastuksissa
  - opettajayhteistyö muissa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveystarkastuksissa
  - opettajayhteistyö kuraattori- ja psykologipalveluissa
- Miten palveluista tiedotetaan opiskelijoille, huoltajille, oppilaitoksen henkilöstölle ja yhteistyökumppaneille?
- Miten palvelujen laatua, käyttöä ja saatavuutta arvioidaan ja seurataan? (Omavalvonta)
- Miten opiskelijoiden ja huoltajien osallisuus turvataan palvelujen toteuttamisessa ja kehittämisessä?

6.1.2 Monialainen yksilökohtainen opiskeluhoolto – asiantuntijaryhmä

Yksilökohtaisessa opiskeluhoollissa tarvitaan myös monialaista yhteistyötä. Joidenkin opiskelijoiden kohdalla tuen tarpeen selvittäminen ja opiskeluhoollon tuen järjestäminen edellyttävät yhteistyötä opiskeluhoollon toimijoiden kesken. Tarpeelliseksi voi tulla myös opiskelijan perheen tai huoltajien tilanteen, kotiolon tai vapaa-ajan asioiden tarkastelu. Opiskelijan asioiden selvittelyssä tulee esiin salassa pidettäviä henkilötietoja, joiden käsittelyyn liittyvät erityissäännökset ohjaavat työn käytännön toteutusta.

Monialaista yksilökohtaista opiskeluhoolltoa toteutetaan asiantuntijaryhmässä, joka kootaan tapauskohtaisesti tilanteen ja tarpeen mukaisesti. Monialaisen asiantuntijaryhmän tehtävänä on tukea lasta ja nuorta ja tarvittaessa hänen perhettään. Ryhmän tehtävänä on yhdessä opiskelijan ja huoltajan kanssa selvittää tuen tarvetta, etsiä sopivia tukimuotoja sekä järjestää tarvittava tuki. Myös perhettä ohjataan tarvittaessa palvelujen piiriin.

Tarkoituksena ei ole, että opiskelijalle ja huoltajalle esitellään valmis ratkaisumalli, vaan tuen saajina ja tukeen oikeutettuina juuri heidän näkemyksiään, toiveitaan, tarpeitaan ja ehdotuksiaan sopiviksi ratkaisuisiksi tai tukimuodoiksi kuullaan ja kunnioitetaan. Tarvittaessa heille esitellään ammattilaisten näkökulmia erilaisista toiminta- ja ratkaisuvaihtoehdoista, mutta päätös siitä, mihin tukitoimiin ryhdytään, jää aina opiskelijalle tai tämän iän ja kehitystason sitä edellyttäessä huoltajalle. On myös tärkeää, että heille annetaan aikaa pohtia ratkaisujaan ja esittää lisäkysymyksiä. Harvoin asian selvittely ja lopullinen ratkaisuehdotus syntyvät yhdessä kokoontumisessa. Tuki voi käytännössä toteutua vain sellaisin muodoin, jotka opiskelija ja tämän läheiset kokevat itselleen sopiviksi ja joihin he motivoituvat.

Opiskelijan ja hänen läheistensä luottamuksen ja yksityiselämän suojaamiseksi monialaisen asiantuntijaryhmän koko on tarkoituksenmukaista pitää suppeana, kuitenkin niin, että kaikki tarvittavat tahot ovat mukana. Pienessä ryhmässä myös turvallinen ilmapiiri ja luottamus saavutetaan helpommin. Tuen tarpeen selvittelyn ja tuen järjestämisen jälkeen asiantuntijaryhmän voi olla tarpeellista kokoontua vielä tilanteen seuraamiseksi ja esimerkiksi arvioimaan järjestetyn tuen riittävyyttä ja hyötyä.

Opiskeluhoollolain mukaisesti opiskeluhoolltoa toteutetaan yhteistyössä opiskelijan ja hänen huoltajiensa kanssa. He ovat myös mukana monialaisen asiantuntijaryhmän kokoontumisissa. Opiskelijan omat toivomukset ja mielipiteet on aina selvitettävä ja otettava huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuisissa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti. Opiskelijan toiveet ja mielipiteet tulevat aidosti huomioiduksi silloin, kun asiaa selvitellään, suunnitellaan ja ratkotaan opiskelijan läsnä ollessa ja häntä kuunnellen. Opiskelijan iästä ja kehitystasosta riippuen myös huoltajien ja mahdollisesti muiden lähivanhempien läsnäolo ja mielipiteiden kuuleminen on tarpeen ryhmän työskentelyssä. Käytännössä tämän edellyttää opiskelijan ja tarvittaessa huoltajan tiivistä osallisuutta kaikissa yksilökohtaisen opiskeluhoollon prosesseissa.

Koska monialainen asiantuntijaryhmä kootaan vain ja juuri opiskelijan ja usein myös hänen läheistensä tueksi ja auttamiseksi, ryhmään voidaan nimetä jäseniä vain opiskelijalta tai huoltajalta tähän tarkoitukseen pyydettyllä suostumuksella. Tämä turvaa luottamuksen ryhmään ja sen toimintaan, mikä on tosiasiallisesti edellytys tehokkaalle auttamiselle.

Ryhmän kokoa se opiskeluhuollon tai oppilaitoksen henkilökunnan edustaja, jolle huoli herää ja jolle asian selvittäminen työtehtävien perusteella kuuluu. Asiantuntijaryhmään voivat kuulua tarpeen mukaan esimerkiksi joitakin seuraavista kyseisen oppilaitoksen opiskeluhuoltoon toteuttavista henkilöistä: terveydenhoitaja, lääkäri, kuraattori, psykologi, opinto-ohjaaja, opettaja, koulunkäyntiavustaja, opiskelijan ryhmäohjaaja tai luokanvalvoja. Monialaisuus tarkoittaa sitä, että ryhmässä on mukana eri alojen ammattilaisia.

Jos asiantuntijaryhmän yksittäiseen kokoukseen kutsutaan opiskelijan läheisiä tai opiskeluhuollon yhteistyötahoja, tähän on saatava opiskelijan tai, ellei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen laillisen edustajansa nimenomainen ja kirjallinen suostumus. Tällaisella ulkopuolisella osallistujalla ei ole asiantuntijaryhmän jäsenen statusta, eikä hänelle, sen paremmin kuin opiskelijalle tai huoltajallekaan, voida antaa suoraa käyttöoikeutta opiskeluhuollon kertomukseen.

Monialainen asiantuntijaryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön, joka huolehtii ryhmän työskentelyn käytännön järjestelyistä, prosessin etenemisestä sekä kirjauksista opiskeluhoitokertomukseen. Asiantuntijaryhmän työskentely ja tapaamiset suunnitellaan siten, että opiskelijoilla ja huoltajilla on mahdollisuus osallistua niihin. Tämä tulee huomioida, kun suunnitellaan yhteisiä toimintakäytäntöjä. Asiantuntijaryhmän työskentelyn ja huoltajien osallistumisen suhteen opiskelija tekee ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itsenäisiä ratkaisuja, kuten muutenkin opiskeluhuollossa.

Asiantuntijaryhmän jäsenet osallistuvat yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen, joten he voivat opiskeluhoitolaain 23 §:n mukaisesti vaihtaa keskenään tähän tehtävään liittyviä välttämättömiä tietoja salassapidon estämättä. Ryhmän jäsenillä on myös oikeus kysyä neuvoa kulloisenkin asian kannalta tärkeäksi kokemaltaan asiantuntijalta tarvittaessa tunnisteellisesti ja paljastaa konsultaation antajalle myös tässä tarkoituksessa välttämättömät salassa pidettävät tiedot. Asiantuntijaryhmän jäsenellä ei opiskeluhoitolaain 14 §:n 3 momentin mukaan ole oikeutta käyttää tässä tehtävässä saamiaan tietoja muuhun kuin opiskeluhoitoon liittyvään tehtävään. Jos asiantuntijaryhmän työhön osallistuu suostumuksen perusteella sosiaali- ja terveydenhuollon (esim. lastensuojelun tai nuorisopsykiatrian) edustaja, nämä tekevät omiin potilas- ja asiakasasiakirjoihinsa merkinnät siten kuin sosiaalihuollon asiakasasiakirjalaisissa ja potilasasiakirja-asetuksessa säädetään. Näitä tietoja käsitellään asiakas- ja potilassuhteessa kuten muitakin asiakas- ja potilastietoja.

Asiantuntijaryhmä työskentelee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. Jokaisesta kokoontumisesta tehdään kirjaukset, jotka muodostavat asiakaskohtaisen jatkuvan opiskeluhoitokertomuksen. Asiantuntijaryhmän kokoontumisista kirjataan

läsnäolijat, käsiteltävä asia, tehdyt selvitykset ja muut asiaan vaikuttavat tiedot, sovitut toimenpiteet sekä miten ja milloin asiaan palataan. Myös mahdolliset konsultaatiot kirjataan. Perustietojen ja ryhmän yhteisten kokoontumisten kirjauksista vastaa ryhmän vastuuhenkilö, mutta myös muut ryhmän jäsenet voivat tehdä kirjauksia. Ryhmän kokoontumiseen osallistuneet opiskeluhuollon palvelujen ammattilaiset tekevät kokoontumisista työnsä kannalta tarpeelliset kirjaukset myös omiin asiakas- ja potilasasiakirjoihinsa. (Ks. luku 6.1.4.)

Jos opiskelija tai huoltajat eivät halua ottaa vastaan opiskeluhollosta tarjottua tukea tai anna suostumustaan asian käsittelyyn asiantuntijaryhmässä, kunnioitetaan tätä päätöstä. Mikäli yksittäisellä opiskeluhuollon toimijalla on hyvä vuoro-vaikutussuhde opiskelijaan ja perheeseen, hän voi jatkaa itsenäisesti työskentelyään heidän kanssaan ja seurata tilannetta. Asiantuntijaryhmän tapaamisen sijaan voidaan silloin esimerkiksi konsultoida muita opiskeluhuollon toimijoita. Jos yhteys opiskelijaan ja perheeseen on katkeamassa kokonaan, tai huoli alaikäisen tilanteesta muutoin sitä edellyttää, on ryhdyttävä tarpeellisiin toimiin lastensuojelun mukaan saamiseksi. Tämä voidaan toteuttaa myös huoltajan tai alaikäisen kanssa yhdessä pyytämällä lastensuojelutarpeen selvittämistä tai sosiaalihuollon tukitoimenpiteitä. Alle 25-vuotiaan nuoren kohdalla etsivä nuorisotyö tarjoaa apua tilanteessa, jossa nuoren opinnot ammatillisessa oppilaitoksessa tai lukiossa ovat jääneet kesken (Nuorisolaki 72/2006).

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä sopii toimintatavoista yksilökohtaisessa monialaisessa opiskeluhollossa eli asiantuntijaryhmän työstä.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten ryhmän kokoaminen käynnistyy?
- Miten opiskelijalle ja huoltajalle annetaan riittävästi tietoa ryhmän kokoamisen tarpeesta sekä ryhmän työskentelyperiaatteista (ml. ryhmän jäsenten oikeus luovuttaa toisilleen salassa pidettäviä tietoja)?
- Miten ryhmän kokoaminen opiskelijan ja/tai huoltajan suostumuksen mukaisesti toteutetaan?
- Miten varmistetaan opiskelijoiden ja huoltajien mahdollisuudet osallistua ryhmän kokouksiin?
- Miten arvioidaan opiskelijan itsenäinen kehitystason mukainen asiakkuus?
- Miten toimitaan pyydettyäessä
  - ryhmään mukaan opiskeluhuollon yhteistyökumppaneita tai opiskelijan läheisiä?
  - neuvoa ryhmän ulkopuolisilta asiantuntijoilta?
- Miten varmistetaan, että opiskelijan ja hänen läheistensä luottamus ryhmän toimintaan saavutetaan ja säilytetään?

6.1.3 Opiskelijan itsenäinen asema opiskeluhuollon asiakkaana

Opiskeluhuoltolain 18 § määrittelee opiskelijan ja hänen laillisen edustajansa aseman opiskeluhuollossa. Opiskeluhuoltoa toteutetaan yhteistyössä opiskelijan ja hänen huoltajansa kanssa. Opiskelijan toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevilla toimenpiteillä ja ratkaisuisilla hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti. Huoltajalla ei ole oikeutta kieltää alaikäistä käyttämästä opiskeluhuollon palveluja.

Opiskelija voi alaikäisenäkin kieltää huoltajaansa osallistumasta häntä koskevan opiskeluhuoltoasian käsittelyyn ja tietojen saantiin. Edellytyksenä on, ettei se ole selvästi opiskelijan edun vastaista. Tilanteessa otetaan huomioon opiskelijan ikä, kehitystaso ja muut henkilökohtaiset ominaisuudet sekä asian laatu. Itsenäinen asiakkuus ei siis riipu suoraan iästä, vaan tulee arvioida tapauskohtaisesti.

Silloinkin, kun opiskelija on jo itse kykenevä tekemään päätöksiä, hänen suostumuksellaan voidaan tehdä yhteistyötä huoltajien kanssa. Huoltajien mukanaolo on usein tärkeä tuki opiskelijalle. Arvio opiskelijan kypsyydestä tarvitaan silloin, kun opiskelija asiaa tiedusteltaessa kieltää yhteistyön huoltajien kanssa. Käytännössä asia on ajankohtainen aina toisen asteen opinnoissa, useimmiten yläluokilla ja joskus jo alakoulussakin.

Arvion opiskelijan kypsyydestä ja siitä, olisiko tietojen ja osallistumisen kieltäminen huoltajalta selvästi vastoin alaikäisen opiskelijan etua, tekee opiskeluhuollon henkilöstöön kuuluva sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö eli käytännössä kuraattori, psykologi, terveydenhoitaja tai lääkäri. Tehty arvio ja sen loppupäätelmä kirjataan kyseisen ammattilaisen asiakas- tai potilaskertomukseen.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhooltoryhmä sopii toimintatavoista koskien opiskelijan itsenäistä asemaa opiskeluhuollon asiakkaana.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten varmistetaan opiskelijan mielipiteiden kuuleminen opiskeluhooltotyössä?
- Miten oppilaitoksessa tarvittaessa arvioidaan alaikäisen kykyä itsenäisiin päätöksiin ja opiskelijan edun toteutumista?
- Miten opiskelijan itsenäiseen asiakkuuteen liittyvistä asioista tiedotetaan opiskelijoille, huoltajille ja koulun henkilöstölle?

6.1.4 Yksilökohtaisen opiskeluhoultotyön kirjaaminen

Yksilökohtaisesta opiskeluhoultotyöstä tehdään kirjaukset, jotka kattavat tarpeelliset opiskeluhoillon järjestämiseen ja toteuttamiseen tarvittavat tiedot. Näistä asiakirjoista muodostuu useita eri rekistereitä. Opiskeluhoiltoa koskevat rekisterit ovat aina erillisiä oppilaitoksen opetuksen tai koulutuksen järjestämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä rekistereistä.

Potilasrekisteri

Terveydenhuollon ammattihenkilöt kirjaavat kaikki opiskelijoiden yksilötapaamiset potilaskertomuksiin, jotka tallennetaan potilasrekisteriin. Potilasasiakirjoista säädetään potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 12 §:ssä (785/1992, potilaslaki) sekä sen nojalla annetussa sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa potilasasiakirjoista (798/2009, potilasasiakirja-asetus). Sähköisesti tallennettuja potilasasiakirjoja koskee myös laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (159/2007, asiakastietolaki).

Terveydenhuollon ammattilaisille laadittu opas potilasasiakirjojen laatimisesta ja käsittelystä (STM 2012:4) ohjeistaa tekemään asiakkaan *potilaskertomukseen* merkinnät potilaan taudinmäärityksen tai hoidon kannalta merkittävästä puhelinneuvottelusta, muusta vastaavasta konsultaatiosta ja hoitoneuvottelusta. Merkinnöistä on käytävä ilmi konsultaation tai neuvottelun ajankohta, asian käsittelyyn osallistuneet henkilöt sekä tehdyt hoitoratkaisut ja niiden toteuttamissuunnitelma. Jos konsultaation antaja voi tunnistaa potilaan, myös hänen on tehtävä oman toimintayksikkönsä potilasasiakirjoihin merkinnät antamastaan konsultaatiovastauksesta, tai hänelle on jätävä antamansa vastauksen tiedot muulla tavoin. Näitä periaatteita noudatetaan myös opiskeluhoillon palvelujen potilaskertomuksissa rinnastaen asiantuntijaryhmän kokous hoitoneuvotteluun.

Opiskeluhoillon kuraattorin asiakasrekisteri

Opiskeluhoillon kuraattorit kirjaavat yksilötapaamisissa kertyvät asiakastiedot *opiskeluhoillon kuraattorin asiakaskertomukseen*, joka on luonteeltaan sosiaalihuollon asiakasasiakirja ja joka tallennetaan opiskeluhoillon kuraattorin asiakasrekisteriin. Näitä sääntelee 1.4.2015 voimaan tullut laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (254/2015, asiakasasiakirjalaki), jossa säädetään muun muassa kirjaamisvelvoitteista sekä sosiaalihuollon asiakaskertomusten tietosisällöistä ja sähköisten asiakirjojen tietorakenteista. Kun opiskeluhoillon kuraattori tekee opiskelijan asiassa yhteistyötä, hänen on kirjattava asiakaskertomuksen selvitys tapahtumasta ja tieto siitä, ketkä ovat osallistuneet asian käsittelyyn. Laissa on säännökset myös siitä, miten asiakastiedot kirjataan organisaatioiden välisessä monialaisessa yhteistyössä. Sosiaalihuollon asiakastietoja koskevista salassapitovelvoitteista sekä oikeudesta poiketa niistä säädetään puolestaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000, asiakaslaki). Sähköisesti tallennettavia asiakasasiakirjoja koskee lisäksi edellä mainittu asiakastietolaki.

Opiskeluhooltorekisteri

Monialainen yksilökohtainen opiskeluhooltotyö eli monialaisissa asiantuntijaryhmissä tehtävä työ kirjataan *opiskeluhooltokertomukseen*. Tämä koskee sekä opiskeluhoollon tarpeeseen liittyviä selvittelyjä että suunniteltujen ja sovittujen opiskeluhoollon tukitoimien toteuttamista ja tilanteen seuraamista. Kirjausvastuu ryhmän toiminnan kannalta välttämättömistä opiskelijaa koskevista tiedoista sekä ryhmän kokoontumiseen liittyvistä tiedoista on asiantuntijaryhmän vastuuhenkilöllä. Kuitenkin myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet voivat tehdä kirjauksia, ja se on myös suotavaa. Niiden avulla asiantuntijaryhmän jäsenet voivat varmistaa sen, että myös kokoontumisten välillä kertyvä, ryhmän toiminnan ja opiskelijan tuen kannalta tärkeä tieto tallentuu opiskeluhooltokertomukseen ja välittyy ryhmän muille jäsenille. Tällaiset tiedot voivat koskea esimerkiksi opiskelijan tai hooltajan kanssa käytyjä puheluja tai kahdenkeskisiä keskusteluja tai yksilötapaamisia.

Opiskeluhooltokertomus laaditaan opiskelijakohtaisesti jatkuvaan aikajärjestyksessä etenevään muotoon. Tarkoituksena on turvata, että opiskeluhoollon tarpeen selvitysprosessi ja sen pohjalta toteutetut toimenpiteet sekä niiden perusteet tulevat asianmukaisesti dokumentoiduiksi. Näin opiskeluhoollon kulloinkin tilannearvio ja sen pohjalta tehdyt suunnitelmat ja toimenpiteet voidaan perustaa loogisesti kaikkiin tarpeellisiin ja saatavilla oleviin asiantietoihin. Tiedot ovat myös jatkossa käytettävissä varmemmin, riippumatta työntekijävaihdoksista, lomista tai sairaustapauksista. Lisäksi kaikkien osapuolten, erityisesti opiskelijan mutta myös työntekijöiden, oikeusturvan kannalta on välttämätöntä, että tiedot säilyvät tallennettuina ja muuttumattomina myös mahdollisten tulevaisuudessa toteutettavien selvitysten ja toimenpiteiden pohjaksi.

Opiskeluhooltokertomukseen kirjataan luonnollisesti opiskelijan nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä alaikäisen tai muuten vajaavaltaisen opiskelijan hooltajan nimi sekä yhteystiedot. Samoin merkitään jokaisesta kirjauksesta erikseen kirjauksen tekijä sekä hänen ammatti- tai virka-asemansa ja kirjauksen päivämäärä.

Opiskeluhooltokertomukseen kirjataan:

- moniammatillinen yksilökohtaisen opiskeluhooltotyön käynnistämisen syy
- asian vireillepanija eli huolen havainnut henkilö, joka on ollut aloitteellinen asiantuntijaryhmän kokoamisessa
- tiedot asian käsittelystä asiantuntijaryhmän kokouksessa, kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän virka-asemansa
- opiskelijan tilanteen selvittämisen ja seurannan aikana toteutetut toimenpiteet, esimerkiksi tehdyt lääketieteelliset tai psykologiset tutkimukset tai yhteistyö eri tahojen kanssa sekä aiemmat ja nykyiset tukitoimet, myös niiden tulokset tai vaikutukset opiskelijan tilanteeseen
- asiantuntijaryhmän kokouksessa sovitut eteneminen ja toimenpiteet, niiden toteuttamissuunnitelma sekä toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot.

Monialaisen asiantuntijaryhmän ensimmäisen tapaamisen kohdalla kirjataan aina asiakkuuden aihe ja asian vireillepanija, mutta seuraavissa tapaamisissa jatketaan suoraan edellisen kirjauksen tiedoista ja kirjataan vain se, keitä uudessa tapaamisessa on ollut läsnä ja mitä uutta on tehty ja todettu seurannassa edellisen tapaamisen jälkeen.

Asiantuntijaryhmän kokoaminen ja työskentely perustuvat opiskelijan tai hänen ikä- ja kehitystasostaan riippuen huoltajan suostumukseen. Saadut suostumukset on hyvä kirjata opiskeluhoitokertomukseen sen lisäksi, että alkuperäiset kirjalliset suostumukset arkistoidaan.

Opiskeluhoitokertomukset tallennetaan opiskeluhoitokisteriin. Sen rekisterinpitäjä on koulutuksen järjestäjä, joka vastaa myös siitä, että opiskeluhoitokertomukseen tehdyt kirjatukset ovat henkilötietolain mukaisia ja siitä, että rekisterissä olevia tietoja käsitellään lain edellyttämien tavoin. Myös tietojen katselu on niiden käsittelyä.

Tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä opiskelijaa taikka muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä. Jos opiskeluhoitokisteristä luovutetaan tietoa sivulliselle, on aina kirjattava mitä tietoja ja kenelle sivulliselle on annettu sekä se, millä perusteella tietojen luovutus on tapahtunut. Kirjallisesta tietopyynnöstä on ilmevä paitsi pyydetyn tiedon käyttötarkoitus ja perustelu, myös säännös, johon oikeus saada tieto perustuu. Vaihtoehtoisesti siihen on liitettävä opiskelijan tai, ellei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen laillisen edustajansa suostumus, joka on varminta pyytää kirjallisena.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä sopii yksilökohtaisen opiskeluhoitotyön kirjaamiskäytännöistä.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten huolehditaan siitä, että opiskeluhoitoon osallistuva henkilöstö tuntee henkilötietoja koskevan lainsäädännön?
- Miten varmistetaan, että
  - opiskeluhoitokertomukseen sekä opiskeluhoillon muihin asiakaskertomuksiin tehdään lain edellyttämät asianmukaiset kirjatukset?
  - opiskeluhoitokertomukseen on pääsy vain asiantuntijaryhmään nimetyillä aktiivijäsenillä?
  - opiskeluhoitokertomukseen kirjattuja ja asiantuntijaryhmässä saatuja tietoja käytetään vain opiskelijan ja hänen läheistensä tukemiseen, ellei laista muuta johdu?
- Miten opiskelijoille ja huoltajille tiedotetaan kirjaamiskäytännöistä ja muodostuvista rekistereistä sekä heille kuuluvasta tarkastusoikeudesta?

6.1.5 Salassa pidettävien tietojen luovutus yksilökohtaisessa opiskeluhoitotyössä

Yksilökohtaisessa opiskeluhoitossa käsitellään opiskelijaa ja hänen läheisiään koskevia salassa pidettäviä tietoja. Opiskeluhoitossa palveluissa tallennettavat sosiaalihuollon asiakastiedot ja terveydenhuollon potilastiedot ovat arkaluonteisia henkilötietoja, jotka kuuluvat yksityiselämän suojan ydinalueeseen. Henkilötietolain (523/1999) mukaan niitä koskee käsittelykielto, mistä poikkeuksena käsittely on sallittua sosiaali- ja terveydenhuollon omassa toiminnassa. Yleisemminkin henkilötietoja on sallittua käsitellä vain rekisterinpitäjän omassa toiminnassa ja vain sellaisessa käyttötarkoituksessa, jossa ne on saatu ja tallennettu.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, julkisuuslaki) 24 §:ssä on lueteltu sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opiskeluhoitossa tietojen lisäksi suuri määrä muita yksityiselämän suojan piiriin kuuluvia tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä riippumatta siitä, minkä viranomaisen asiakirjoihin niitä sisältyy. Kaikkia opiskeluhoitossa rekistereitä koskevat lisäksi erityislakeihin sisältyvät salassapitosäännökset.

Julkisuuslain mukaisia salassapitovelvoitteita ovat asiakirjasalaisuus, vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto. Hyväksikäyttökielto merkitsee, ettei salassa pidettävää tietoa saa käyttää hyväksi omaksi tai toisen hyödyksi tai toisen henkilön vahingoksi muussa kuin siinä tarkoituksessa, jossa tieto on saatu. Käytännössä salassa pidettävän tiedon voi antaa sivulliselle monin eri tavoin: kirjallisena, sähköisesti, suullisesti tai vaikkapa elein tai ilmein ilmaistuna - ja siten rikkoa salassapitovelvoitteensa, ellei tiedon luovuttamiselle ole oikeusperustetta.

Kun opiskeluhoitoa toteutetaan monialaisesti ja monen viranomaisen kesken, on toiminnan edellytys, että salassa pidettäviäkin tietoja voidaan käsitellä yhdessä. Julkisuuslakiin ja erityislakeihin sisältyy lukuisia säännöksiä, joiden nojalla tämä on mahdollista - ja joskus pakollistakin. Keskeisistä viranomaistietojen luovutusperusteista säädetään julkisuuslain 26 §:ssä. Sen mukaan salassa pidettävän tiedon saa antaa sivulliselle, jos luovutus perustuu lakiin tai sen henkilön suostumukseen, jonka suojaksi salassapitovelvoite on säädetty. Lisäksi toimeksiantotehtävän antaja - esimerkiksi konsultaatioapua tai lausuntoa pyytävä - saa luovuttaa tehtävän hoitamiseksi välttämättömät salassa pidettävät tiedot lausunnon tai konsultaation antajalle.

Jos laissa säädetään oikeudesta tai velvollisuudesta luovuttaa salassa pidettävä tieto, ei suostumusta ole perusteltua kysyä lainkaan. Opiskeluhoitossa keskeistä on säilyttää asiakkaan luottamus. Sen menettää varmasti, jos asiakas kieltää luovutuksen, mutta tieto silti luovutetaan lain nojalla. Luottamuksen säilyttämiseksi on perusteltua informoida asiakasta luovutuksesta ja tarvittaessa sen lakiperusteesta - mahdollisuuksien mukaan etukäteen.

Lainsäädäntö tietojen luovutuksen perusteena

Keskeisiä säännöksiä, joiden nojalla tietoja voidaan opiskeluhooltotyössä luovuttaa ilman suostumusta, sisältyy opiskeluhooltolakiin, potilaslakiin, sosiaalihuollon asiakaslakiin, perusopetuslakiin, lukiolakiin ja ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin sekä lastensuojelulakiin.

Opiskeluhooltolain mukaan monialaisen asiantuntijaryhmän laatimat opiskeluhooltokertomukset ja muut opiskeluhooltorekisteriin tallennetut tiedot ovat salassa pidettäviä julkisuuslain 24 §:n mukaisesti. Niistä voidaan antaa tieto sivulliselle (muulle kuin asiantuntijaryhmän jäsenelle) vain, jos luovutus perustuu lakiin taikka opiskelijan tai tämän laillisen edustajan kirjalliseen, yksilöityyn suostumukseen.

Kun oppilaitoksen tai opiskeluhoollon työntekijä ottaa opiskeluhooltolain 16 §:n mukaisesti yhteyttä kuraattoriin tai psykologiin arvioituaan opiskelijan tarvitsevan tämän palveluita, on hänen annettava tiedossaan olevat, tuen tarpeen arvioimiseen tarvittavat tiedot. Lain 23 §:n mukaan opiskelijan yksilökohtaisen opiskeluhoollon järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuvilla on oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä opiskeluhoollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen opiskeluhoollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi.

Monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenillä on ryhmän perustamisen jälkeen oikeus ilmaista vapaasti toisilleen opiskeluhoollon toteuttamiseksi välttämättömiä tietoja salassapitovelvoitteiden estämättä. Heillä on myös oikeus luovuttaa välttämättömiä tietoja muille yksilökohtaisen opiskeluhoollon järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuville, kuten esimerkiksi oppilaitoksen rehtorille tai muille esimiehille tila- ja työaikajärjestelyitä varten. Lisäksi monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenet saavat pyytää konsultaatiota tarpeelliseksi katsomaltaan ulkopuolisilta asiantuntijoilta ja luovuttaa näille konsultaatiotehtävässä tarvittavat tiedot.

Perusopetuslain 40 §:n mukaan opiskeluhooltotyöhön osallistuvilla on oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilaan opettajalle ja rehtorille opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot. Tähän pohjautuen esimerkiksi opettaja voi konsultoida vapaasti opiskeluhoollon palvelujen henkilöstöä silloin, kun huolenaihe vaikuttaa opiskelijan oppimiseen ja koulunkäyntiin. Näihin vaikuttaa esimerkiksi oppilaan käyttäytyminen ja toiminta oppilasryhmässä. Lisäksi perusopetuslain 41 §:n velvoittaa sekä yksityiset että julkiset sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajat luovuttamaan opetuksen järjestäjälle sellaiset salassa pidettävätkin tiedot, jotka ovat välttämättömiä oppilaan opetuksen järjestämiseksi. Oppimisen tukea (tehostettu ja erityinen tuki) järjestettäessä on perusopetuslaissa velvoite moniammatilliseen yhteistyöhön opiskeluhoollon ammattihenkilöiden kanssa (16 ja 17 §). Tämä yhteistyövelvoite voidaan hoitaa konsultoimalla opiskeluhoollon palvelujen henkilöstöä.

Suostumus tietojen luovutuksen perusteena

Jos opiskeluhuollossa toimiva ammattihenkilö arvioi, että opiskelijan asian hoitamiseksi häntä koskevia salassa pidettäviä tietoja olisi tarpeen saada tai luovuttaa tilanteessa, jossa se ei suoraan lain nojalla ole mahdollista, suostumus tähän pyydetään ensisijaisesti opiskelijalta itseltään. Ellei hän ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykene itse arvioimaan suostumuksen merkitystä, sen voi antaa hänen puolestaan huoltaja tai muu laillinen edustaja.

Suostumuksen on oltava tietoinen, informoitu ja vapaaehtoinen. Siinä on yksilöittävä riittävästi mitä tietoja, missä tarkoituksessa, keneltä/kenelle ja milloin ollaan pyytämässä/luovuttamassa. Siten tulevaisuuteen suuntautuvat laajat suostumukset tietojen luovutukseen, esimerkiksi koko kouluajalle annettu suostumus luovuttaa mitä tahansa tietoa tai kenelle tahansa tarvittaessa, eivät ole juridisesti päteviä.

Jos kyse on potilastiedoista tai monialaisen asiantuntijaryhmän tehtävissä saaduista taikka opiskeluhuoltorekisteriin tallennetuista tiedoista, suostumuksen on oltava yksilöity ja kirjallinen. Kuraattorin tietojen luovuttamiseen riittää yksilöity, nimenomainen ja asiakaskertomukseen kirjattu suullinenkin suostumus.

Erityinen luonne on monialaisen asiantuntijaryhmän perustamiseen annettavalla suostumuksella. Sitä pyydetessä on opiskelijalle ja huoltajalle selkeästi kerrottava, että asiantuntijaryhmän jäsenillä on lain mukaan oikeus ilmaista toisilleen salassa pidettäviä tietoja, luovuttaa niitä ryhmän toiminnan järjestämisestä ja toteuttamisesta vastaaville sekä asiantuntijoita konsultoidessaan.

Tietojen luovutukseen liittyvät pyynnöt ja kirjaukset

Kun joku pyytää opiskeluhuollon rekistereihin tallennettuja tietoja, on luovutuspyyntö syytä vaatia etukäteen kirjallisena ja perusteltuna. Pyyntöstä on ilmentävä säännös, johon luovutus perustuu tai asiakkaan kirjallinen suostumus sekä riittävä tilanteen ja tiedontarpeen kuvaus. Näin tietojen luovuttaja voi varmistua siitä, että luovutus on lainmukainen ja arvioida, mitä tietoja pyytäjä tarvitsee ja on oikeutettu saamaan. Kiireellisessä tilanteessa asian laatu saattaa edellyttää joustavuutta.

Tietojen luovutuksesta tehdään asianomaisten säännösten mukaiset kirjatukset siihen opiskeluhuollon rekisteriin, josta tiedot luovutetaan. *Potilasasiakirjamerkinnöistä* on potilasasiakirja-asetuksen mukaan ilmentävä, milloin, mitä tietoja ja kenelle on luovutettu, kuka tiedot on luovuttanut sekä onko luovutus perustunut lakiin vai kirjalliseen, suulliseen tai asiayhteydestä ilmenevään suostumukseen. Myös tiedosta, että potilas on kieltänyt luovutuksen, on tehtävä merkintä. *Kuraattorin asiakasasiakirjoihin* kirjataan asiakasasiakirjalain mukaan, mitä tietoja, kenelle, milloin ja mihin käyttötarkoitukseen on luovutettu, kuka tiedot on luovuttanut, sekä luovutuksen perusteena oleva säännös tai suostumusta koskevat tiedot. Jos opiskeluhuoltokertomukseen sisältyviä tietoja annetaan sivulliselle, on kertomukseen *opiskeluhuoltolain* mukaan merkittävä, millä perusteella ja mitä tietoja on luovutettu sekä kenelle sivulliselle.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä sopii tiedon luovutukseen liittyvistä käytännöistä yksilökohtaisessa opiskeluhoitotyössä.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten oppilaitoksessa huolehditaan siitä, että henkilöstö tuntee tietojen luovutuksiin liittyvän lainsäädännön?
- Miten varmistetaan, että
  - tietojen luovutuksiin liittyvät käytänteet pysyvät yhtenäisinä oppilaitoksessa?
  - opiskeluhoitokisterin vastuuhenkilöllä on ammatilliset valmiudet arvioida, mitä rekisteritietojen luovutusta pyytävällä taholla on tehtävänsä perusteella tarpeen ja oikeus saada?
- Miten tietojen asianmukaisia ja riittäviä luovutuksia tuetaan?
- Mitä suostumuslomakkeita käytetään?
- Miten huolehditaan siitä, että opiskelijat ja huoltajat ovat tietoisia oppilaitoksen tietojen luovutuksiin liittyvistä käytännöistä ja omista oikeuksistaan?

6.1.6 Konsultaatiot yksilökohtaisessa työssä

Eri opiskeluhoillon toimijoiden keskinäiset konsultaatiot ovat toimiva työmuoto oppilaitoksen arjessa. Konsultaatioiden tulee kuitenkin tapahtua lainmukaisesti tietosuojan ja yksityiselämän suojan turvaavin tavoin sekä siten, etteivät ne tarpeettomasti horjuta opiskelijan tai hänen läheistensä luottamusta. Konsultaatiot voi toteuttaa anonymieinä konsultaatioina tai tunnisteellisesti lain nojalla taikka opiskelijan tai hänen laillisen edustajansa suostumuksella.

Anonyymi konsultaatio on aina sallittua. Siinä kysytään asiantuntijan neuvoa opiskelijan asiassa paljastamatta hänen henkilöllisyyttään. Tämä konsultaatiomuoto sopii kuitenkin vain harvoin tilanteisiin, koska oppilaitosyhteisössä on hyvin suuri todennäköisyys sille, että konsultaation antaja tunnistaa asiayhteydestä opiskelijan, jota konsultaatio koskee. Salassapitovelvoitteet edellyttävät, ettei henkilön yhdistettävissä olevia, salassa pidettäviä tietoja paljasteta sivullisille ilman laissa säädettyä perustetta tai asianomaisen suostumusta.

Lakiin perustuva konsultaatio antaa mahdollisuuden pyytää neuvoa ilman opiskelijan tai hänen laillisen edustajansa suostumusta. Opiskeluhoollissa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä koskevat paitsi opiskelijahuoltolain ja perusopetuslain kaikille yhteiset säännökset, myös alan erityissäännökset.

Opiskeluhooltolaisissa on useita konsultaation mahdollistavia säännöksiä. Yksilökohtaisen monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenillä on oikeus konsultoida tarpeelliseksi katsomiaan asiantuntijoita ja myös toisiaan. Sen lisäksi *opiskeluhooltolain* 23 §:n 2 momentin mukaan niillä, jotka osallistuvat opiskelijan yksilökohtaisen opiskeluhoollon järjestämiseen ja toteuttamiseen, on oikeus salassapitovelvollisuuden estämättä saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen *tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen opiskelijahuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi*. Säännös mahdollistaa paitsi eri ammattiryhmien edustajien kahdenkeskiset konsultaatiot, myös sen, että opiskeluhoollon eri tehtäviin osallistuvat voivat yhdessä selvittää, onko heillä yhteinen huoli jostakusta opiskelijasta. Tällöin voidaan sopia, kuka ottaa vastuun asian puheeksi ottamisesta opiskelijan kanssa ja mitä opiskelijalle voitaisiin tarjota tueksi.

Perusopetuslain 40 §:ssä säädetään, että oppilashuoltotyöhön osallistuvilla on oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilaan opettajalle, rehtorille ja perusopetuksesta vastaavalle viranomaiselle tiedot, jotka ovat välttämättömiä oppilaan *opetuksen asianmukaiseksi järjestämiseksi*. Säännös mahdollistaa tunnistusteelliset konsultaatiot, jotka liittyvät oppilaan opetuksen järjestämiseen.

Terveydenhuollon ammattihenkilöllä on oikeus perustellusta syystä konsultoida tarpeelliseksi katsomaansa asiantuntijaa toteuttamansa hoidon ja tutkimusten tueksi *potilaslain* 13 §:n 2 momentin perusteella. Potilasasiakirjaoppaassa otetun tulkinnan mukaan konsultaatiota antava osapuoli ei ole hoitoon nähden sivullinen vaan osallistuu ammatillisella panoksellaan siihen, joten hänelle voidaan suostumusta pyytämättä antaa sellaiset potilastiedot, joita konsultaation toteuttamiseksi tarvitaan. Sen sijaan konsultaatiota antavalla terveydenhuollon ammattihenkilöllä ei ole oikeutta ilman potilaan kirjallista suostumusta ilmaista konsultaatiota pyytävälle sellaisia potilastietoja, jotka eivät jo ole tai jatkohoitotilanteissa saisi olla konsultaatiota pyytävän tiedossa.

Potilasasiakirja-asetuksen 15 §:ssä säädetään konsultaatiosta tehtävistä merkinnöistä. Sen mukaan hoitovastuussa olevan terveydenhuollon ammattihenkilön on tehtävä potilaskertomukseen merkinnät taudinmäärityksen tai hoidon kannalta merkittävästä puhelinneuvottelusta sekä muusta vastaavasta konsultaatiosta ja hoitoneuvottelusta. Niistä on ilmevä konsultaation tai neuvottelun aika, asian käsitelyyn osallistuneet sekä tehdyt hoitoratkaisut ja niiden toteuttaminen.

Viranomaisen järjestämässä opiskeluhoollossa voidaan konsultaatioita toteuttaa myös julkisuuslain 26 §:n 3 momentin mukaisesti. Säännös oikeuttaa ilmaisemaan konsultaatiota antavalle sellaiset salassa pidettävätkin tiedot, jotka ovat välttämättömiä, jotta konsultaation antaja suoriutuu tehtävästään. Säännöksen mukaan konsultaatio tapahtuu siten yleensä sitä pyytäneen henkilön jo tiedossa olevien ja esittämien tietojen pohjalta. Jos muuta tarvitaan, tämä edellyttää opiskelijan tai, ellei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen laillisen edustajansa suostumusta. Suostumuksen muoto riippuu siitä, minkä alan asiantuntijaa konsultoidaan.

Kuraattorin pyytämään ja antamaan konsultaatioon liittyy erityinen piirre. Sosiaalihuollon asiakaslain 17 § antaa sekä konsultaatiota pyytävälle että sitä antavalle sosiaalihuollon toimijalle oikeuden oma-aloitteisestikin ilmaista sellaisia salassa pidettäviä tietoja, jotka ovat välttämättömiä alaikäisen hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi taikka niiden järjestämiseksi tai toteuttamiseksi. Edellytyksenä on, että se on tarpeen lapsen edun vuoksi. Tästä mahdollisuudesta on sosiaalihuollon asiakaslailla aikoinaan säädetty hyvin tietoisesti, mutta sen suomia mahdollisuuksia ei ole täysimääräisesti hyödynnetty.

Silloin kun konsultaatio ei ole mahdollista suoraan lain nojalla ilman *opiskelijan tai huoltajan suostumusta*, on suostumus kysyttäessä usein saatavissa. Samalla toteutuu avoimuuden ja luottamuksen suojan periaate käytännössä parhaiten. Koska konsultaatiossa pyytjä luovuttaa salassa pidettävää tietoa, on suostumuksen täytettävä ne muotomääräykset, joita lainsäädäntö edellyttää (ks. luku 6.1.5, esimerkiksi potilastietojen luovutukseen kirjallinen suostumus).

Avoimuuden ja luottamuksen suojan vuoksi on usein perusteltua informoida konsultaatiosta jo etukäteen opiskelijaa ja tarvittaessa hänen huoltajaansakin. Avoin toimintatapa edesauttaa myös asian hoitamista konsultaatiossa saatujen ohjeiden mukaisesti.

Hyvä toimintamalli on yhdessä opiskelijan kanssa konsultoida tarvittavaa tietoa. Esimerkiksi opettaja voi yhdessä opiskelijan kanssa mennä terveydenhoitajan luokse keskustelemaan opiskelijan huolta herättäneestä asiasta.

Silloin, kun opiskeluhuollon toimijat tekevät opiskelijan asiassa yhteistyötä, joka edellyttää tietojen luovuttamista molemmin puolin, ei ole kyse konsultaatiosta. Tällöin tietoja voidaan luovuttaa siten, kun edellä luvussa 6.1.5 on kuvattu.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhooltoryhmä sopii yksilökohtaisen opiskeluhooltotyön konsultaatiokäytänteistä.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten konsultatiivista työtappaa toteutetaan
  - oppilaitoksessa?
  - oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen kanssa?
- Miten konsultaatioihin liittyvät säädöstenmukaiset tietojen luovutus- ja kirjaamiskäytänteet ovat kaikkien opiskeluhoollon toimijoiden tiedossa ja käytössä?
- Miten käytänteistä tiedotetaan opiskelijoille ja huoltajille?

6.1.7 Oppimisen tuki ja yksilökohtainen opiskeluhoolto

Opiskelijoilla on perus- ja esiopetuksessa oikeus tarvittavaan koulunkäynnin ja oppimisen tukeen (perusopetuslaki 628/1998). Lukiossa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelijoilla on oikeus erityisiin opetusjärjestelyihin sekä ammatillisessa peruskoulutuksessa lisäksi erityisopetukseen (lukiolaki 629/1998, laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 630/1998). Opiskeluhooltolain mukaisesti esi- ja perusopetuksessa sekä lukiossa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa olevilla opiskelijoilla on oikeus opiskeluhooltoon ja sen yksilökohtaisiin palveluihin sekä tukeen.

Yksittäinen opiskelija voi siis olla sekä oppimisen tuen että yksilökohtaisen opiskeluhoollon tuen piirissä. Usein juuri oppimisen ja koulunkäynnin tuen tai erityisten opetusjärjestelyjen piirissä olevat opiskelijat tarvitsevat myös yksilökohtaisen opiskeluhoollon tukitoimia. Oppilaitoksissa osin samat toimijat ovat tarvittaessa mukana molempien tukimuotojen tarpeen selvittämisessä ja järjestämisessä sekä toteuttamisessa. Oppimisen tuen muodot sekä käytetty terminologia vaihtelevat koulutusasteittain.

Kasvun ja oppimisen tuki esiopetuksessa ja koulunkäynnin ja oppimisen tuki perusopetuksessa. Opiskelijalla on oikeus saada riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tarpeen ilmetessä. Tuki tarkoittaa sekä yhteisöllisiä ja oppimisympäristöön liittyviä ratkaisuja että opiskelijan yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Yksittäisen opiskelijan tuen tarve voi vaihdella vähäisestä suureen ja olla kestoaltaan tilapäistä tai jatkuvaa. Opiskelija voi myös tarvita ja saada useita eri tukimuotoja samanaikaisesti. Tuki suunnitellaan ja järjestetään yhteistyössä huoltajien ja opiskeluhoollon palvelujen henkilöstön kanssa. Tuki järjestetään kolmiportaisen tuen periaatteita noudattaen: yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tehostetun ja erityisen tuen osalta tuentarpeen arvioinnista sekä tuen ja opetuksen järjestämisestä laaditaan kirjalliset dokumentit. Tätä tukea toteutettaessa noudatetaan perusopetuslain 40 §:ssä säädettyä oikeutta saada opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajilta.

(Perusopetuslaki 628/1998; OPH 50/011/2010, OPH 2014 perusopetus.)

Opiskelun tuki lukiossa. Lukiossa opiskelun tuella autetaan ja tuetaan opiskelijaa siten, että hänellä on tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa lukio-opintonsa. Esimerkiksi opiskelijat, jotka ovat tilapäisesti jääneet jälkeen opinnoissaan tai joiden opiskelun edellytykset ovat heikentyneet vamman, sairauden tai elämäntilanteen vuoksi, voivat tarvita opiskelun tukea. Lukiolaissa ei ole erillistä erityistä tukea koskevaa säädöstä, mutta lain 13 §:n mukaan tuen tarpeessa olevan opiskelijan opetus voidaan osittain järjestää erityisillä opetusjärjestelyillä. Oppimistilanteissa ja kokeissa otetaan huomioon opiskelijan yksilölliset tarpeet. Lukiolaissa ei ole säännöstä, joka oikeuttaisi sosiaali- ja terveydenhuollon tietojen saantiin koulutuksen järjestämiseksi.

(Lukiolaki 629/1998, OPH määräys 33/011/2003.)

Erityiset opetusjärjestelyt ja erityisopetus ammatillisessa peruskoulutuksessa. Myös ammatillisessa peruskoulutuksessa tuetaan opintojen loppuunsaattamista yksilöllisellä opiskelun tuella. Opiskelija voi saada ammatillista erityisopetusta vamman, sairauden, kehityksen viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi. Tällöin opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Opetus voidaan mukauttaa kokonaan tai osittain opiskelijan edellytysten ja yksilöllisten tarpeiden mukaan. Lisäksi opiskelijalla on mahdollisuus erityisiin opetusjärjestelyihin esimerkiksi terveydentilaan liittyvien syiden vuoksi. Runsaasti opiskelun tukea tarvitseville järjestetään ammatillista peruskoulutusta erityisoppilaitoksissa, oppilaitosten erityisopetuksen linjoilla tai erityisryhmissä. Vammaisten valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus on tarkoitettu opiskelijoille, jotka tarvitsevat perusvalmiuksissa harjaantumista ennen ammatilliseen peruskoulutukseen siirtymistä tai opintojen alkua.

(Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 630/1998, OPH 2014, ammattikoulutus.)

Opiskeluhoitolain valmistelun yhteydessä on linjattu, että kurinpito koulussa ja opiskelijan yleinen ja tehostettu tuki sekä niihin liittyvä päätöksenteko ja moniammatillinen yhteistyö ovat osa opetuksen järjestämistä eivätkä siis osa vapaaehtoista yksilökohtaista opiskeluhoitoa (SiVM 14/2013). Esimerkiksi opiskelijan tehostettua tukea koskevilla menettelyillä noudatetaan perusopetuslain säännöksiä. Perusopetuslakiin tehtiin tältä osin muutoksia opiskeluhoitolakia säädettäessä. Perusopetuslain nykymuotoilun mukaisesti oppimisen tukea järjestetään moniammatillisessa yhteistyössä opiskeluhoillon ammattihenkilöstön kanssa (16 ja 17 §).

Opiskelijan oppimisen tuen tarpeen selvittely ja tuen järjestäminen tehdään siis moniammatillisessa yhteistyössä. Oppilaitoksessa yhteistyö voidaan toteuttaa konsultaatioina tai kokoamalla monialainen ryhmä, jossa ovat mukana kyseisen opiskelijan oppimisen tuen arvioimiseen ja järjestämiseen tarvittavat opetuksen ja opiskeluhoillon ammattilaiset. Myös kirjallisia selvityksiä tai lausuntoja voidaan pyytää tarvittavilta ammattilaisilta. Ryhmän kokoamiseen tai moniammatilliseen yhteistyöhön ei tarvita opiskelijan tai huoltajan suostumusta.

Oppimisen tuen tarvetta arvioidaan ja tukea järjestetään kuitenkin ensisijaisesti tiiviissä yhteistyössä opiskelijan ja huoltajan kanssa. Ennen erityisen tuen päätöksen tekemistä on kuultava opiskelijaa ja huoltajaa tai opiskelijan laillista edustajaa (perusopetuslaki 628/1998). Koulutuksen järjestäjän on pyrittävä löytämään yhteisymmärrys opiskelijan ja huoltajan kanssa, mutta tarvittaessa opetuksen järjestäjällä on myös oikeus ja velvollisuus tehdä päätös opiskelijan edun mukaisesti, vaikka vastoin huoltajan tahtoa (OPH 2014, kuuleminen). Oppimisen tuesta tehdään kirjallisia suunnitelmia ja asiakirjoja, esimerkiksi pedagoginen arvio, pedagoginen selvitys, oppimissuunnitelma ja HOJKS (henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma). Nämä koulutuksen järjestämiseen tai toteuttamiseen liittyvät asiakirjat kuuluvat oppilas- tai opiskelijarekisteriin.

Yksilökohtainen opiskeluhoito, sen palvelut ja tarjottava tuki ovat opiskelijoille ja huoltajille vapaaehtoisia ja niitä toteutetaan aina yhteistyössä heidän kanssaan ja heidän toiveitaan ja ehdotuksiaan kuunnellen. Monialaisen asiantuntijaryhmän kokoamiseen ja yksilökohtaisen opiskeluhoitotyön asiakas- ja potilastietojen luovutukseen pyydetään aina suostumus. Lisäksi opiskelijalla on opiskeluhoollissa alaikäisenäkin ikä- ja kehitystason sekä edun toteutumisen mukainen itsenäinen asiakkuus. Opiskeluhoitoa koskevat asiakirjat kuuluvat opiskeluhoitorekisteriin tai opiskeluhoitopalvelujen asiakas- tai potilasrekistereihin. (Ks. luvut 6.1.1 – 6.1.4.)

Oppimisen tuen ja yksilökohtaisen opiskeluhoillon tuen tulee muodostaa opiskelijan näkökulmasta toimiva kokonaisuus, vaikka velvoite näihin tukimuotoihin tulee eri lainsäädännöistä ja säädetyt työmuodot ja toimintamallit ovat osin erilaiset. Molempia tukimuotoja voidaan suunnitella yhdessä tapaamisessa opiskelijan ja huoltajan kanssa, jopa samassa moniammatillisessa ryhmässä. Tällöin on huolehdittava siitä, että lainsäädännölliset velvoitteet esim. tietosuojan, ryhmän kokoonpanon ja suostumusten osalta tulevat täytetyksi molempia tukimuotoja koskevien lainsäädäntöjen mukaisesti. Ryhmän työskentely tulee jakaa toisaalta lakisääteisen oppimisen tuen ja toisaalta suostumuksenvaraisen opiskeluhoillon

tuen osioihin. Myös ryhmän kokoonpanoa voi olla aiheellista muuttaa näissä osioissa. Lisäksi on huolehdittava molempien tukimuotojen tietojen asianmukaisesta kirjaamisesta omiin säädettyihin asiakirjoihin. Välttämätöntä on myös se, että opiskelijalla ja huoltajalla on käsitys siitä mitä tukimuotoa kokouksen eri osissa toteutetaan.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä sopii oppimisen ja opiskeluhoillon tukimuotojen yhteensovittamisen periaatteista.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten oppilaitoksessa toteutetaan eri tukimuotojen tarpeen arviointi ja tuen suunnittelu sekä toteuttaminen siten, että ne muodostavat opiskelijan näkökulmasta yhtenäisen kokonaisuuden?

6.2 Yksilön hyvinvoinnin edistäminen yhtenäisin toimintatavoin

Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen ja ylläpitämisen haasteet voivat olla hyvin yksilöllisiä eikä kaikkiin henkilökohtaisiin tarpeisiin voida vastata yhteisöllisen toiminnan kautta. Samoin moniin opiskelijan sekä opiskelijan perheen tuen tarpeisiin on vastattava yksilöllisillä juuri tarpeeseen sovitetulla kohtaamisella ja toimenpiteillä. Vaikka opiskelijoiden tarpeet ovat erilaisia ja tarjottava tuki räätälöidään tämän mukaisesti, tulee oppilaitoksissa olla yhtenäiset toimintatavat.

Yhtenäisistä toimintatavoista sovitaan seuraavilla painopistealueilla:

- opiskelijan terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen
- tuen tarpeen varhainen tunnistaminen ja selvittäminen
- opiskeluhoillon yksilökohtaisen tuen järjestäminen
- nivelvaiheyhteistyön varmistaminen
- asiakasprosessien sujuvuus.

Toimintatavat ja käytänteet sovitaan opiskeluhoitoryhmässä opiskeluhoillon ohjausryhmän ja paikallisen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman sekä opetussuunnitelman ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollon toimintaohjelman linjausten mukaisesti.

6.2.1 Opiskelijan terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen

Opiskelijalla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon. Yhteisöllisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäksi on tärkeää, että terveyttä ja hyvinvointia edistetään myös yksilökohtaisesti, kunkin opiskelijan yksilöllisten tarpeiden näkökulmasta.

Henkilökohtaisen oppilaanohjauksen, vanhempainvarttien ja luokanvalvoja- tai ryhmänohjaajatapaamisten kautta voidaan edistää hyvinvointia ja voimavaroja sekä suojaavia tekijöitä vahvistamalla että riskitekijöihin tarttumalla. Tämä tehtävä on kaikkien oppilaitoksen toimijoiden yhteinen työ ja velvoitteet siihen tulevat opiskeluhooltolain lisäksi sekä opetus-, terveys- että sosiaalitoimen omista lainsäädännöistä. Jokaisen opiskelijan terveyteen ja hyvinvointiin paneudutaan yksilöllisesti koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveystarkastuksissa ja niihin liittyvässä neuvonnassa ja ohjauksessa. Monissa eri oppiainesisällöissä on yksilölliseen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen ja ylläpitämiseen liittyviä opetussisältöjä, joi- ta opiskelijat voivat pohtia suhteessa omiin yksilöllisiin tarpeisiinsa. Tällaisia oppiaineita ovat erityisesti terveystieto, psykologia, kotitalous ja liikunta. Oppilaitoksen ravitsemuspalveluista tai kiinteistön hoidosta vastaavat työntekijät ovat myös tärkeitä toimijoita, esimerkiksi palautteen antamisen kautta.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhooltoryhmä sopii opiskelijan terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen käytännöistä.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten opiskeluhollossa toimivat ammattilaiset ja muu oppilaitoksessa työskentelevä henkilöstö edistävät yksittäisten opiskelijoiden terveyttä ja hyvinvointia?
- Miten ja missä arjen tilanteissa erityisesti huomioidaan opiskelijan hyvinvointia suojaavia tekijöitä (voimavaroja, vahvuuksia, sujuvia asioita) ja miten niitä edelleen vahvistetaan?
- Miten huomioidaan opiskelijan terveystottumusten paraneminen ja tuetaan muutoksen pysyvyyttä?

6.2.2 Tuen tarpeen varhainen tunnistaminen ja selvittäminen

Mitä varhaisemmin opiskelijan ja perheen tuen tarve tunnistetaan ja tukea tarjotaan, sitä keveämmällä ja lyhytaikaisemmalla tuella todennäköisesti selvittää. Auttamismahdollisuus on pulmien alkuvaiheessa yleensä parempi, joten tuloksia on mahdollista saavuttaa pienemmällä voimavaroilla. Myöhästyminen tuen tarpeen tunnistamisessa ja tuen järjestämisessä voi johtaa lapsen, nuoren ja perheen elämän vaikeutumiseen ja myöhemmin korjaavien palveluiden tarpeeseen.

Tuen tarpeet voivat olla moninaisia, joten niiden tunnistamiseen sekä tilanteen selvittämiseen tarvitaan erilaisia keinoja, yhdessä sovittuja toimintatapoja ja menetelmiä. Näitä ovat esimerkiksi erilaiset havainnointi- ja haastattelulomakkeet sekä huolen puheeksi ottamisen työmenetelmät. Terveystarkastusten tehtävänä on tuen tarpeiden mahdollisimman varhainen tunnistaminen ja tarvittavan tuen järjestäminen.

Monet huolet ja tuen tarpeet tulevat esiin oppilaitoksen arjessa havainnoinnilla. Opettajat, luokanvalvojat sekä muu koulun henkilöstö, aina talonmiestä tai kouluisäntää ja ravitsemuspalvelujen henkilöstöä myöten havainnoivat opiskelijoita päivittäin ja huomaavat myös huolenaiheita. Opiskelijat tuovat itse esiin tuen tarpeitaan sekä opetushenkilöstölle että opiskeluhuollon palvelujen ammattilaisille. Opiskelijan vanhemmat ja kaverit ovat myös tärkeitä tuen tarpeen havainnoinnissa. Olisikin tärkeää miettiä ennalta, miten kaikkien edellä mainittujen tahojen tekemät havainnot saadaan esille, ja miten asia etenee sen jälkeen.

Kun opiskeluhuollon toimijalla on herännyt huoli opiskelijan tilanteesta, on asiasta ensisijaisesti keskusteltava opiskelijan ja hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti huoltajien kanssa. Tehtyyn havaintoon voi olla täysin arkinen ja looginen perhe-elämään tai opiskelijan vapaa-aikaan liittyvä syy, joka ei vaadi toimenpiteitä. Keskustelussa opiskelijan ja hänen huoltajansa kanssa sovitaan, millaisiin toimenpiteisiin asiassa ryhdytään. Oppilaitoksen ja opiskeluhuollon henkilöstöllä on vullisuus ohjata opiskelijaa hakemaan tarvitsemiaan opiskeluhuollon palveluja.

Opiskeluhuollon palvelujen vastaanotoilla ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveystarkastuksissa tulee esiin erilaisia opiskelijan tuen tarpeita. Laajoissa terveystarkastuksissa tunnistetaan myös perheen ja huoltajien tuen tarpeita. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa terveydenhoitajan avoimet vastaanotot toimivat ilman ajanvarausta ja mahdollistavat opiskelijan oman huolen ja tuen tarpeen esiintuomisen helposti. Terveystarkastuksen työ tulee järjestää siten, että vastaanotolle voi päästä myös ilman ajanvarausta. Kuraattori- ja psykologitoiminta järjestetään oppilaitoksessa siten, että palvelut ovat helposti ja määräajassa saatavilla. (Ks. luku 6.1.1.)

Tuen tarpeen selvittämisen prosessista sovitaan aina opiskelijan sekä hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti huoltajan kanssa. Joissakin tilanteissa prosessin käynnistäminen tarkoittaa monialaisen asiantuntijaryhmän kokoamista. Joissakin tilanteissa voi taas yhden toimijan työskentely olla riittävää tuen tarpeen arvioimiseksi. Tuen tarpeen selvittämiseksi tarvitaan tavallisesti useampia tapauksia ja tilanteen kehittymisen seuranta. On kuitenkin huomattava, että opiskeluhoolto on aina opiskelijalle ja huoltajalle vapaaehtoista tukea.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä sopii tuen tarpeen varhaisen tunnistamisen ja selvittämisen käytännöistä.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten opiskelijoiden yksilöllistä hyvinvointia ja tuen tarvetta arvioidaan
  - kaikkien oppilaiden kohdalla (terveystarkastukset, kyselyt)?
  - silloin kun herää huoli (esim. opiskelijan, huoltajan tai opettajan havainnot, terveystarkastukset, kyselyt)?
- Miten oppilaitoksessa varmistetaan, että
  - huolen herätessä opiskelijan tilanteesta huolestunut työntekijä keskustelee tästä aina ensin opiskelijan ja tarvittaessa huoltajan kanssa?
  - opiskelijoiden tuen tarpeet tunnistetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa?
  - opiskelijoiden oma tai kavereiden huoli tulee kuulluksi ja siihen reagoidaan?
  - oppilaitoksen toimintakulttuuri ja toimintatavat tukevat huoltajien huolien esiin tulemistä?
- Miten opiskeluhoollon palvelut järjestetään oppilaitoksessa siten, että ne tukevat tuen tarpeen tunnistamista ja tuen saamista varhain?
- Miten oppilaitoksessa
  - henkilökunta ohjaa opiskeluhoollon palveluihin?
  - tuetaan työntekijöiden osaamista huolen puheeksiottamisessa?
  - tuen tarpeen arviointia kohdennetaan (esim. erityistä tukea saavat opiskelijat, yksin asuvat nuoret, sijoitetut lapset, lastensuojelun piirissä olevat, maahanmuuttajat)?
- Miten tuen tarvetta selvitetään silloin, kun
  - opiskelija ja/tai huoltajat eivät tule tapaamisiin tai osallistu terveystarkastuksiin?
  - nuori jää ilman toisen asteen jatko-opiskelupaikkaa

6.2.3 Opiskeluhuollon yksilökohtaisen tuen järjestäminen

Opiskelijat saattavat tarvita *yksilöllisesti kohdennettua lisätukea*. Lisätukea on hyvä järjestää mahdollisimman varhain, kun ongelma on vielä pieni, tuen järjestäminen on helppoa ja kustannukset pienempiä. Varhaisen tuen järjestäminen on yksi opiskeluhoitolain keskeisistä tavoitteista. Sen avulla pyritään ehkäisemään ongelmien vaikeutumista ja vahvemman tuen tarvetta. Psykologit ja kuraattorit sekä terveydenhoitajat ja lääkärit ovat keskeisiä varhaista tukea tarjoavia tahoja. Ryhmämuotoiset tukimuodot soveltuvat hyvin varhaiseen tukeen ja niiden kustannusvaikuttavuuden tiedetään olevan hyvä (Edwards ym. 2007).

Yksilökohtaista tukea tulee oppilaitoksessa tarjota opiskelijoiden tarpeiden mukaisesti. Opiskelijalle on tarjottava mahdollisuus keskustella tarvittaessa opiskeluhoollon kuraattorin tai psykologin kanssa (ks. luku 6.1.1). Myös terveydenhoitajan vastaanotolle tulee päästä joustavasti ilman ajanvaraustakin ja opiskeluterveydenhuollossa sairaanhoidon on toimittava hoitotakuun periaatteiden mukaisesti.

Opiskelija saattaa tarvita ongelmiinsa vahvempaa ja pitkäkestoisempaa tukea. Tällaista tukea kutsutaan *intensiiviseksi tueksi*. Sitä voidaan oppilaitoksessa järjestää joko yksilökohtaisena tai osana yhteisöllistä opiskeluhoolltoa, esimerkiksi ryhmämuotoisena toimintana, mikäli se on opiskelijan tilanteen kannalta tarkoituksenmukaista.

Osa opiskelijoista tarvitsee opiskeluhoollon lisäksi tukea tai hoitoa oppilaitoksen ulkopuolisilta tahoilta. Tällöin eri tahoilta tulevan tuen on muodostettava yhtenäinen kokonaisuus. Tähän tarvitaan yhteistyötä opiskeluhoollon ja hoitotahon välillä (ks. luku 6.2.5). Erikoissairanhoidon (esim. lasten- ja nuorisopsykiatrian) sekä erityispalvelujen (esim. kasvatusta- ja perheneuvolan) palveluja pyritään entistä enemmän tuomaan myös oppilaitoksiin, lasten ja nuorten omiin kehitysympäristöihin. Tällöin tuki on usein myös helpommin saatavilla. Lisäksi pyrkimyksenä on auttaa oppilaitoksen aikuisia opiskelijan tukemisessa.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä sopii oppilaitoksessa järjestettävästä opiskeluhoillon yksilökohtaisesta tuesta.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten tukea järjestetään heti kun opiskelija sitä tarvitsee?
- Miten varmistetaan, että
  - opiskelijat saavat tarvittavan tuen oppilaitoksessa?
  - huoltajat saavat yksilöllistä tukea lapsen ja perheen haasteissa?
  - huoltajat saavat tarvittaessa tukea omaan hyvinvointiinsa?
- Miten todettu tuen tarve huomioidaan oppilaitoksen toiminnassa kokonaisvaltaisesti?
- Miten turvataan tuen jatkuvuus siirtymä- ja nivelvaiheissa?
- Miten toimitaan, kun opiskelija tai huoltajat eivät osallistu sovittuihin tapaamisiin, eivät vastaa yhteydenottoihin tai kieltäytyvät tuen vastaanottamisesta?

6.2.4 Nivelvaiheyhteistyön varmistaminen

Eri koulutusasteiden välille ja ikäkausittain järjestettyjen palvelujen välille muodostuu useita siirtymävaiheita (ks. kuvio 5, s. 28). Näissä nivelvaiheissa on vaarana seurannan ja tuen katkeaminen ja jopa palvelujen ulkopuolelle jääminen. Nivelvaiheyhteistyöhön tarvitaan ennalta sovittuja käytänteitä ja työnjakoa. Luottamussuhteen syntyminen uudelle taholle ja tietojen siirtyminen edellyttävät opiskelijoiden ja huoltajien vahvaa osallisuutta siirtymän kaikissa vaiheissa.

Riittävä tiedon välittäminen seuraavalle taholle varmistaa tarvittavan tuen jatkumisen. Toimintatapojen tulee kuitenkin aina olla lainsäädännön mukaisia ja avoimia opiskelijoihin ja vanhempiin päin (ks. luku 6.1.5). Peruskoulusta toiselle asteelle siirryttäessä monialaisen asiantuntijaryhmän työssä saatuja ja kirjattuja tietoja on oikeus luovuttaa seuraavan asteen opiskeluhoillon toimijoille vain opiskelijan, tai, ellei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen huoltajansa kirjallisella ja yksilöidyllä suostumuksella.

Yksilökohtaisen tarpeenmukaisen opiskeluhoillon jatkuminen seuraavalla koulutusasteella suunnitellaan yhteistyössä opiskelijan ja huoltajien sekä uuden oppilaitoksen opiskeluhoillon ammattilaisten kanssa. Sovitaan, ketkä toimivat yhteyshenkilöinä opiskelijan siirtymävaiheen valmistelussa. Perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaihe on todettu monelle lapselle ja nuorelle suureksi muutokseksi, jossa tarvitaan tukea.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä sopii sujuvasta nivelvaiheyhteistyöstä.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten oppilaitoksessa varmistetaan nivelvaiheyhteistyö yksilöllisten tarpeiden mukaisesti?
- Miten kahdeksannen luokan laajassa terveystarkastuksessa tehdään moniammatillista opiskeluhoillon yhteistyötä
  - arvioitaessa opiskelijan tuen tarpeita ammatinvalinnan ja jatko-opintojen näkökulmasta?
  - suunniteltaessa tarvittavia siirtymävaiheen tukitoimia?
- Kuinka tuetaan opiskelijan siirtymistä palvelun piiristä toiseen oppilaitosten yhteistyönä (esim. verkostotapaamiset, tutustumispäivät)?
- Ketkä vastaavat opiskelijan siirtymän valmistelusta lähettävässä ja vastaanottavassa toimipisteessä?
- Mitä tietoa opiskelijan tuen tarpeista siirretään eteenpäin ja miten (huoltajat, lupa tiedonsiirtoon)?
- Miten opiskelijan ja huoltajan osallisuus varmistetaan siirtymissä?

6.2.5 Opiskelijakohtaisen palveluprosessin sujuvuus

Yksittäisen opiskelijan suunnitelman mukaisista palvelutapahtumista muodostuu opiskelijakohtainen palveluprosessi. Yksilökohtaisen opiskeluhoillon sisällä voi olla monia eri palveluprosesseja. Ne voivat muodostua koulu- tai opiskeluterveydenhuollon tarkastuksesta, mahdollisista lisäkäynneistä ja seurannoista tai prosessi voi olla käyntien sarja opiskeluhoillon psykologilla tai kuraattorilla. Näiden yksittäisten opiskeluhoillon palvelujen lisäksi opiskeluhoillon palveluprosessi voi pitää sisällään yksilökohtaisen monialaisen asiantuntijaryhmän työskentelyä sekä sen yhdistämistä yksittäisen opiskeluhoillon toimijan tai oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen, esimerkiksi lastensuojelun, lasten- ja nuorisopsykiatrian tai muun erikoissairaanhoidon, palveluihin. Sekä opiskelijan, huoltajien että toimijoiden näkökulmasta on tärkeää, että opiskelijan kaikki palvelut on sovittu yhteen eli ne muodostavat yhden yhtenäisen palveluprosessien kokonaisuuden usean rinnakkaisen prosessin sijaan. Tässä auttavat erilaiset palvelusuunnitelmat ja koordinaatiosta vastaavan tahon selkeä sopiminen (vrt. asiantuntijaryhmän vastuuhenkilö). Opiskelijakohtaiset palvelut on helpompi sovittaa yhteen, kun kaikilla toimijoilla on sama käsitys toimintatavoista opiskeluhoillossa (ks. luku 4.2).

Opiskeluhuollon palvelujen ja muun palvelujärjestelmän tunteminen helpottaa opiskelijoiden ja perheiden omaehtoista palvelujen hakemista, joka edistää avun ja tuen hakemista ja saamista oikea-aikaisesti. Palvelujen sisällöstä, toimintaperiaatteista, niihin hakeutumisesta sekä vastaanottoajoista ja paikoista tiedottamiseen voidaan käyttää monia eri kanavia. Opiskeluhuollossa sopivia viestintäkanavia ovat esimerkiksi oppilaitosten ja terveyskeskusten nettisivut, jaettavat tiedotteet, ilmoitustaulut ja oppilaitoksen sähköinen hallinto-ohjelma (Wilma, Helmi tms.). Opiskeluhuoltolaki velvoittaa koulutuksen järjestäjän tiedottamaan käytettävissä olevasta opiskeluhuollosta. (Ks. luku 4.1.3.)

Yksilökohtaisen opiskeluhuollon palveluprosessin alkaessa on hyvä sopia opiskelijan ja huoltajan kanssa palvelun toteuttamiseen liittyvistä asioista. Palvelun käyttäjä tarvitsee tietoa käynnistyvästä palveluprosessista. Yhdessä tehdään suunnitelma siitä, onko kyseessä yksittäinen käynti vai jo alun perin suunniteltu useamman käynnin sarja ja mikä on sen mahdollinen pituus. Sovitaan käynnistyvän prosessin tavoitteista sekä toimenpiteistä ja tavoista, joilla yhteisiin tavoitteisiin pyritään. Palvelun käyttäjälle syntyy näin kuva prosessin etenemisestä. Sovitaan myös siitä, milloin ja miten prosessia arvioidaan ja suunnitelmaa tarkistetaan. Tehdyt suunnitelmat dokumentoidaan ammattilaisten tekemiin asiakaskäynnin kirjauksiin ja monialaisen asiantuntijaryhmän osalta opiskeluhuoltokertomukseen tehtäviin kirjauksiin.

TAVOITE

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä varmistaa sujuvat yksilökohtaisen opiskeluhuollon palveluprosessit.

Kysymykset paikallisen toimintatavan löytämiseksi

- Miten opiskeluhoitopalveluista tiedotetaan?
- Miten varmistetaan helppo pääsy opiskeluhoitopalveluihin?
- Mistä asioista sovitaan palveluprosessin alkaessa opiskelijan ja huoltajan kanssa?
- Miten huolehditaan tarvittavien palveluprosessien jatkumisesta koulutuksen nivelvaiheissa?
- Mitä yksilökohtaisia suunnitelmia laaditaan opiskeluhoollon palvelujen ja monialaisen asiantuntijaryhmän toimesta?
- Miten varmistetaan, että erillisistä suunnitelmista muodostuu opiskelijan näkökulmasta mielekäs kokonaisuus (esim. kuntoutus-, hoito- ja lastensuojelun suunnitelma)?
- Miten ja kuinka usein palveluiden tai tuen tarve arvioidaan ja suunnitelma päivitetään?
- Miten opiskelijan palvelukokonaisuutta koordinoidaan
  - monialaisen opiskeluhoollon sisällä?
  - ohjattaessa palveluihin oppilaitoksen ulkopuolelle?
  - palveluprosessin sisältäessä monia oppilaitoksen ulkopuolisia palveluja sekä opiskeluhoollon palveluja?

Monialaisen
opiskeluhuollon
johtamisen
kriteerit

Seuraavaan on koottu luvuissa 3–6 esitetyt tavoitteet ja toimintaa ohjaavat kysymykset, joita voidaan käyttää opiskeluhuollon ja sen johtamisen kehittämisen seurannassa ja arvioinnissa. Osa kysymyksistä on suunnattu kunnan johdolle/koulutuksen järjestäjälle, osa opiskeluhuollon ohjausryhmälle ja osa oppilaitoskohtaisille opiskeluhoitoryhmille.

Jokaisen toimintaa ohjaavan kysymyksen kohdalla on kysymys ”Onko asiasta sovittu?” ja vastausvaihtoehdot ovat (1) *kyllä*, (2) *ei* ja (3) *en tiedä*. Kysymyksiin vastaaminen antaa kuvan siitä, miten hyvin opiskeluhuollon paikalliset käytännöt täyttävät opiskeluhuollon toiminnalle asetetut kriteerit sekä, miten järjestelmällisesti opiskeluhooltoon liittyvästä toiminnasta on sovittu. Tieto auttaa tunnistamaan kehittämistarpeita. Kysymyksiin vastaaminen antaa mahdollisuuden tarkastella, miten paikallista opiskeluhoitoa on kehitetty kansallisten linjausten mukaisesti.

Miten -kysymykseen vastaaminen auttaa oppaan käyttäjää laatimaan kuvauksen siitä, miten opiskeluhoitoa toteutetaan paikallisesti. Kirjattu toiminnan kuvaus edistää yhteistä ymmärrystä opiskeluhollosta sekä selkeyttää ja yhtenäistää toimintaa.

Tavoitteena on

- kuvata, mistä opiskeluhoitoa koskevista asioista kunnan johto / koulutuksen järjestäjä, opiskeluhuollon ohjausryhmä sekä oppilaitoskohtaiset opiskeluhoitoryhmät ovat sopineet. Keskeistä on, että yhtenäisistä toimintatavoista on sovittu ja että opiskeluholloissa toimivat tuntevat ne ja toimivat sopimusten mukaisesti.
- arvioida ja seurata opiskeluhoitolaisten mukaisen opiskeluhuollon toimeenpanoa sekä opiskeluhuollon monialaisen yhteistyön kehittymistä.

Lomake opiskeluhuollon ja sen johtamisen kehittämiseksi on saatavilla myös sähköisenä THL:n verkkopalvelun sivulta [Opiskeluhuollon lomakkeet](#).

7.1 Opiskeluhuollon ryhmiä ja suunnitelmia koskevat kriteerit

Opiskeluhuollon ryhmät ja niiden tehtävät (luku 3.1)

Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen johtoryhmä ja opiskeluhuollon ryhmät

Kunnan johto on sopinut monialaisen lasten, nuorten ja perheiden palveluja koordinoivan johtoryhmän muodostamisesta ja tehtävistä	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Mitä tahoja monialaisessa johtoryhmässä tarvitaan (kokoontulo)			
Mitkä ovat monialaisen johtoryhmän tehtävät			
<ul style="list-style-type: none"> kunnan hyvinvointikertomuksen sekä toiminta- ja taloussuunnitelman valmisteluissa 			
<ul style="list-style-type: none"> lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinnassa, toimeenpanossa ja seurannassa 			
<ul style="list-style-type: none"> lasten, nuorten ja perheiden hallinnonalat ylittävien muiden strategioiden ja palvelujen yhteensovittamisessa 			
Mikä on lasten, nuorten ja perheiden palvelujen johtoryhmän ja opiskeluhuollon ohjausryhmän työnjako			

Opiskeluhuollon ohjausryhmä

Koulutuksen järjestäjä on sopinut yhteistyössä opiskeluhuollon palveluja tuottavien tahojen kanssa monialaisen opiskeluhuollon ohjausryhmän kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Minkä tahojen tulee olla edustettuina opiskeluhuollon ohjausryhmässä			
Mitkä ovat opiskeluhuollon ohjausryhmän tehtävät kunnassa / koulutuskuntayhtymässä			
<ul style="list-style-type: none"> lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman opiskeluhuoltoa koskevan osan laatimisessa, toimeenpanossa ja seurannassa 			
<ul style="list-style-type: none"> koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman opiskeluhuollon osuuden laatimisessa, toimeenpanossa ja seurannassa 			
Mitkä ovat opiskeluhuollon ohjausryhmän tehtävät oppilaitosten opiskeluhuollon ohjauksessa, suunnittelussa, kehittämisessä ja arvioinnissa			

Opiskeluhuollon ohjausryhmä on sopinut, miten se ohjaa, suunnittelee, seuraa ja arvioi opiskeluhoitoa koulutuksen järjestäjän linjausten mukaisesti:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten ohjausryhmä organisoii toimintansa (toimintakäytännöt, vastuut, tiedotus)			
Miten ohjausryhmä vastaa opiskeluhoitoon suunnitelmien laadinnasta, toimeenpanosta ja seurannasta kunnassa / koulutuskuntayhtymässä			
<ul style="list-style-type: none"> opiskeluhoitoon osuus lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan joka neljäs vuosi 			
<ul style="list-style-type: none"> opiskeluhoitoon osuus koulutuksen järjestäjän hyväksymiin opetussuunnitelmiin ja sen päivittäminen hyvinvointisuunnitelman muuttuessa joka neljäs vuosi 			
<ul style="list-style-type: none"> opiskeluhoitoon osuus muihin mahdollisiin suunnitelmiin 			
<ul style="list-style-type: none"> opiskeluhoitoon suunnitelmien toteutumisen seuranta 			
<ul style="list-style-type: none"> opiskeluhoitoon seurannan kehittäminen ja arviointi (omavalvonta) 			
Miten ohjausryhmä ohjaa ja tukee oppilaitosten opiskeluhoitoon suunnittelua, kehittämistä, seuranta ja arviointia			
<ul style="list-style-type: none"> oppilaitoskohtaisen vuosittaisten opiskeluhoitosuunnitelmien yhteiset linjaukset (sisällölliset painoalueet) 			
<ul style="list-style-type: none"> yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhoitoon järjestämisen ym. opiskeluhoitoon toimintatapojen yhtenäistäminen 			
<ul style="list-style-type: none"> vaikuttavien ja hyvien toimintakäytäntöjen kehittäminen ja levittäminen 			
<ul style="list-style-type: none"> oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitoon seurannan ohjaus (omavalvonta) 			
<ul style="list-style-type: none"> henkilöstön opiskeluhoitotyön osaamisen tukeminen 			
Millaista opiskeluhoitoon liittyvää yhteistoimintaa ohjausryhmällä on muiden opiskeluhoitoon toimijoiden kanssa			
<ul style="list-style-type: none"> toimialojen johto 			
<ul style="list-style-type: none"> lasten, nuorten ja perheiden palvelujen johtoryhmä 			
<ul style="list-style-type: none"> oppilaitoskohtaiset opiskeluhoitoryhmät 			
<ul style="list-style-type: none"> kunnan alueella toimivien koulutuskuntayhtymien opiskeluhoitoon ohjausryhmät (edustus) 			
<ul style="list-style-type: none"> opiskeluhoitoa ja erityispalveluja tuottavat tahot 			
<ul style="list-style-type: none"> muut yhteistyötahot (poliisi, järjestöt, seurakunta) 			
<ul style="list-style-type: none"> opettajat, opiskelijat ja huoltajat 			
Miten opiskeluhoitoon ohjausryhmä arvioi ja kehittää omaa toimintaansa			

Oppilaitoskohtainen opiskeluhooltoryhmä

Koulutuksen järjestäjä / opiskeluhoollon ohjausryhmä on sopinut opiskeluhoollon vastuuhenkilöistä ja oppilaitoskohtaisen opiskeluhooltoryhmän kokoamisen periaatteista:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Millaisia oppilaitoskohtaisia opiskeluhooltoryhmiä perustetaan			
Kuka vastaa opiskeluhoollosta oppilaitoksessa			
Oppilaitoskohtainen opiskeluhooltoryhmä on sopinut, miten se suunnittelee, kehittää, toteuttaa ja arvioi opiskeluhoollon oppilaitoksessa koulutuksen järjestäjän linjausten mukaisesti:			
Miten opiskeluhooltoryhmä laatii oppilaitoskohtaisen opiskeluhoollon suunnitelman sekä seuraa ja arvioi sen toteutumista			
Miten opiskeluhooltoryhmä toimeenpanee opiskeluhoollon suunnitelmassa sovitut tehtävät			
<ul style="list-style-type: none"> • opiskelijoiden terveyden, hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen ja seuranta 			
<ul style="list-style-type: none"> • oppilaitosympäristön terveellisyden ja turvallisuuden edistäminen ja seuranta 			
<ul style="list-style-type: none"> • osallisuuden ja oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin edistäminen ja seuranta 			
<ul style="list-style-type: none"> • toimintatapojen yhtenäistäminen ja kehittäminen 			
<ul style="list-style-type: none"> • henkilöstön osaamisen ja hyvinvoinnin edistäminen ja seuranta 			
Millaista opiskeluhoollon kehittämiseen liittyvää yhteistoimintaa on opiskeluhooltoryhmällä			
<ul style="list-style-type: none"> • kunnan opiskeluhoollon ohjausryhmän kanssa 			
<ul style="list-style-type: none"> • oppilaitoksen toimijoiden kanssa (opiskelijat ja oppilas-/ opiskelijakunta, opettajat, muut koulun aikuiset, koulun johtokunta, luokkataso- ja ainetiimit) 			
<ul style="list-style-type: none"> • muiden oppilaitosten ja oppilaitoksen ulkopuolisten yhteistyökumppaneiden kanssa (ml. järjestöt ja seurakunnat) 			
<ul style="list-style-type: none"> • vanhempainyhdistysten kanssa 			

Opiskeluhoitoa ohjaavien suunnitelmien laadinta (luku 3.2)

Opiskeluhoito kunnan toiminnan ja talouden suunnittelussa

Kunnan johto / koulutuksen järjestäjä on sopinut lasten, nuorten ja perheiden palvelujen sekä koulutuksen järjestämisestä ja voimavaroista osana kunnan toiminnan ja talouden suunnittelua:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten lasten, nuorten ja perheiden palvelut ja koulutus järjestetään kunnassa			
Miten lapsille, nuorille ja perheille turvataan riittävät palvelut (ml. opiskeluhoitoon palvelut) ja niihin tarvittavat voimavarat (mm. henkilöstö ja opiskeluhoitoon tarvitsemat tilat)			
Miten varmistetaan lasten, nuorten ja perheiden palvelustrategian (ml. lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman) integrointi kuntastrategiaan			

Opiskeluhoitoon suunnittelun tietoperusta ja seuranta

Kunnan johto / koulutuksen järjestäjä on sopinut lasten, nuorten ja perheiden palvelujen / opiskeluhoitoon suunnittelun tietoperustasta ja omavalvonnassa tarvittavasta seurantatiedosta:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Mitä tietoa (tunnuslukuja, indikaattoreita) seurataan kokonais kuvan saamiseksi			
<ul style="list-style-type: none"> opiskelijoiden terveys ja hyvinvointi, oppiminen sekä palvelut 			
Mitä opiskeluhoitoon liittyvää kansallista ja paikallista vertailutietoa käytetään ja miten sitä saadaan			
<ul style="list-style-type: none"> THL:n Kouluterveyskysely THL:n TEAviisarin vertailutieto muut kansalliset ja paikalliset seurannat (ml. WHO:n koululaistutkimus) laajojen terveystarkastusten yhteenvedot opiskelu ympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin joka kolmas vuosi tehtävät tarkastukset 			
Keneltä tietoa kerätään (opiskelijat ja huoltajat, oppilaitoksissa ja palveluissa työskentelevät)			
Miten vastuut tietojen kokoamisessa ja tuottamisessa jakautuvat eri tahoille (kunta, lasten, nuorten ja perheiden palvelujen johtoryhmä, opiskeluhoitoon ohjausryhmä, oppilaitoskohtainen opiskeluhoito ryhmä, opiskeluhoitoon palveluissa toimivat)			
Mikä taho vastaa tiedon muokkaamisesta ja välittämisestä suunnittelijoille ja päätöksentekijöille ym.			
<ul style="list-style-type: none"> kunnan toiminnan ja talouden suunnittelua varten lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa varten opiskeluhoitoon suunnitelmia varten 			

Opiskeluhoolto lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa ja muissa kuntatasoisissa suunnitelmissa

Opiskeluhoollon ohjausryhmä on sopinut, miten opiskeluhooltoa koskeva osuus laaditaan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan, suunnitelma toimeenpannaan ja sen toteutumista seurataan:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten opiskeluhoollon osuuden valmistelu suunnitelmaan koordinoidaan			
<ul style="list-style-type: none"> suunnitelman sisällöstä sopiminen 			
<ul style="list-style-type: none"> vastuutahot ja laadintaan osallistuvat 			
<ul style="list-style-type: none"> kaikkien oppilaitosten osallistumisen varmistaminen 			
<ul style="list-style-type: none"> opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa osallistumisen mahdollistaminen 			
Mitä tietoa valmistelu edellyttää ja miten tieto saadaan (yhtenäiset periaatteet)			
Miten lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma toimeenpannaan			
<ul style="list-style-type: none"> paikallisen opetussuunnitelman opiskeluhooltoa koskevan osuuden päivittäminen 			
<ul style="list-style-type: none"> oppilaitoskohtaisten opiskeluhooltosuunnitelmien päivittäminen 			
<ul style="list-style-type: none"> toimeenpanon tuki oppilaitoksissa 			
Opiskeluhoollon ohjausryhmä on sopinut yhdessä koulutuksen järjestäjän kanssa, miten laaditaan opiskeluhooltoa koskeva osuus järjestäjäkohtaiseen opetussuunnitelmaan:			
Miten varmistetaan opiskeluhooltoa koskevan osuuden monialainen valmistelu			
Miten varmistetaan, että opiskeluhooltoa koskevan osuuden valmistelussa otetaan huomioon kansallisesti ja kunnassa hyväksytyt arvolähtökohdat ja toimintaperiaatteet (lainmukaisuus ja muut normit, YK:n lasten oikeuksien sopimus ja ihmis- ja oppimisärsitys, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo)			
Miten opiskeluhoollon suunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan			
Opiskeluhoollon ohjausryhmä on sopinut, miten opiskeluhooltoon liittyvät asiat tarvittaessa otetaan huomioon, kun laaditaan muita suunnitelmia (kunnan ym.):			
Miten varmistetaan opiskeluhooltoa koskevien asioiden sisällyttäminen muihin lapsia, nuoria ja perheitä koskeviin suunnitelmiin			

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitosuunnitelma

Oppieluollon ohjausryhmä on sopinut järjestäjäkohtaiseen opetussuunnitelmaan tulevasta, opiskeluhoitoa koskevasta yhteisestä osuudesta. Lisäksi se sopinut periaatteista, joiden mukaan oppilaitokset laativat, toimeenpaneavat ja seuraavat omia opiskeluhoitosuunnitelmiaan:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Mikä on oppilaitoskohtaisten opiskeluhoitosuunnitelmien sisältö ja rakenne			
<ul style="list-style-type: none"> yhteisöllinen ja yksilökohtainen opiskeluhoito 			
Ketkä osallistuvat oppilaitoskohtaisten opiskeluhoitosuunnitelmien laadintaan / keitä kuullaan			
<ul style="list-style-type: none"> oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä 			
<ul style="list-style-type: none"> opettajat ja muut koulun aikuiset 			
<ul style="list-style-type: none"> opiskelijat ja huoltajat 			
<ul style="list-style-type: none"> muut yhteistyökumppanit / keskeiset tahot 			
Miten saadaan oppilaitoskohtaisten opiskeluhoitosuunnitelmien laadinnassa tarvittava tieto			
Miten seurataan oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitosuunnitelmien toimeenpanoa			
Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on sopinut oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman laadinnasta, toteuttamisesta ja seurannasta:			
Miten oppilaitoskohtainen opiskeluhoitosuunnitelma laaditaan (eri tahojen vastuut, osallisuus, monialaisuus)			
Miten oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman sisällössä otetaan huomioon paikalliset opiskeluhoitoa koskevat linjaukset (opetussuunnitelman opiskeluhoitoa koskeva yhteinen osuus, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma)			
Miten seurataan oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman toteutumista			

Opiskeluhuollon ryhmät ja suunnitelmat ammatillisessa peruskoulutuksessa (luku 3.3)

Ammatillisen koulutuksen järjestäjä (koulutuskuntayhtymä) on sopinut opiskeluhuollon järjestämisestä ammatillisessa peruskoulutuksessa:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Mitä opiskeluhuollon ryhmiä muodostetaan, millaisia ovat niiden kokoonpanot ja tehtävät			
<ul style="list-style-type: none"> koulutuksen järjestäjäkohtainen opiskeluhuollon ohjausryhmä 			
<ul style="list-style-type: none"> oppilaitoksen toimipistekohtaiset opiskeluhoitoryhmät 			
Miten ammatillisen peruskoulutuksen opiskeluhoolto huomioidaan laadittaessa sijaintikuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia			
Miten ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijat saavat tarvitsemansa palvelut (opiskeluterveydenhuolto-, psykologi- ja kuraattoripalvelut)			
Opiskeluhuollon ohjausryhmä on sopinut opiskeluhuollon suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista ammatillisessa peruskoulutuksessa:			
Miten tiedonkulku ja yhteistoiminta varmistetaan			
<ul style="list-style-type: none"> koulutuskuntayhtymän johdon kanssa 			
<ul style="list-style-type: none"> muiden toimipisteiden kanssa 			
<ul style="list-style-type: none"> sijaintikuntien kanssa 			
Miten koulutuksen järjestäjäkohtaisen opiskeluhuollon ohjausryhmän linjaukset ja toiminnan järjestämisen periaatteet ohjaavat oppilaitos- ja toimipistekohtaisten opiskeluhoitosuunnitelmien laadintaa ja seurantaa (opiskeluhoitosuunnitelmien yhteiset osiot)			
Miten oppilaitos- ja toimipistekohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman laadinta koordinoidaan			

7.2 Monialaisen yhteistoiminnan kriteerit

Osallisuuden tukeminen (luku 4.1)

Osallistava johtaminen ja kehittäminen

Opiskeluhuollon ohjausryhmä on sopinut, miten tuetaan oppilaitoksia kehittämään johtamistaan ja toimintakulttuuriaan osallistavaksi:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten opiskeluhuollossa toimivat ammattilaiset voivat osallistua opiskeluhuoltotyön sekä oppilaitoksen työ- ja toimintakulttuurin kehittämiseen			
Mitä tietoa opiskeluhuollossa toimivat ammattilaiset saavat opiskeluhuollon sekä työ- ja toimintakulttuurin kehittämisen tueksi ja miten tietoa välitetään			
Miten opiskeluhuollossa toimivien ammattilaisten näkemykset opiskeluhuollon ja työyhteisön kehittämistarpeista ja -ideoista otetaan huomioon			
Miten huolehditaan opiskeluhuollossa toimivien ammattilaisten mahdollisuuksista vaikuttaa oppilaitoksissa			
Miten opiskeluhuollossa toimivien ammattilaisten osallisuus on varmistettu oppilaitoskohtaisissa opiskeluhuoltoryhmissä ja opiskeluhuollon ohjausryhmässä			

Opiskelijoiden ja huoltajien osallisuus ohjaavana periaatteena

Opiskeluhuollon ohjausryhmä on sopinut opiskelijoiden ja huoltajien osallisuuden periaatteista opiskeluhuollossa:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten opiskelijat ja huoltajat voivat saada tietoa mahdollisuuksistaan osallistua opiskeluhuollon suunnitteluun ja toteutukseen			
Miten opiskelijat ja huoltajat voivat osallistua opiskeluhuollon suunnitteluun ja kehittämiseen			
Miten opiskelijoita ja huoltajia kannustetaan osallistumaan			
Mitkä ovat huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä ohjaavat periaatteet			
Miten opiskelijoiden ja huoltajien esiin tuomat tarpeet kootaan ja otetaan huomioon			
Miten osallisuuden toteutumista seurataan ja arvioidaan			

Tiedon saaminen opiskeluhollosta

Opiskeluholloin ohjausryhmä on sopinut tiedottamisen periaatteista:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten varmistetaan, että opiskelijoille ja huoltajille välitetään lain edellyttämä tieto opiskeluhollosta			
Miten ja mistä seuraavat tahot voivat saada tietoa opiskeluhollosta			
• opiskelijat			
• huoltajat			
• opiskeluhollossa toimivat ammatillaiset, opettajat ja muut oppilaitoksen aikuiset			
• keskeiset yhteistyötahot			
Miten varmistetaan, että opiskeluhollosta tiedotetaan selkeästi huomioiden opiskelijoiden ikä- ja kehitystaso sekä perheiden kulttuuriset ja kielelliset tekijät			

Toimintatapojen yhtenäistäminen ja yhteistoiminta (luku 4.2)

Vaikuttavat ja yhtenäiset toimintatavat

Opiskeluholloin ohjausryhmä on sopinut keinoista toimintatapojen yhtenäistämiseksi kunnassa ja oppilaitoksissa:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten varmistetaan, että toimintatavat ovat yhtenäisiä oppilaitoksissa			
Miten varmistetaan että toiminnassa käytetään vaikuttavia menetelmiä ja hyväksi arvioituja toimintatapoja			

Monialainen yhteistoiminta

Opiskeluholloin ohjausryhmä on sopinut monialaisen ja -ammatillisen yhteistoiminnan periaatteista kunnassa ja oppilaitoksissa	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten tuetaan säännösten mukaisen moniammatillisen opiskeluholloin toteuttamista oppilaitoksissa			
Miten linjataan yhteistoimintaa koskevat periaatteet (yhteistoiminta oppilaitoksen sisällä ja oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen kanssa)			
Miten yhteistoimintaa ja toimintatapojen yhdenmukaisuutta seurataan, arvioidaan ja kehitetään			

Osaava ja hyvinvoiva henkilöstö (luku 4.3)

Osaamisen tukeminen

Opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten esimiehet ovat sopineet työyhteisön ja ammattilaisten osaamisen tukemisen periaatteista:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten huolehditaan opiskeluhoitotyössä tarvittavan osaamisen kehittämisestä (esim. työnohjaus, täydennyskoulutus, perehdytys ja kehityskeskustelut sekä muut osaamisen tukemisen menetelmät)			
Miten osaamista seurataan ja edistetään			
<ul style="list-style-type: none"> miten osaamistarpeet tunnistetaan 			
<ul style="list-style-type: none"> mitkä ovat osaamisen vahvistamisen keinot 			
<ul style="list-style-type: none"> millä menetelmillä osaamista seurataan ja arvioidaan 			

Työhyvinvoinnin tukeminen

Opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten esimiehet ovat sopineet työyhteisön ja ammattilaisten työhyvinvoinnin tukemisen periaatteista:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten työhyvinvointia seurataan ja edistetään			
Kuka vastaa työhyvinvoinnin kehittämisen sisällöistä			
Miten otetaan huomioon eri-ikäisten työntekijöiden tarpeet ja voimavarat työssä			

7.3 Yhteisöllisen opiskeluhuollon kriteerit

Yhteisöllisen opiskeluhuollon järjestäminen ja tavoitteet (luku 5.1)

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on sopinut yhteisöllisen opiskeluhuollon järjestämisestä, tavoitteista ja toteuttamisesta:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten ja mihin tietoon perustuen työn tavoitteet asetetaan			
Mistä saadaan tietoa kehittämistyön pohjaksi			
Miten varmistetaan			
<ul style="list-style-type: none"> oppilaitosyhteisön jäsenten (ml. opiskelijat ja huoltajat) osallisuus ja sitoutuminen yhteisölliseen työhön 			
<ul style="list-style-type: none"> opiskeluhuollossa toimivien ammattilaisten yhteinen käsitys yhteisöllisen opiskeluhuollon tavoitteista ja kehittämisen suunnasta 			
<ul style="list-style-type: none"> ammattilaisten osaaminen yhteisöllisen opiskeluhuollon kehittämisessä 			
Miten jaetaan vastuut ja hyödynnetään eri ammattiryhmien erityisosaamista toiminnan kehittämisessä			

Yhteisöllisen hyvinvoinnin edistäminen yhtenäisin toimintatavoin (luku 5.2)

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä mielenterveyden edistäminen

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on sopinut tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä mielenterveyden edistämisestä yhteisöllisessä opiskeluhoitotyössä:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten edistetään			
<ul style="list-style-type: none"> yleisiä tunne- ja vuorovaikutustaitoja 			
<ul style="list-style-type: none"> myönteistä opiskelu- ja työskentelyilmapiiriä (ml. viihtyvyys ja työrauha) 			
<ul style="list-style-type: none"> arvostavaa ja avointa kommunikaatiota oppilaitoksen viestintäkulttuurina 			
<ul style="list-style-type: none"> opiskelijoiden mielenterveyttä 			
Miten tuetaan			
<ul style="list-style-type: none"> uusien opiskelijoiden ryhmäytymistä 			
<ul style="list-style-type: none"> eri-ikäisten opiskelijoiden välistä yhteistyötä, yhteenkuuluvuutta ja huolenpitoa toisista 			

Kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäisevät ja vähentävät toimintatavat

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on sopinut kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemisen ja vähentämisen toimintatavoista yhteisöllisessä opiskeluhoitotyössä:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten varmistetaan, että			
<ul style="list-style-type: none"> toisen koskemattomuutta kunnioitetaan 			
<ul style="list-style-type: none"> opiskelijat otetaan mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan keinoja kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi 			
Miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten niitä käsitellään oppilaitosyhteisö- ja opiskelijaryhmätasolla sekä yksittäisen opiskelijan kanssa			
Miten seurataan kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän esiintymistä ja opiskelijoiden kokemuksia ongelmiin puuttumisesta			

Opintojen edistäminen poissaoloja ehkäisemällä

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on sopinut toimenpiteistä opintojen etenemisen edistämiseksi:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten tuetaan			
<ul style="list-style-type: none"> opintojen etenemistä ja ehkäistään opintojen keskeyttämistä nivelvaiheiden sujumista (esim. siirtymistä toisen asteen opintoihin) 			
Miten puututaan poissaoloihin			
<ul style="list-style-type: none"> kunnassa sovittujen linjausten ja ohjeistusten mukaisesti silloin, kun niiden syynä ovat oppilaitosympäristön ja -yhteisön tilanne 			
Miten arvioidaan ja edistetään kouluviihtyvyyttä ja opiskelijoiden hyvinvointia			
Miten järjestetään tarvittava tuki opintojen jatkumiseksi			

Opintojen ja työskentelyn hyvinvointia tukeva järjestäminen ja terveellisten elintapojen edistäminen

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on sopinut, miten terveellisyden ja turvallisuuden sekä hyvinvoinnin edistäminen otetaan huomioon opintojen ja työskentelyn järjestämisessä:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten oppilaitoksen järjestelyt tukevat riittävää levon saantia ja jaksamista			
Miten työrytmytyksen avulla voidaan tukea opiskelijoiden hyvinvointia (tuntien rytmitys, pidennetyt välitunnit, oikein ajoitetut ruokatauot, lukukauden rytmitys)			
Miten välitunteja ja taukoja voidaan kehittää virkeyttä lisääviksi ja hyvinvointia edistäviksi			
Miten oppilaitoksen toimintakulttuuri tukee päihteettömyyttä			
Miten oppilaitosruokailu järjestetään terveellisiä elintapoja tukevasti			
Miten oppilaitosympäristö tukee			
<ul style="list-style-type: none"> terveyttä edistävien valintojen tekoa (esim. istumisen vähentäminen, juomavesipisteet ja välipalajärjestelyt) 			
<ul style="list-style-type: none"> liikunnallista elintapaa (esim. piha, liikuntamahdollisuudet ja -välineet) 			
Miten otetaan huomioon opiskelijoiden ja huoltajien näkemykset			
<ul style="list-style-type: none"> terveellisten valintojen tekemisen mahdollisuuksista 			
<ul style="list-style-type: none"> vireyttä ylläpitävistä järjestelyistä ja työrytmytyksestä 			
<ul style="list-style-type: none"> opintojen kuormittavuudesta 			
<ul style="list-style-type: none"> THL:n Kouluterveyskyselyn tuottamasta tiedosta 			
Minkälaisia terveellisiä elintapoja tukevia ryhmiä oppilaitoksessa järjestetään (esim. tupakasta vieroitus, syömisongelmien ehkäisy, painonhallinta, peliriippuvuuden ehkäisy ja uniongelmiä ehkäisy)			

Oppilaitosympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin edistäminen ja tarkastaminen

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on sopinut ympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksista:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten oppilaitoksessa toteutetaan oppilaitosympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastukset ja tarvittavat jatkotoimet (aikataulutus, riittävä monialaisuus, huoltajien ja opiskelijoiden osallisuus)			
Miten arvioidaan ja edistetään oppilaitosympäristön esteettömyyttä ja viihtyisyyttä ja miten käsitellään aihetta koskeva palaute			
Miten ehkäistään oppilaitoksessa tapahtuvia tapaturmia sekä seurataan niiden määrää			
Miten varmistetaan, että opetussuunnitelmassa vaadittavat toimintasuunnitelmat ovat ajantasaisia			
<ul style="list-style-type: none"> • suunnitelma päihteiden käytön ehkäisyn tueksi ja käyttöön puuttumiseksi • kriisisuunnitelma ja turvallisuuden edistämisen toimintamallit • suunnitelma väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi • tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 			
Miten varmistetaan, että kaikki oppilaitoksessa työskentelevät sekä huoltajat ja opiskelijat tuntevat toimintasuunnitelmat			

Opiskelijoiden osallisuuden edistäminen

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on sopinut opiskelijoiden osallisuuden edistämisestä oppilaitoksessa:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Minkälaista vertaistoimintaa eli opiskelijoiden toisille opiskelijoille järjestää toimintaa oppilaitoksessa on (vertaissovittelu-, kummiluokka-, tukioppilas-, välituntivastaavatoiminta ym.)			
Miten tuetaan opiskelijoiden osallistumista			
<ul style="list-style-type: none"> • oppilaitoksen eri toimintojen suunnitteluun ja kehittämiseen (opetussuunnitelmat, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy, tilat ja piha, ruokailu, järjestyssäännöt ym.) • opiskeluhoollon suunnitteluun, kehittämiseen ja toteuttamiseen (esim. opiskeluhoollon palvelujen järjestäminen) 			
Miten varmistetaan opiskelijoiden tiedon saanti opiskeluhoollon kokonaisuudesta			
Miten opiskelijoilta kerätään palautetta opiskeluhoollon toimivuudesta, opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksista ja kohtaamisesta			
Minkälaista yhteistyötä tehdään oppilas- tai opiskelijakunnan kanssa			

Huoltajien osallisuuden edistäminen

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on sopinut, miten varmistetaan huoltajien osallisuuden toteutuminen yhteisöllisessä opiskeluhuollossa:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten huoltajien ja opettajan / luokanvalvojan / ryhmänohjaajan tapaamiset toteutetaan			
Miten opettaja ja opiskeluhuollon muu henkilöstö on huoltajien tavoitettavissa			
Miten usein ja minkälaisia vanhempainiltoja järjestetään. Miten huoltajien toiveet ja tarpeet kootaan ja otetaan huomioon vanhempainiltojen järjestämisessä ja toteuttamisessa			
Milloin opiskeluhuollosta tai oppilaitoksesta otetaan yhteyttä huoltajiin			
Miten huoltajat voivat osallistua opiskeluhuollon suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin			
Miten ja mistä huoltajat voivat saada tietoa opiskeluhuollosta ja osallistumismahdollisuuksistaan			
Mitä tietoa huoltajat saavat opiskeluhuollon kehittämistyön tueksi (esim. Kouluterveyskysely, kiusaamiskyselyt, terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastukset) ja miten tieto huoltajille välitetään			
Miten vanhempainyhdistystoiminnalla (tai muulla vanhempaintoiminnalla) tuetaan yhteisöllistä opiskeluhoitoa			
Miten huoltajia kannustetaan osallistumaan oppilaitoksen yhteisölliseen opiskeluhoitotyöhön			
Miten huoltajilta kootaan palautetta opiskeluhuollon toimivuudesta ja omista vaikutusmahdollisuuksistaan			

Opiskeluhuollon yhteistoiminta oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen kanssa

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on sopinut tavoista, joilla varmistetaan toimivat yhteisöllisen opiskeluhuollon yhteistyökäytännöt oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen kanssa:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten yhteistyö konkreettisesti käynnistetään ja toteutetaan yhteisöllisen opiskeluhuollon osalta			
Miten yhteistyökäytäntöjen toimivuutta arvioidaan ja kehitetään yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa			

7.4 Yksilökohtaisen opiskeluhuollon kriteerit

Yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestäminen (luku 6.1)

Opiskeluhuollon palvelut

Oppilaitoskohtainen opiskeluhuoltoryhmä on sopinut yksilökohtaisen opiskeluhuollon palveluihin liittyvistä käytänteistä oppilaitoksessa:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten varmistetaan, että käytännöt ovat opiskeluhuollon ohjausryhmän ja opetussuunnitelman linjausten mukaisia			
<ul style="list-style-type: none"> miten koulu- tai opiskeluterveydenhuollon palvelut käytännössä toteutetaan oppilaitoksessa 			
<ul style="list-style-type: none"> miten psykologi- ja kuraattoripalvelut käytännössä toteutetaan oppilaitoksessa 			
<ul style="list-style-type: none"> miten palvelut järjestetään oppilaitoksessa niin, että ne ovat saatavissa määräajassa 			
<ul style="list-style-type: none"> miten palvelujen piiriin tullaan tai palveluihin ohjataan 			
<ul style="list-style-type: none"> mitkä ovat yksilökohtaisten palvelujen sisällöt ja työnjako koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa sekä kuraattori- ja psykologipalveluissa 			
Mitä yhteistyötä opettajien ja palvelujen henkilöstön kanssa tarvitaan palvelujen järjestämisessä ja asiakaslähtöisessä toteuttamisessa oppilaitoksen sisällä			
<ul style="list-style-type: none"> opettajayhteistyö laajoissa terveystarkastuksissa 			
<ul style="list-style-type: none"> opettajayhteistyö muissa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveystarkastuksissa 			
<ul style="list-style-type: none"> opettajayhteistyö kuraattori- ja psykologipalveluissa 			
Miten palveluista tiedotetaan opiskelijoille, huoltajille, oppilaitoksen henkilöstölle ja yhteistyökumppaneille			
Miten palvelujen laatua, käyttöä ja saatavuutta arvioidaan ja seurataan (omavalvonta)			
Miten opiskelijoiden ja huoltajien osallisuus huomioidaan palvelujen toteuttamisessa ja kehittämisessä			

Monialainen yksilökohtainen opiskeluhoito - asiantuntijaryhmä

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on sopinut toimintatavoista yksilökohtaisessa monialaisessa opiskeluhoitossa eli asiantuntijaryhmän työstä:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten ryhmän kokoaminen käynnistyy			
Miten opiskelijalle ja huoltajalle annetaan riittävästi tietoa ryhmän kokoamisen tarpeesta sekä ryhmän työskentelyperiaatteista (ml. ryhmän jäsenten oikeus luovuttaa toisilleen salassa pidettäviä tietoja)			
Miten ryhmän kokoaminen opiskelijan ja/tai huoltajan suostumuksen mukaisesti toteutetaan			
Miten varmistetaan opiskelijoiden ja huoltajien mahdollisuudet osallistua ryhmän kokouksiin			
Miten arvioidaan opiskelijan itsenäinen kehitystason mukainen asiakkuus			
Miten toimitaan pyydettyäessä			
<ul style="list-style-type: none"> ryhmään mukaan opiskeluhoillon yhteistyökumppaneita tai opiskelijan läheisiä 			
<ul style="list-style-type: none"> neuvoa ryhmän ulkopuolisilta asiantuntijoilta 			
Miten varmistetaan, että opiskelijan ja hänen läheistensä luottamus ryhmän toimintaan saavutetaan ja säilytetään			

Opiskelijan itsenäinen asema opiskeluhoillon asiakkaana

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on sopinut toimintatavoista koskien opiskelijan itsenäistä asemaa opiskeluhoillon asiakkaana:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten varmistetaan opiskelijan mielipiteiden kuuleminen opiskeluhoitotyössä			
Miten oppilaitoksessa tarvittaessa arvioidaan alaikäisen kykyä itsenäisiin päätöksiin ja opiskelijan edun toteutumista			
Miten opiskelijan itsenäiseen asiakkuuteen liittyvistä asioista tiedotetaan opiskelijoille, huoltajille ja oppilaitoksen henkilöstölle			

Yksilökohtaisen opiskeluhoollotyön kirjaaminen

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoolloryhmä on sopinut yksilökohtaisen opiskeluhoollotyön kirjaamiskäytännöistä:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten huolehditaan siitä, että opiskeluhoolltoon osallistuva henkilöstö tuntee henkilötietoja koskevan lainsäädännön			
Miten varmistetaan, että			
<ul style="list-style-type: none"> opiskeluhoollkertomukseen sekä opiskeluhoollon muihin asiakaskertomuksiin tehdään lain edellyttämät asianmukaiset kirjaukset 			
<ul style="list-style-type: none"> opiskeluhoollkertomukseen on pääsy vain asiantuntijaryhmään nimetyillä aktiivijäsenillä 			
<ul style="list-style-type: none"> opiskeluhoollkertomukseen kirjattuja ja asiantuntijaryhmässä saatuja tietoja käytetään vain opiskelijan ja hänen läheistensä tukemiseen, ellei laista muuta johdu 			
Miten opiskelijoille ja hoolltajille tiedotetaan kirjaamiskäytännöistä ja muodostuvista rekistereistä sekä heille kuuluvasta tarkastusoikeudesta			

Salassa pidettävien tietojen luovutus yksilökohtaisessa opiskeluhoollotyössä

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoolloryhmä on sopinut tiedon luovutukseen liittyvistä käytännöistä yksilökohtaisessa opiskeluhoollotyössä:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten oppilaitoksessa huolehditaan siitä, että henkilöstö tuntee tietojen siirtoon liittyvän lainsäädännön			
Miten varmistetaan, että			
<ul style="list-style-type: none"> tietojen luovutuksiin liittyvät käytänteet pysyvät yhtenäisinä oppilaitoksessa 			
<ul style="list-style-type: none"> opiskeluhoollrekisterin vastuuhenkilöllä on ammatilliset valmiudet arvioida, mitä rekisteritietojen luovutusta pyytävällä taholla on tehtävänsä perusteella tarpeen ja oikeus saada 			
Miten tietojen asianmukaisia ja riittäviä luovutuksia tuetaan			
Mitä suostumuslomakkeita käytetään			
Miten huolehditaan siitä, että opiskelijat ja hoolltajat ovat tietoisia oppilaitoksen tietojen luovutuksiin liittyvistä käytännöistä ja omista oikeuksistaan			

Konsultaatiot yksilökohtaisessa työssä

Oppilaitoskohtainen opiskeluhooltoryhmä on sopinut yksilökohtaisen opiskeluhooltotyön konsultaatiokäytänteistä:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten konsultatiivista työtapaa toteutetaan			
• oppilaitoksessa			
• oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen kanssa			
Miten konsultaatioihin liittyvät säädöstenmukaiset tietojen luovutus- ja kirjaamis-käytänteet ovat kaikkien opiskeluhoollon toimijoiden tiedossa ja käytössä			
Miten käytänteistä tiedotetaan opiskelijoille ja huoltajille			

Oppimisen tuki ja yksilökohtainen opiskeluhoolto

Oppilaitoskohtainen opiskeluhooltoryhmä on sopinut oppimisen ja opiskeluhoollon tukimuotojen yhteensovittamisen periaatteista:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten oppilaitoksessa toteutetaan eri tukimuotojen tarpeen arviointi ja tuen suunnittelu sekä toteuttaminen siten, että ne muodostavat opiskelijan näkökulmasta yhtenäisen kokonaisuuden			

Yksilön hyvinvoinnin edistäminen yhtenäisin toimintatavoin (luku 6.2)

Opiskelijan terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen

Oppilaitoskohtainen opiskeluhooltoryhmä on sopinut opiskelijan terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen käytännöistä:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten opiskeluhoollossa toimivat ammattilaiset ja muu oppilaitoksessa työskentelevä henkilöstö edistävät yksittäisten opiskelijoiden terveyttä ja hyvinvointia			
Miten ja missä arjen tilanteissa erityisesti huomioidaan opiskelijan hyvinvointia suojaavia tekijöitä (voimavaroja, vahvuuksia, sujuvia asioita) ja miten niitä edelleen vahvistetaan			
Miten huomioidaan opiskelijan terveystottumusten paraneminen ja tuetaan muutoksen pysyvyyttä			

Tuen tarpeen varhainen tunnistaminen ja selvittäminen

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on sopinut tuen tarpeen varhaisen tunnistamisen ja selvittämisen käytännöistä:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten opiskelijoiden yksilöllistä hyvinvointia ja tuen tarvetta arvioidaan			
<ul style="list-style-type: none"> • kaikkien oppilaiden kohdalla (terveystarkastukset, kyselyt) 			
<ul style="list-style-type: none"> • silloin kun herää huoli (esim. opiskelijan, huoltajan tai opettajan havainnot, terveystarkastukset, kyselyt) 			
Miten oppilaitoksessa varmistetaan, että			
<ul style="list-style-type: none"> • huolen herätessä opiskelijan tilanteesta huolestunut työntekijä keskustelee tästä aina ensin opiskelijan ja tarvittaessa huoltajan kanssa 			
<ul style="list-style-type: none"> • opiskelijoiden tuen tarpeet tunnistetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa 			
<ul style="list-style-type: none"> • opiskelijoiden oma tai kavereiden huoli tulee kuulluksi ja siihen reagoidaan 			
<ul style="list-style-type: none"> • oppilaitoksen toimintakulttuuri ja toimintatavat tukevat huoltajien huolien esiin tulemistä 			
Miten opiskeluhuollon palvelut järjestetään oppilaitoksessa siten, että ne tukevat tuen tarpeen tunnistamista ja tuen saamista varhain			
Miten oppilaitoksessa			
<ul style="list-style-type: none"> • henkilökunta ohjaa opiskeluhuollon palveluihin 			
<ul style="list-style-type: none"> • tuetaan työntekijöiden osaamista huolen puheeksiottamisessa 			
<ul style="list-style-type: none"> • tuen tarpeen arviointia kohdennetaan (esim. erityistä tukea saavat opiskelijat, yksin asuvat nuoret, sijoitetut lapset, lastensuojelun piirissä olevat, maahanmuuttajat) 			
Miten tuen tarvetta selvitetään silloin, kun			
<ul style="list-style-type: none"> • opiskelijat ja/tai huoltajat eivät tule tapaamisiin tai osallistu terveystarkastuksiin 			
<ul style="list-style-type: none"> • nuori jää ilman toisen asteen jatko-opiskelupaikkaa 			

Opiskeluhuollon yksilökohtaisen tuen järjestäminen

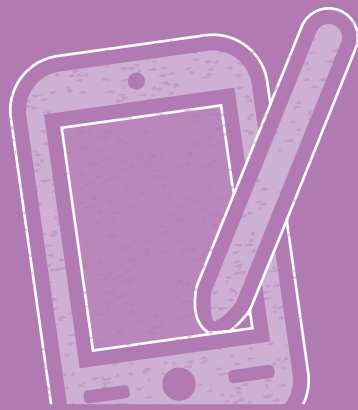
Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on sopinut oppilaitoksessa järjestettävästä opiskeluhuollon yksilökohtaisesta tuesta:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten tukea järjestetään, kun opiskelija sitä tarvitsee			
Miten varmistetaan, että			
<ul style="list-style-type: none"> opiskelijat saavat tarvittavan tuen oppilaitoksessa 			
<ul style="list-style-type: none"> huoltajat saavat yksilöllistä tukea lapsen ja perheen haasteissa 			
<ul style="list-style-type: none"> huoltajat saavat tarvittaessa tukea omaan hyvinvointiinsa 			
Miten todettu tuen tarve huomioidaan oppilaitoksen toiminnassa kokonaisvaltaisesti			
Miten turvataan tuen jatkuvuus siirtymä- ja nivelvaiheissa			
Miten toimitaan, kun opiskelija tai huoltajat eivät osallistu sovittuihin tapaamisiin, eivät vastaa yhteydenottoihin tai keiltäytyvät tuen vastaanottamisesta			

Nivelvaiheyhteistyön varmistaminen

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on sopinut sujuvasta nivelvaiheyhteistyöstä:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten oppilaitoksissa varmistetaan nivelvaiheyhteistyö yksilöllisten tarpeiden mukaisesti			
Miten kahdeksannen luokan laajassa terveystarkastuksessa tehdään moniammatillista opiskeluhuollon yhteistyötä			
<ul style="list-style-type: none"> arvioitaessa opiskelijan tuen tarpeita ammatinvalinnan ja jatko-opintojen näkökulmasta 			
<ul style="list-style-type: none"> suunniteltaessa tarvittavia siirtymävaiheen tukitoimia 			
Kuinka tuetaan opiskelijan siirtymistä palvelun piiristä toiseen oppilaitosten yhteistyönä (esim. verkostotapaamiset, tutustumispäivät)			
Ketkä vastaavat opiskelijan siirtymän valmistelusta lähettävässä ja vastaanottavassa toimipisteessä			
Mitä tietoa opiskelijan tuen tarpeista siirretään eteenpäin ja miten (huoltajat, lupa tiedonsiirtoon)			
Miten opiskelijan ja huoltajan osallisuus varmistetaan siirtymissä			

Opiskelijakohtaisen palveluprosessin sujuvuus

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on varmistanut sujuvat yksilökohtaisen opiskeluhoollon palveluprosessit:	Onko asiasta sovittu?		
	Kyllä	Ei	En tiedä
Miten opiskeluhoolltopalveluista tiedotetaan			
Miten varmistetaan helppo pääsy opiskeluhoolltopalveluihin			
Mistä asioista sovitaan palveluprosessin alkaessa opiskelijan ja hooltajan kanssa			
Miten huolehditaan tarvittavien palveluprosessien jatkumisesta koulutuksen nivelvaiheissa			
Mitä yksilökohtaisia suunnitelmia laaditaan opiskeluhoollon palvelujen ja monialaisen asiantuntijaryhmän toimesta			
Miten valmistetaan, että erillisistä suunnitelmista muodostuu opiskelijan näkökulmasta mielekäs kokonaisuus (esim. kuntoutus-, hoito- ja lastensuojelun suunnitelma)			
Miten ja kuinka usein palveluiden tai tuen tarve arvioidaan ja suunnitelma päivitetään			
Miten opiskelijan palvelukokonaisuutta koordinoidaan			
<ul style="list-style-type: none"> • monialaisen opiskeluhoollon sisällä 			
<ul style="list-style-type: none"> • ohjattaessa palveluihin oppilaitoksen ulkopuolelle 			
<ul style="list-style-type: none"> • palveluprosessin sisältäessä monia oppilaitoksen ulkopuolisia palveluja sekä opiskeluhoollon palveluja 			

Lähteet

Lähteet

- Aaltonen, J. 2012. Turvataitoja nuorille. Opas 21/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Aalto-Setälä, T. 2010. Nuorten mielenterveydenhäiriöt. Teoksessa: [Nuorten hyvin- ja pahoinvointi, konsensuskokous 2010](#). Vammala: Suomalainen lääkäriseura Duodecim ja Suomen Akatemia. [viitattu 8.10.2014].
- Ahonen, J. & Kirjavainen, A. 2009. ”Kysy, jos on jotain kysyttävää” Alakoulun opettajien ja rehtorien kokemuksia ja toiveita vastavalmistuneiden opettajien työhön perehdyttämisestä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Aira, T., Hämylä, R., Kannas, L., Aula, M.K. & Harju-Kivinen, R. 2014. Lasten hyvinvoinnin tila kansallisten indikaattoreiden kuvaamana. Lapsiasiainvaltuutetun toimiston julkaisu 2014:4. Jyväskylä: Lapsiasiainvaltuutetun toimisto.
- Alava, J, Halttunen, L & Risku, M. 2012. Changing school management. Status review - May 2012. Helsinki: Finnish National Board of Education 2012:3.
- Atkinson, M., Jones, M. & Lamont, E. 2007. Multi-agency working and its implications for practice: a review of the literature. Reading: CfBT.
- Axelsson, R. & Axelsson, S.B. 2006. Integration and collaboration in public health – a conceptual framework. *International Journal of Health Planning and Management* 21(1): 75–88.
- Axelsson, S.B. & Axelsson, R. 2009. From territoriality to altruism in interprofessional collaboration and leadership. *Journal of Interprofessional Care* 23(4): 320–330.
- Campion, J., Bhui, K. & Bhugra, D. 2012. European Psychiatric Association (EPA) guidance on prevention of mental disorders. *European Psychiatry* 27(2): 68–80.
- Darlington, Y., Feeney, J.A. & Rixon, K. 2005. Interagency collaboration between child protection and mental health services: practices, attitudes and barriers. *Child Abuse & Neglect* 29(10): 1085–1098.
- Edwards, R., Cèilleachair, A., Bywater, T., Hughes, D. & Hutchings, J. 2007. Parenting programme for parents of children at risk of developing conduct disorder: cost effectiveness analysis. *British Medical Journal* 334: 682.
- Frank, R.G. & McGuire, T.G. 2000. ”Economics and mental health,” *Handbook of Health Economics*. Teoksessa: A. J. Culyer & J. P. Newhouse (toim.), *Handbook of Health Economics*, 893-954 Elsevier.
- Hakulinen-Viitanen, T., Hietanen-Peltola, M., Hasturup, A., Wallin, M. & Pelkonen, M. 2012. Laaja terveystarkastus. Ohjeistus äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan sekä kouluterveydenhuoltoon. Opas 22/2012. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hakulinen-Viitanen, T., Hietanen-Peltola, M., Bloigu, A & Pelkonen M. 2014. [Äitiys- ja lastenneuvolatoiminta sekä kouluterveydenhuolto. Valtakunnallinen seuranta 2012](#). Raportti 12/2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Halme, N., Vuorisalmi, M. & Perälä, M-L. 2014. Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten ja perheiden palveluissa. Raportti 4/2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Halme, N., Perälä, M-L. & Laaksonen, C. 2010. Yhteistyöinterventioiden vaikuttavuus lapsiperhepalveluissa. Järjestelmällinen katsaus. Raportti 10/2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Heckman, J.J. 2008. Schools, skills, and synapses. *Economic Inquiry* 46(3): 289–324.
- Halme, N., Kanste, O. & Perälä, M-L. 2015. Oppilaiden hyvinvointi ja palvelut. Viideluokkalaisten kyselyn tuloksia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (käsikirjoitus).
- Heckman, J.J., Hyeok Moon S., Pinto, R., Savelyev, P.A. & Yavitz, A. 2010. ”The Rate of Return to the HighScope Perry Preschool Program,” *Journal of Public Economics* 94, nos. 1–2 (2010): 114–128.
- Heckman J., Pinto, R. & Savelyev, P. 2013. [Understanding the Mechanisms Through Which an Influential Early Childhood Program Boosted Adult Outcomes](#). *American Economic Review* 2013, 103(6): 2052–2086.
- Heinämäki, L. & Kauppinen, T. 2010. Lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä. Työväline kunnille lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseen sekä palveluiden suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin.

- Hietanen-Peltola, M. & Korpilahti, U. (toim.) 2015. Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. Opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen. Ohjaus 7/2015. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hondeghem, A. 2002. Competence Management: The State of the Art in the Public Sector? Teoksessa: Horton, S., Hondeghem, A. & Farnham, D. (toim.) Competence Management in the Public Sector. European Variations on a Theme. University of Portsmouth.
- Hujala, E., Backlund-Smulter, T., Koivisto, P., Parkkinen, H., Sarakorpi, H., Suortti, O., Niemelä, T., Kuronen, I., Knubb-Manninen, G., Smeds-Nylund, A-S., Hietala, R. & Korkeakoski, E. 2012. Esiopetuksen laatu. Jyväskylä: Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 61.
- Huurre, T., Aro, H. & Rahkonen, O. 2003. Well-being and health behaviour by parental socioeconomic status. A follow-up study of adolescents aged 16 until age 32 years. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 38(5), 249–255.
- Hyrkäs, E. 2009. Osaamisen johtaminen Suomen kunnissa. *Acta Universitatis Lappeenrantaensis* 338. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto.
- Järvensivu, T., Nykänen, K. & Rajala, R. 2010. Verkostojohtamisen opas. Verkostotyöskentely sosiaali- ja terveysalalla.
- Kaltiala-Heino, R., Ranta, K. & Fröjd, S. 2010. Nuorten mielenterveys koulumaailmassa. *Duodecim* 2010, 126, 2033-9.
- Kampman, M. 2010. Yhteispeli-hankkeen kautta tukea sosioemotionaaliseen kehitykseen koulussa. Teoksessa: Joronen, K. & Koski, A. (toim.) Tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen koulu yhteisössä. Tampere: Tampere University Press.
- Kanste, O., Halme, H. & Perälä, M-L. 2013. Miten yhteistyö toteutuu lasten ja perheiden palveluissa kunnissa? Yhteistyön toimivuus ja siihen yhteydessä olevat tekijät vanhempien ja työntekijöiden näkökulmista. *Kunnallistieteellinen Aikakauskirja* 41(1): 10–32.
- Kanste, O., Halme, H. & Perälä, M-L. 2015. Perheiden hyvinvointi ja palvelut. Viidesluokkalaisten oppilaiden vanhempien kyselyn tuloksia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (käsikirjoitus).
- Kestilä, L. 2008. Pathways to health: Determinants of health, health behaviour and health inequalities in early adulthood. Valtiotieteellinen tiedekunta, sosiologian laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kiilakoski, T. 2014. Koulu on enemmän. Nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet ja ongelmat. Nuorisotutkimusseura ry.
- Kilpiö, A., Haho, P. & Vanttinen, M. 2007. Verkoston ja jaetun asiantuntijuuden tukeminen prosessimuotoisella avulla. Teoksessa: Haho, P., Vanttinen, M. & Kilpiö, A. (toim.) Kimpassa tuloksiin: KIMPPA-tutkimushankkeen loppuraportti. Sim-Lab Publications Report Series: 18. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Knapp, M., McDaid, D. & Parsonage, M. 2011. [Mental health promotion and mental illness prevention: the economic case](#). London: School of Economics and Political Science.
- Koskela, T. 2009. Perusopetuksen oppilashuolto Lapissa opettajien käsitysten mukaan. *Acta Universitatis Lapponiensis* 167. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Kotamäki, S., Niemi, M., Sirkiä, H., Virnes, E., Räisänen, A. & Hietala, R. 2010. Hyvää vointia: opiskelija-huollon toteutuminen, sen käytännöt ja kehittäminen toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa: tiivistelmäraportti. Jyväskylä: Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 51.
- [Kouluterveyskysely 2000/2001–2013](#). [viitattu 8.10.2014].
- Kunnallinen työmarkkinalaitos. 2007. Työhyvinvoinnin toimintalinjat ja hyvät käytännöt – suositus kunta-alalle.
- Kunnallinen työmarkkinalaitos. 2008. Kunnallisen henkilöstön osaamisen kehittämistä koskeva suositus sekä työ- ja virkaehtosopimus ammatityhdistyskoulutuksesta.
- Kuntaliitto. 2014. Kysely oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanosta. Suomen Kuntaliitto. [viitattu 8.10.2014].
- Kuusela, M. & Lintunen, T. 2010. Sosioemotionaalisten taitojen harjaannuttaminen ja tuki koulussa. Teoksessa: Joronen, K. & Koski, A. (toim.) Tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen koulu yhteisössä. Tampere: Tampere University Press.

- Kämppe, K., Välimaa, R., Ojala, K., Tynjälä, J., Haapasalo, I., Villberg, J. & Kannas, L. 2012. Koulukokemusten kansainvälistä vertailua 2010 sekä muutokset Suomessa ja Pohjoismaissa 1994–2010, WHO-koululaistutkimus (HBSC-STUDY). Koulutuksen seurantaraportit 2012:8. Tampere: Opetushallitus ja Jyväskylän yliopisto.
- Laaksola, H. 2008. Koulun kehityskeskustelut epä-säännöllisiä. Opettaja 4: 16–17.
- Laatikainen, T., Mäki, P. & Kaikkonen, R. 2013. Terveys- ja hyvinvointierojen syntyminen alkaa jo lapsuudessa – tuloksia Lasten terveysseurantatutkimuksesta. Teoksessa: Pelkonen, M., Hakulinen-Viitanen, T., Hietanen-Peltola, M. & Puumalainen, T. (toim.) Hyvinvointia useammille – Lasten ja nuorten palvelut uudistuvat. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan loppuraportti. Raportteja ja muistioita 2013:36. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Laine, M., Kokkinen, L., Kaarlela-Tuomaala, A., Valtanen, E., Elovainio, M., Suomi, R. & Keinänen, M. 2011. Sosiaali- ja terveysalan työolot 2010. Kahden vuosikymmenen kehityskulku. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Laitinen, K. & Hallantie, M. 2011. Huomisen hyvinvointia – kehys oppilashuollon kehittämiseksi. Oppaat ja käsikirjat 2011:19. Helsinki: Opetushallitus.
- Lajunen, K., Ylenius-Lehtonen, M. & Andell, M. 2015. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Opas 39/2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Linnosmaa, I. & Väisänen, A. 2014. Ehkäisevän varhaislapsuuden palvelujen vaikuttavuus. Teoksessa: Särkelä, R., Siltaniemi, A., Rouvinen-Wilenius, R., Parviainen, H., & Ahola, E. (toim.). Hyvinvointitalous. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry.
- Luopa, P., Kivimäki, H., Matikka, A., Vilkki, S., Jokela, J., Laukkarinen, E., Paananen, R. 2014. [Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000-2013 – Kouluterveyskyselyn tulokset](#). Raportti 25/2014. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Manka, M-L. & Mäenpää, M. 2007. Tulevaisuuden osaajaksi. Tulosta osaamistarpeiden tunnistamisella. Tampere: Tutkimus- ja koulutuskeskus Synergos, Tampereen yliopisto, Sosiaali- ja terveysministeriö, Euroopan sosiaalirahasto ja Kuntoutussäätiö.
- Manka, M-L., Kaikkonen, M-L. & Nuutinen, S. 2007. Hyvinvointia työyhteisöön – eväitä kehittämistyön avuksi. Tampere: Tutkimus- ja koulutuskeskus Synergos, Tampereen yliopisto ja Euroopan sosiaalirahasto.
- Markkula, J. & Öörni, E. (toim.). 2009. [Turvallinen elämä lapsille ja nuorille. Kansallinen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelma](#). Raportteja 27/2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Marttunen, M., Huurre, T., Strandholm, T. & Viialainen, R. 2013. Nuorten mielenterveyshäiriöt – Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. Opas 25/2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Marttunen, M. & Kaltiala-Heino, R. 2011. Nuorisopsykiatria. Teoksessa: Psykiatria. Lönnqvist, J., Heikkinen, M., Henriksson, M., Marttunen, M. & Partonen, T. (toim.) Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Metso, T. (toim.). 2013. Vanhempien barometri 2013. Peruskoululaisten vanhempien näkemyksiä kouluhyvinvoinnista. Helsinki: Suomen Vanhempainliitto ry.
- Mustonen, A. & Latvala, J-M. 2008. Lisää yhteisöllisyyttä ja huolenpitoa oppilaista. NMI Bulletin 18 (4): 4–9.
- Mustonen, U., Huurre, T., Kiviruusu, O., Berg, N., Aro, H. & Marttunen, M. 2013. [Elämäkulkua, mielenterveys ja hyvinvointi. Seurantatutkimus 16-vuotiaista tamperelaisnuorista 22-, 32- ja 42-vuotiaina \(TAM-projekti\)](#). Raportti 17/2013. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Mäki, P. 2012a. Oireet. Teoksessa: Kaikkonen, R., Mäki, P., Hakulinen-Viitanen, T., Markkula, J., Wikström, K., Ovaskainen, M-L, Virtanen, S. & Laatikainen, T. (toim.) [Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot](#). Raportti 16/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Mäki P. 2012b. Liikunta ja fyysinen aktiivisuus. Teoksessa: Kaikkonen, R., Mäki, P., Hakulinen-Viitanen, T., Markkula, J., Wikström, K., Ovaskainen, M-L, Virtanen, S. & Laatikainen, T. (toim.) Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot. Raportti 16/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

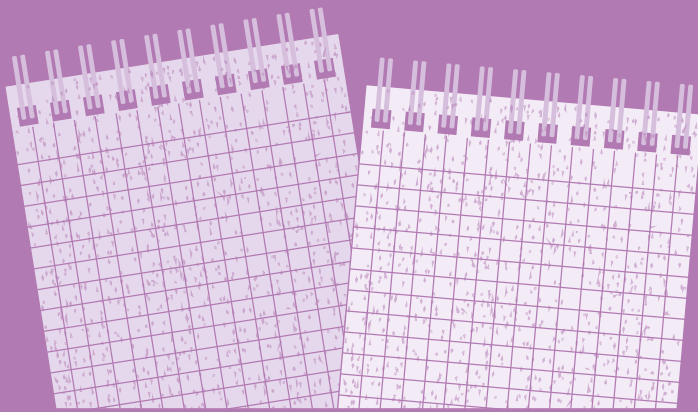
- Mäki P. 2012c. Kahdeksaluokkalaisten humalajuominen. Teoksessa: Kaikkonen, R., Mäki, P., Hakulinen-Viitanen, T., Markkula, J., Wikström, K., Ovaskainen, M-L., Virtanen, S. & Laatikainen, T. (toim.) Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot. Raportti 16/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Notkola, V., Pitkänen, S., Tuusa, M., Ala-Kauhaluoma, M., Harkko, J., Korkeamäki, J., Lehtikainen, T., Lehtoranta, P., Puumalainen, J., Ehrling, L., Hämäläinen, J., Kankaanpää, E., Rimpelä, M., Vornanen, R. 2013. Nuorten syrjäytyminen: Tietoa, toimintaa ja tuloksia. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013.
- Nummenmaa, A. R. 2006. Kasvattajien yhteisö ja kasvatuskulttuuri. Teoksessa: Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A.R. & Raske-Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Nuorista Suomessa 2010. Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.
- Nuorista Suomessa 2012. Tietoa nuorista, heidän asemastaan, elinoloistaan ja nuorisotyöstä 2012 Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.
- Ojanen, S. 2011. Työnohjaus auttaa. Opettaja 1–2: 50–51.
- Olsbo, U., Elo, S., Halme, N. & Kanste, O. 2015. Työntekijöiden vaikuttamismahdollisuudet, esimiestuki ja kohtelun oikeudenmukaisuus. Tutkiva Hoitotyö 2015; 1, 4-13.
- Opetusalan Ammattijärjestö (OAJ). 2014. OAJ:n työolobarometri 2013.
- Opetushallitus (OPH). 2012. Kouluviihtyvyys ja osamisen itsetunto vahvistuneet Suomessa. Opetushallituksen lehdistötiedote 8.8.2012.
- Opetushallitus (OPH). 2014a. Ammattikoulutus. www.opi.fi/ammattikoulutus [viitattu 8.10.2014].
- Opetushallitus (OPH). 2014b. Mitä oppilaan ja huoltajan kuuleminen tarkoittaa ja miten kuuleminen järjestetään?
- Opetushallitus (OPH). 2014c. Perusopetus.
- Opetushallitus (OPH). 2014d. Oppilas- ja opiskelija-huollon opas.
- Opetushallitus (OPH) määräykset 04/011/2014. Määräys perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutoksesta oppilashuollon osalta.
- Opetushallitus (OPH) määräykset 04/011/2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutos luku 5.4 Oppilashuolto.
- Opetushallitus (OPH) määräykset 05/011/2014. Määräys esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutoksesta 05/011/2014.
- Opetushallitus (OPH) määräykset 05/011/2014. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutos luku 5.3.
- Opetushallitus (OPH) määräykset 06/011/2014. Nuorille tarkoitetun lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden muuttaminen 6/011/2014.
- Opetushallitus (OPH) määräykset 06/011/2014. Nuorille tarkoitetun lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden muutos luku 4.3. Opiskeluhoolto.
- Opetushallitus (OPH) määräykset 10/011/2014. Opiskeluhoolto ammatillisten perustutkintojen perusteissa, OPH Määräys 7.3.2014 nro 10/011/2014.
- Opetushallitus (OPH) (2015). Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto. Opetushallituksen ohjauskirje 2015.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2011. Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit: Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2012. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2012–2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2012:6. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2014. Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki. Selvitys kolmiportaisen tuen toimeenpanosta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2014:2. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Opetusministeriö (OPM). 2009. Opetustoimen henkilöstön ammatillisen osaamisen varmistaminen (Osaava). Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:16. Helsinki: Opetusministeriö.
- Opiskeluhooltoryhmille suunnattu kysely peruskouluissa 2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

- Paananen, R. & Gissler, M. 2011. Cohort Profile: The 1987 Finnish Birth Cohort. *International Journal of Epidemiology* 4: 1–5.
- Paananen, R., Nipuli, S., Kivimäki, H. & Luopa, P. 2013. Nuorten osallisuus on lisääntynyt ja elintavat parantuneet – tekemistä silti riittää. *Kouluterveyskysely 2013*. Teoksessa: Pelkonen, M., Hakulinen-Viitanen, T., Hietanen-Peltola, M. & Puumalainen, T. (toim.) *Hyvinvointia useammille – Lasten ja nuorten palvelut uudistuvat. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan loppuraportti. Raportteja ja muistioita 2013:36*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Pelkonen, M., Hakulinen-Viitanen, T., Hietanen-Peltola, M. & Puumalainen, T. (toim.) *Hyvinvointia useammille – Lasten ja nuorten palvelut uudistuvat. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan loppuraportti. Raportteja ja muistioita 2013:36*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Peltonen, H. & Honkasalo, R. 2013. Keskeisten oppilasta opiskelijahuoltopalveluiden saavutettavuus ja moniammatillinen yhteistyö. *Tilannekatsaus – Toukokuu 2013*. Muistiot 2013:3. Helsinki: Opetushallitus.
- Perälä, M-L., Halme, N. & Nykänen, S. 2012. Lasten, nuorten ja perheiden palveluja yhteensovittava johtaminen. *Opas 19/2012*. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Perälä, M-L., Halme, N., Hammar, T. & Nykänen, S. 2011a. Hajanaisia palveluja vai toimiva kokonaisuus? Lasten ja perheiden palvelut toimialajohtajien näkökulmasta. *Raportti 29/2011*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Perälä, M-L., Salonen, A., Halme, N. & Nykänen, S. 2011b. Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita? Vanhempien näkökulma. *Raportti 36/2011*. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Perälä, M-L., Halme, N., Hietanen-Peltola, M., Pelkonen, M., Peltonen, H., Rajamäki, A., Pirttiniemi, J. & Wiss, K. 2015. *Opiskeluhoollon johtaminen ja järjestäminen lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa 2014*. Tutkimuksesta tiiviisti 16, toukokuu 2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Perälä, M-L., Halme, N., Kanste, O., Hietanen-Peltola, M., Huurre, T., Pelkonen, M., Peltonen, H. & Pihkala, J. 2014. 'Jotta meidän olisi hyvä olla ja opiskella' Viidesluokkalaisten, vanhempien ja koulun näkemyksiä opiskeluhoollosta. *Tutkimuksesta tiiviisti 19, syyskuu 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelma 2015–2018. *Ratkaisujen Suomi, hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015*. Valtioneuvoston kanslia, Hallituksen julkaisuja 10/2015.
- Rousu, S. ja LapsiARVI-työryhmä (toim.) 2008. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa. *Opas lakisääteisen suunnitelman laadintaan. Osa 1: suunnitelman valmistelu*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Saaristo, V., Wiss, K., Pirttiniemi, J. & Väyrynen, P. 2013. *Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ammatillisissa oppilaitoksissa 2012*. Tutkimuksesta tiiviisti 1, huhtikuu 2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Sackett, D. L., Rosenberg, W. M. C., Gray, J. A. M., Haynes, R. B. & Richardson, W. S. 1996. Evidence based medicine: what it is and what it isn't. *British Medical Journal* 312: 71–72.
- Salmi, M., Mäkelä, J., Perälä, M-L. & Kestilä, L. 2012. [Lapsi kasvaa kunnassa – miten kunta voi tukea lasten hyvinvointia ja vähentää syrjäytymisen riskejä](#). Päätösten tueksi 1/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Simonen, J. 2013. [Lähentyvätkö naisten ja miesten juomatavat? Kvalitatiivinen tutkimus sukupuolesta ja juomisesta](#). *Tutkimuksia 113/2013*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Sinkkonen, J. 2012. *Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun*. Juva: WSOY.
- Sivistysvaliokunnan mietintö (SiVM) 14/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Solantaus, T. & Paavonen, J. 2009. Vanhemman mielenterveyden häiriöt ja lasten psykiatriset ongelmat. *Duodecim* 125(17), 1839–44.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2007. *Terveyden eriarvoisuus Suomessa Sosioekonomisten terveyserojen muutokset*. *Julkaisuja 2007:23*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2009a. Johtamisella laatua ja työhyvinvointia sosiaalialalle. Julkaisuja 2009:17. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2009b. Johtamisella vaikuttavuutta ja vetovoimaa hoitotyöhön. Toimintaohjelma 2008–2011. Julkaisuja 2009:18. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2009c. Oppilas- ja opiskelijahuoltotyöryhmän toimenpide-ehdotukset. Julkaisuja 2009:34. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2010. Lapset ja nuoret terveiksi ja hyvinvoiviksi. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan toimenpide-ehdotukset. Selvityksiä 2010:26. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2012a. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma. Kaste 2012–2015. Raportteja ja muistioita 2012:1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2012b. Potilasasiakirjojen laatiminen ja käsittely. Opas terveydenhuollolle. Julkaisuja 2012:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2013. Nuorten terveystapatutkimus 2013. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2013. Raportteja ja muistioita 2013:16. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sotkanet © THL, Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005 – 2013.
- Suomen Mielenterveysseura. 2008. Hyvän mielen koulu. Mielenterveys lapsuuden ja nuoruuden voimaksi.
- Suomen vanhempainliitto. 2014. Koti ja koulu.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2013. [Opintojen kulku](#) [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2014. [Suomen virallinen tilasto](#) [verkkojulkaisu]. Helsinki: SVT-neuvottelukunta.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2015. [Erityisopetus](#) [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus.
- Taajamo, M., Puhakka, E. & Välijärvi, J. 2014. [Opetuksen ja oppimisen kansainvälinen tutkimus TALIS 2013. Yläkoulun ensituloksia](#). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:15.
- [Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp, Nuorten syrjäytyminen](#).
- Taskinen, S. 2006. Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen. Helsinki: Stakes.
- [TEAvisari](#). 2011–2014.
- [Terveyden ja hyvinvoinnin laitos \(THL\). TEA-tiedonkeruun julkaisut](#).
- Thomas, N. 2007. Towards a theory of children's participation. *International Journal of Children's Right*. Vol. 15(2007), 199–218.
- Thuneberg, H., Vainikainen, M-P, Hautamäki, J., Lintuvuori, M., Ahtainen, R., Hilasvuori, T., Mäkelä, T. & Savolainen J. 2012. Valtakunnallinen perusopetuksen lainsäädäntömuutoksen seuranta-tutkimus, VALAISE 2012–2013. Helsingin yliopisto – Koulutuksen arviointikeskus.
- Työterveyslaitos. 2013. Työ ja terveys Suomessa 2012 -haastattelututkimus. Seurantatietoa työoloista ja työhyvinvoinnista. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Urrila, A.S. & Pesonen, A-K. 2012. Nuorten unen erityispiirteet ja ongelmat. *Suomen lääkäri-lehti* 67(40), 2827–2833.
- Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädäntö. 2015. Soveltamisohje. (ilmestyy 2015)
- Valtiovarainministeriö (VM). 2012. Peruspalvelujen tila -raportti 2012. Kunnalistolouden ja -hallinnon neuvottelukunta. Julkaisuja 12/2012. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Valtiovarainministeriö (VM). 2014. Peruspalvelujen tila -raportti 2014. Kunnalistolouden ja -hallinnon neuvottelukunta. Julkaisuja 9/2014. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Vehviläinen, J. & Koramo, M. 2013. Ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelma vuosina 2011–2012. Seurantatutkimuksen raportti. Raportit ja selvitykset 2013:5. Helsinki: Opetushallitus.
- Viidesluokkalaisten oppilaiden ja vanhempien kysely. 2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

- Widmark, C., Sandahl, C., Piuva, K. & Bergman, D. 2011. Barriers to collaboration between health care, social services and schools. *International Journal of Integrated Care* 16.
- Wilson, S.J., Tanner-Smith, E.E., Lipsey, M.W., Steinka-Fry, K. & Morrison, J. 2011. Dropout prevention and intervention programs: Effects on school completion and dropout among school aged children and youth. *Campbell Systematic Reviews* 2011:8, DOI: 10.4073/csr.2011.8
- Wiss, K., Saaristo, V., Peltonen, H. & Laitinen, K. 2013. Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen lukioissa 2012. Tutkimuksesta tiiviisti 2, huhtikuu 2013. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Wiss, K., Saaristo, V., Ståhl, T., Peltonen, H. & Laitinen, K. 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen peruskouluissa 2012. Tutkimuksesta tiiviisti 12, toukokuu 2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Wiss, K., Saaristo, V., Hietanen-Peltola, M., Peltonen, H., Laitinen, K. & Ståhl, T. 2015a. Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen lukioissa 2014. Tutkimuksesta tiiviisti 14, toukokuu 2015. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Wiss, K., Saaristo, V., Hietanen-Peltola, M., Pirttiniemi, J., Rajamäki, A. & Ståhl, T. 2015b. Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen ammatillisissa oppilaitoksissa 2014. Tutkimuksesta tiiviisti 15, toukokuu 2015. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- [Yhteispeli-hanke](#). 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Ylöjärven kaupunki sekä opetus- ja kulttuuriministeriö.
- [Yleissopimus lapsen oikeuksista](#). 1989. Unicef.

Liitteet

Lainsäädäntö ja määräykset

Lait ja asetukset

Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 21.8.1991/60.

Asetus potilasasiakirjoista 30.3.2009/298.

Erikoissairaanhoidolaki 1.12.1989/1062. (ESHL 1062/1989)

Hallintolaki 6.6.2003/434

Henkilötietolaki 22.4.1999/523. (HeTiL [523/1999](#))

Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 21.8.1998/631.

Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 21.8.1998/630.

Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta 30.12.2013/1269.

Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta 29.12.2009/1704.

Laki lastensuojelulain 9 ja 12 §:n muuttamisesta 30.12.2013/1292.

Laki lukiolain muuttamisesta 30.12.2013/1268.

Laki nuorisolain muuttamisesta 20.8.2010/693.

Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta 30.12.2014/1409

Laki perusopetuslain muuttamisesta 23.12.1999/1288.

Laki perusopetuslain muuttamisesta 26.6.2010/642.

Laki perusopetuslain muuttamisesta 30.12.2013/1267.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785. (PotL 785/1992)

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.

Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 20.3.2015/254.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä 9.2.2007/159

Laki terveydenhuoltolain 16 ja 17 §:n muuttamisesta 30.12.2013/1293.

Laki valtion ja yksityisen järjestämän koulutuksen hallinnosta 21.8.1998/634.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. (LsL [417/2007](#))

Lukioasetus 6.11.1998/810. (LukioA 810/1998)

Lukiolaki 21.8.1998/629. (LukioL [629/1998](#))

Nuorisolaki 27.1.2006/72. (Nuorisol 72/2006)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 30.12.2013/1287.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. (PeL 731/1999)

Terveystieteidenhuoltolaki 31.12.2010/1326. (ThL 1326/2010)

Työterveyshuoltolaki 21.12.2001/1383.

Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738.

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325.

VNA. 2011. Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveyden-huollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 6.4.2011/338. (NeuvolaA 338/2011)

VNA. 2013. Valtioneuvoston asetus hyvän työterveyshuoltokäytännön periaatteista, työterveyshuollon sisällöstä sekä ammattihenkilöiden ja asiantuntijoiden koulutuksesta 10.10.2013/708.

Hallituksen esitykset ja päätökset

Hallituksen esitys (HE 2013/67). Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 6.6.2013/67.

Hallituksen esitys (HE 2014). Hallituksen esitys eduskunnalle oppivelvollisuuslaiksi ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamiseksi. Luonnos hallituksen esitykseksi 7.5.2014.

[Hallituksen päätös rakennepoliittisen ohjelman toimeenpanosta osana julkisen talouden suunnitelmaa](#) 25.3.2014.

Opetushallituksen (OPH) määräykset ja ohjeet

- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (OPH:n määräykset ja ohjeet 2014:94)
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. (OPH:n määräykset ja ohjeet 2014:96)
- Nuorille tarkoitettun lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden muuttaminen (OPH:n määräys 3.3.2014, 6/011/2014)
- Lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteiden täydentäminen (OPH:n määräys 16.6.2014, 17/011/2014)
- Perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteiden muuttaminen (OPH:n määräys 16.6.2014, 19/011/2014)
- Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muuttaminen (OPH:n määräys 18/011/2014, 16.6.2014)
- Lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen opetussuunnitelman perusteiden muuttaminen (OPH:n määräys 20/011/2014, 3.3.2014)
- Ammatillisten perustutkintojen perusteiden muutos (OPH:n määräys 7.3.2014, 10/011/2014), voimassa 31.7.2015 saakka
- Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus (OPH:n määräys 7.3.2014, 11/011/2014), voimassa 31.7.2015 saakka
- Vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus ammatillisessa peruskoulutuksessa (OPH:n määräys 7.3.2014, 11/011/2014), voimassa 31.7.2015 saakka
- Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus (OPH:n määräys 7.3.2014, 11/011/2014), voimassa 31.7.2015 saakka
- Kodin ja oppilaitoksen yhteistyön ja opiskelijahuollon keskeiset periaatteet sekä opetustoimeen kuuluvan opiskelijahuollon tavoitteet. Opiskeluhoitosuunnitelman laatiminen (OPH:n määräys 94, 101/011/2014)
- Kotitalousopetus (ammattillinen koulutus)/opiskeluhoolto (OPH:n määräys 7.3.2014, 11/011/2014), voimassa 31.7.2015 saakka
- Kodin ja oppilaitoksen yhteistyön ja opiskelijahuollon keskeiset periaatteet sekä opetustoimeen kuuluvan opiskelijahuollon tavoitteet ammatillisessa koulutuksessa (OPH:n määräys 101/011/2014), voimassa 1.8.2015 alkaen
- Kodin ja oppilaitoksen yhteistyön ja opiskelijahuollon keskeiset periaatteet sekä opetustoimeen kuuluvan opiskelijahuollon tavoitteet ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavissa koulutuksissa (OPH:n määräys 94/011/2014), voimassa 1.8.2015 alkaen
- Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto. Opetushallituksen ohjauskirje 2015.

Esimerkkejä hyvistä toimintakäytännöistä

Esimerkkejä oppilaitoksissa käytetyistä universaaleista ja kohdennetuista hyvinvointia ja terveyttä edistävästä ja ongelmia ehkäisevistä hyvistä käytännöistä ja hankkeista:

Yhteisöllinen opiskeluhoito

[Sosiaalista kehitystä ja tunnetaitoja tukeva opetusohjelma: Askeleittain.](#)

[Tunne- ja turvataitoja lapsille.](#)

[Turvataitoja nuorille.](#)

[Ihmeelliset vuodet -menetelmä.](#)

[Yhteispeli koulussa – opas hyvinvoinnin ja vuorovaikutuksen vahvistamiseen.](#)

[Friends: ohjelma lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin tueksi.](#)

[ART-ryhmätoiminta nuoren tukena.](#)

[Kiusaamisen vastainen KiVa-koulu -hanke.](#)

[Vertaissovittelu \(Sovittelufoorumi\).](#)

[Mielenterveystaidot kasvuun -hankkeet.](#)

[Nuorten mielenterveyshäiriöt – Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille.](#)

[Draamaohjelman vaikutukset oppilaiden sosiaalisiin suhteisiin ja kiusaamiskokemuksiin alakoulussa.](#)

[Valintojen stoori: päihdekasvatusta nuorille.](#)

[Kasvamme yhdessä -vanhempainillat yläkoulussa.](#)

[Icehearts -toimintamalli.](#)

[Tukioppilastoiminta.](#)

[Bella Suomi.](#)

[Hubu: ehkäisevä päihdetyö kouluissa ja oppilaitoksissa.](#)

[Nuisku: nuorten ihmissuhdetaitojen kehittäminen.](#)

[ADHD-liiton lyhytelokuva Lopeta.](#)

[Hyvän mielen koulu -hanke.](#)

[Laatua kodin ja koulun yhteistyöhön -laatusuositukset.](#)

[Kvartti -vanhempainiltamalli vuodelta 2011.](#)

[Kasvamme yhdessä -vanhempainillat yläkoulussa.](#)

[Koulurauhan toimintaopas.](#)

Yksilökohtainen opiskeluhoito

[JERI – yhdessä työskentelyn malli nuorten mielenterveyden vaikeuksissa auttamiseksi.](#)

[ANKKURI-malli.](#)

[Varhaisen puuttumisen ja avoimen yhteistyön toimintamalli, dialogiset verkostotyön menetelmät.](#)

[Hoidollis-pedagoginen nivelluokka.](#)

[Nuorten neuvontapiste Tsekpoin.](#)

[MERKKARI toiminta.](#)

[Kannatellen-hanke: nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittäminen.](#)

[Sisukas: Sijoitettu lapsi koulussa.](#)

[Takaisin tulevaisuuteen.](#)

[Toimiva Lapsi ja Perhe -työmenetelmät.](#)

[Nuorten mielenterveystalo.](#)

[Reissuvihkosta dialogiin -verkostohanke.](#)

[Laajat terveystarkastukset.](#)

[Opettajille tietoa ja työvälineitä vanhempien päihteiden käytöstä kärsivien lasten kohtaamiseen ja auttamiseen.](#)